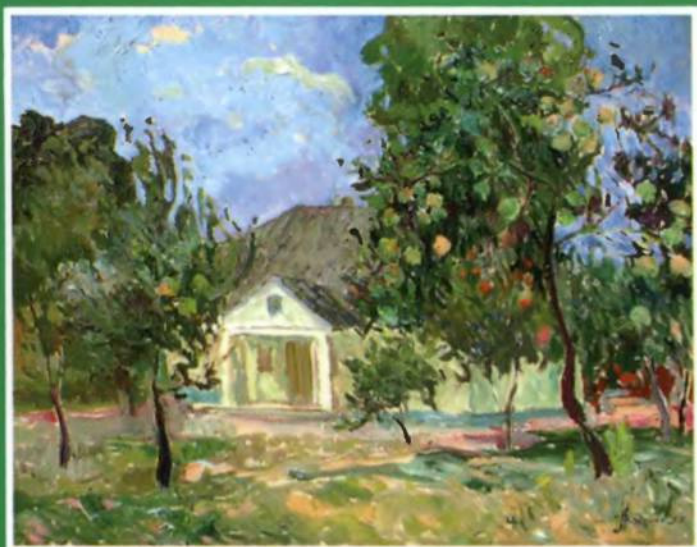

ДУКЛЯ

№ 6 2005

літературно-мистецький та публіцистичний журнал. Видає Спілка українських письменників Словаччини, Пряшів.

DUKĽA –
literárno-umelecký
a publicistický časopis.
Vydáva Spolok
ukrajinských
spisovateľov
na Slovensku, Prešov.

Realizované s finančnou
podporou Ministerstva
kultúry Slovenskej republiky

ІВАН ЯЦКАНИН,
головний редактор.

РЕДКОЛЕГІЯ:

**АНАТОЛІЙ КАЧАН,
ВАСИЛЬ ДАЦЕЙ,
СТЕПАН ГОСТИНЯК,
ЯРОСЛАВ ДЖОГАНІК,
ПРОКІП КОЛІСНИК,
ГАННА КОЦУР,
СЕРГІЙ МАКАРА.**

**Графічне оформлення
Ладислава Цупера**

Виходить раз на два місяці.
Передплатна ціна на рік –
120 крон.

Адреса редакції:

080 01 Prešov,
ul. Požiarnická 17

Комп'ютерний набір
NITECH s.r.o., Prešov,
телефон, факс: 051/7725 061

Objednávky na predplatné prijíma každá
pošta a doručovateľ Slovenskej pošty.
Objednávky do zahraničia vybavuje
Slovenská pošta, a.s., Stredisko pred-
platného tlače, Námestie slobody 27,
810 05 Bratislava 15,
e-mail: zahranična.tlac@slpostas.sk

Йосиф Збіглей Добірка поезії	2
Іван Яцканин За все треба платити	5
Андрій Курков Форець а-ля ніжність	12
Василь Дацей Синя ружа	24
Андрій Дурунда «Щоб майбутнє пожинало...»	32
Тарас Прохасько FM «Галичина»	44
В Празі про Музей визвольної боротьби (-М-ка-)	47
Юрій Бача Заслуги його незаперечні, але	49
Його місце і значення в літературі – постійне! (ЮБ)	51
Ювілей професора Михайла Романа (р)	53
Михайло Мольнар – незаслужено призабутий (ЮБ)	56
Микола Мушинка Вчений, педагог, публіцист та письменник	60
С. Обіцка, Л. Чокіна Анонімний переклад казки Й. Цігера-Гронського 1942 року	61
Ірина Маттова Новий вузівський підручник церковнослов'янської мови	63
Лідія Повх Дощі і стіни (добірка віршів)	66
Юрій Загорський Виклик зимі (добірка віршів)	72
Василь Старун Табула пелазга (добірка віршів)	75
Микола Луговик Графіті та фрески мого храму	79
Тадей Карабович Довга розлука	81
Прокіп Колісник Поташнянський барбізон	83
Поташнянські пасторали Левка Воєдила	89
Ладислав Пушкар Спогади Михайла Сірика	91
Конкурс	93

Йосиф ЗБІГЛЕЙ

Отак. Дорогою...

Отак,
блукаючи поміж галактики,
після
декількох мільйонів років,
спитався я
світла:

– Ти що? Куди?

А воно (світло):

– Отак лише... Лечу...

Я йому: – Ти, слухай,
світило куце,
скажи зустрічним,
що я пішов у протилежну сторону.

А все-таки я радий,
що зустрів світло...
Отак,
дорогою...

Повінь

Вже ріка вертається
у своє корито,
залишивши за собою
глину і сумбур.
На брудному пасовиську світу
зісталася людина одинока,
щира,
вперта
і повна майбутнього сонця.
Із засохлого болота глазур
лопає
і креслить карту кращого світу.
Хоч велика була повінь,
залишила Планету не вмиту...

Поет Йосиф Збіглей (вправо) з прозаїком Юліусом Паньком у скансені Музею української культури у Свиднику.

Золоті яблука

На кінці долини, під горою,
росте дичка
зі золотими яблуками.
На дорозі (що біля яблуні)
заметені вітровим порохом
і часом
сліди.
Сліди предків
і сліди їх тіней.
Сумні сліди.
Такі сумна, як дощова неділя.
Сумні, бо у кожного якась рана,
Свій хрест.
І у тої дички на підгір'ї.

Аванс

Заснув хлопчисько на морогу.
Сон йому приснився.
Гарний, далекий, хвилюючий.
І сон отой несе хлопчисько
через старіючий час.
То як прапор,
то як тягар,
то як аванс на сні майбутні.

Навіщо...

Купив я на базарі
недоуздок.
Такий на коня.
Навіщо він мені,
коли коня нема?
Висить на стіні недоуздок,
а я думаю...
Про світ, про коня,
про конячий світ,
про кінську гриву у вітрі,
про пасовисько і пахощі сіна...
Пегас випряжений.
Великий віз порожній.
(А Малий теж.)
Навіщо мені
недоуздок на коня?

Вечоріє

*Коли довго сидиш біля ріки,
побачиш в ній плавати
труп твого неприятеля.*

Японське прислів'я.

Сиджу біля ріки
і дивлюся, як плиска-трясохвістка
перескакує з каменя на камінь.
Перескакує туди-сюди.
Туди-сюди.
Вода грається на час.
Постійно.
Постійно.
Постійно...
Сиджу біля ріки
і дивлюся, як на смерку,
з дивним криком,
кудись у густіючу тьму
женеться темний силует сича.
Вечоріє.

Вечоріє.

Образок

Не можемо вернутись,
бо світ вчорашніх вечорів
лежить безбожно сплюндрований
під ногами
сьогоднішнього ранку,
а вчорашня середина світу
перемінилась на забуту периферію,
поскладану зі шматків поламаної луни.

На зарошену віконну шибку
креслю пальцем образок.
Невдалий образок спомину.
... бо, може,
з другої сторони вікна
світ виглядає інакше.

Іван ЯЦКАНИН

За все треба платити

Петро Сухар, учитель географії у містечку С., який цікавився ще й античною філософією, проснувся від гуркоту під вікном. Насамперед хотів вистрибнути з ліжка, відтак догадався – це у недалечкому скверіку чоловіки у зелених комбінезонах косять траву.

Відчував, що знову приходить хвилина, коли увесь у розпачі і може зосередитись тільки на одній думці, яка його тривожить вже кілька років, але після недавньої смерті дружини набрала нових обертонів. Ні пахощі свіжоскошеної трави, які змішувалися зі смородом болота, що завжди після затяжних дощів довгенько виблискувало саме під вікнами його восьмиповерхівки, не могли змінити його стану. Він засів у мозок, як потворна жінка, яка використовує все, лиш би тримати чоловіка на короткому поводку.

«Що робити? Кому я потрібен? Усі вже вирішують усе без мене». – Ці риторичні запитання повторювались у чітко детермінованих інтервалах і настільки зафіксувались у його свідомості і підсвідомості, що він панічно боявся просипатись.

Ось і зараз лежить в ліжку і ніяк не може підвестися. До нього його приковує гуркіт мотора коси, хоча ще кілька хвилин тому його колисав солодкуватий сон, що раптом зник, як дим.

Географу приснився його однокурсник Митько. Точніше, не так він, як його дружина Олена. Але потерпілим був саме Митько. Казали – до нього належала усім, аж нарешті щось дісталось й Митькові. Він про це не знав, бо перебрався сюди з іншого району. Зустрівся з нею уперше, як його назначили вчителювати у її рідне село. Довго там не засидівся, перейшов у районне містечко. І потяг із собою все. Пересуди і сумніви тяглися за ним, як нитка з погані матерії – від себе не втечеш. Це точно. Таки й переконався, що давала усім, а йому тільки рештки лишилися. Так, так, не завжди на дні тарілки найсмачніше.

Митько став учителем математики в машинобудівному училищі. У його учнів, уже не підлітків, але ще не юнаків, під носом пробивалось щось чорне, схоже на майбутні вуса, та це не заважало, щоб по коридорах учи-

лица не шушукали, що його Олена давала усім, йому ж лишився немащений окрасць. Треба було бути героєм, щоб нести на не таких уже і могутніх раменах цю ганьбу. А він ніс, хоча плечі у нього справді вузьенькі – думав, що кожного разу, як поміняє сорочку, пліток поменшає. Насправді – треба вмерти або принаймні надовго захворіти, аби про таке околиця забула.

Так воно й сталося. Досить було одного інсульту, і про нього замовкли, дивно, що й Олену вже не брали в зуби. Оптимісти казали: «Ще молодий, вийде з цього». Щоправда, ніхто не знав із чого: із хвороби чи з ганьби. Песимісти краще мовчали, щоб не заробити по морді. Бо такий світ прийшов – заробити ляпаса дуже просто, а порядну роботу рідко знайдеш. Опротестуєш щось, і замість аргументів – вже синяк під оком або на щопці пальці порухувати можна.

Світ по-своєму дуріє. Біляву Олену почали настільки хвалити за опіку про Митька, що якби трішечки довше хвалили – святою стала б... Але кожен цирк триває три дні... Почекала, поки замовкнуть і почала жити своїм життям. Ще раз про неї заговорили, скоріш зашепотіли, що нібито її донька пішла її слідами. Навчаючись у столиці, також давала різним, хоча тим, які це поширювали, за їхніми ж словами, нічого не дісталось. Хоча столиця далеко, але ж країна невеличка! Деякі доброзичливці знизували плечима і втихомирювали пуританців: «Давала, давала. Велике там діло! Це не те, що з межі плугом відореш». Були це передусім колишні селяки, які ще знали що таке межа і жінка.

Кажуть, після тої історії батько з ганьби помер. Всі повірили, лише білява Олена знала своє.

Петро Сухар вже почав догадуватися, чому ж саме йому Митько приснився. Але щоденні ранкові медитації настільки виснажували його, що тепер не може вже й підвестися, аби зварити бодай кави. Благально дивився на двері, але клямка й не ворухнулася.

«Кому я насправді потрібний, га? Кожен вже дає ради собі і без мене».

Сумніви не давали спокою, а тут ще й Митько приснився. Він зрозумів – це не випадково, усе це з його Юлею пов'язане. Сон прямо не скаже, але так підкаже, що аж душа заболить. Та і він не такий вже й дурень, щоб не розставити усі крапки на «і». Було це ще у ті часи, коли він дивувався усім знаннями про майже всі тихоокеанські острови, хто і як там живе. Дівчата з курсу не звертали на це увагу, лише Юля з математичного дивилася на нього як на божка, як на якесь диво, не спускала з нього очей, вишуковувала нагоду, аби його бачити, перекинутись із ним кількома словами, а він, як теля, нічого не розумів.

Чим це закінчилось? Плюнула б на все і вийшла б заміж за першого, на кого б натрапила. Але першого довго не було, то чекала. Може, хтось все-таки появиться. Їй теж нелегко. Чекає, а принц не приходить. Прийшлося чекати за першим, другим, третім...

Йому ж «доброзичливці», та навіть друзі, таке донесли, що хотів про неї якнайскоріше забути. Не забувалося – поверталось, як мотив знайомої, нав'язливої пісні. Поговорити про це не було з ким. Усі кудись розбіглися. Тоді щось у ньому надломилось. Став зовсім інакшим – навіть сам себе не впізнавав.

Тепер, коли так важко піднімався з ліжка, запитував себе, чи був він колись романтиком. Якщо таке зійшло на думку, це означає, що все-таки був. Але, здається, поступово все вивітрилось.

Опісля, як таке дізнався про Юлю, став обережнішим. Хоча кров і гра-ла, ні з чим не поспішав... З нерозділеної любови кожен по-своєму хворіє.

Петро спробував заплющити очі, щоб пригадалось щось приємніше. Адже день вже починався, а йому так хотілося кави. Думки перебивав запах трави, який продирався через відчинене вікно, і Петро нагадував мандрівника, який дуже втомився – ноги його вже не слухають, однак в очах ще жевріє іскорка, ніби їм ще й зараз під силу подолати будь-яку відстань. Колись думав, що пройде час, і усе забудеться, зникне, ніколи не повернеться – тоді йому стане легше. Легше? Можливо, й стало б легше, якби не нова зустріч...

Зустрів її на новорічному балі. Її чоловік, полковник у відставці, помирав, але їй дозволяв погуляти, щоб на очах не танула, розумів, що йому вже недовго тішитися з її краси. Полковник вмирав повільно, знаючи, що у мішень навряд чи ще раз потрапить...

Але й Петро Сухар даремно тішився новому знайомству, яке переростало у шалену, нестриману хвилю любови, даремно складав думку до думки про щастя, як слово до слова у кросворді, бо результат був дивним, неочікуваним.

Коли Клавдію, ага, саме так звали дружину помираючого полковника у відставці, запросив до себе, вона не заперечувала. І пішло. Полковник хворів, а вона поверталася додому пізніше і пізніше, а щічки у неї аж палали...

Помираючи, полковник звів до купи усю свою тактику й стратегію. Дізнавшись про витівки своєї Клавдії, якій, ніби, усе було дозволено, запросив до себе нотаря, щоб змінити тестамент. Молодий нотар в окулярах з позолоченою рамою та сильними діоптріями присів до ліжка і насамперед занотовував зауваження полковника, потім, аж нагнувшись до вуха хворого, словечко за словечком чітко прочитав новий текст тестаменту. Ніхто їм не заважав, бо Клавдія повернулася аж пізно увечері. Після зміни тестаменту полковнику хотілося жити й жити, аби бачити її здивування. Навіть оцей молоденький нотаріус, що так старався, не зможе передати йому, як себе почуватиме Клавдія, прочитавши тестамент.

Клавдія хотіла нового життя, нового щастя, та й Петро тішився як дитина, якій подарували цукерку з начинкою. Верх злижеш, а начинка гіркувата...

«Ох, якби хтось кави зварив», – подумав Петро Сухар.

Безуспішно. Нічого не виходить. Ноги не слухають, а сила волі, якою він раніше так тішився, була вже лише його вигадкою.

Розкішне волосся Клавдії, рученьки, як калачики, акуратненькі груди, ніжки, ніби майстер виточив, а лобок, який він так любив цілувати, відчуваючи, що саме потрапив у рай – усе зникло, як солодкий сон.

Полковник у відставці Альберт Кунст, так звався (порядок в іменах має бути), перевів увесь свій масток на міську лікарню, яку за три тижні після його смерті сприватизували. У смерті не шукайте логіки. І життя полков-

ника було позбавлене будь-якого сенсу. Хотів над нею посміятися, та сам зійшов на сміх.

Клавдія за Альбертом коротко плакала. Дізнавшись про його останній крок, скривила уста і сказала пам'ятну фразу, з якою і сама незадовго пішла зі світу: «Нічого мені не дав, і я нічого йому не довжна».

Вона заплуталась у сіті власної інтриги з Петром Сухарем. Після смерті чоловіка довелося їй з усім своїм маєтком перенестися у квартиру Петра. У той день, коли перевозили лахміття, їй здавалось, що Альберт ще раз застережливо кивнув кістлявою рукою з кладовища. Прийшлося ще раз проковтнути гіркий трунок, який навіювала пам'ять. Ніколи вже не появилось оте почуття перемоги, яке вона відчувала за його життя.

Радість і плач. Солодке щастя і гірка печаль. Усе так близько одне до одного.

З Альбертом у них був син Густав, який десь зник, – навіть на похороні батька не був. Де його шукати, коли вона для нього чужа. І відчуження сина її не боліло, бо всю вину поклала на Альберта, який силоміць хотів мати з нього вояка. Хлопець був худорлявий. Скільки б Альберт не старався, славний вояк би із сина не був. Така вже людина – на все знайде виправдання. І вона знайшла й настільки повірила цьому виправданню, що син дедалі рідше появлявся у її світі.

Коли ж і в її двері постукала зубата і витріщила на неї свій підлабузницький погляд, Клавдії довелося випити гіркий трунок аж до самісінького дна, а побачивши, що для Петра це полегшення, усвідомила – тягар її кохання закінчується. Петро їй і любові вже допомогти не може, та й не дуже хоче. Він настільки втомився від цієї гри, в яку вклав стільки енергії, пристрастей, що навіть жде не дідждеться, коли прийде полегшення.

«Як їй сказати, що я хотів інакше...» – Петро Сухар шукав виправдання для своєї поведінки і легковажності.

Нічого їй не сказав. Не встиг. Смерть знищує красу, не залишаючи їй округинки. Лише пам'ять фіксує її. Але тільки тоді, коли постійні спогади та асоціації підживлюють її.

За таких обставин удари приходять неочікувано, вибиваючи з ритму. Похороном Клавдії настільки зайнялася її рідня, що Петра відкинули, як старе зношене пальто, вже ні до чого не придатне, навіть для килимка перед дверима, щоб витерти черевики.

Усі щось переставляли з місця на місце, забирали, виносили з хати. Усі були в чорному, і смуток не заважав їм потіти під тягарем непотрібних речей. Клавдії б ці речі щось нагадували, а їм – лиш одне, аби їх забрати геть від Петра, бо ж він винний: не догледів, не допестив, не зберіг, нажившись її краси і добра... Усі були в чорному, а він, розгублений, не встиг і передягтися.

Найближчі родичі померлої стояли біля труни, а його поставили на самісінький край, і лише тому, щоб не було зайвих розмов. А він там був і не був. Стояв біля труни і нагадував скоріш ляльку, яку одягли у чорне... Він був для них зовсім чужий, більше того, заважав їм, бо чужого, якщо і приплентається під ноги, можна оминати. Зараз він би краще був укритися в якусь халабуду, щоб не бачити нікого й забути про всіх... Від себе важко

втекти. Він це зрозумів, коли до нього зайшов брат Клавдії – Семен (ще постійно у чорному) і попросив, щоб заплатив похоронному бюро усі витрати. Петро Сухар змігся на одне:

– Але це був ваш смуток.

– Саме тому, – Семен стиснув руку у п'ястук. Петро злякався.

Розраховувшись з мертвими і живими, Петро Сухар настільки злякався, що тут, у своїй квартирі-келії, почав несамовито скавуліти. За стінами скавуління набувало інших вимірів, тому й не дивиною були пересуди сусідів – вони думали, що замість Петра там опинився якийсь дикий звір, який силоміць хоче втекти зі своєї клітки. Найкраще б себе бачив у лісових хащах, де не було б нікого, навіть таких озвірілих, як він.

Якось уранці все ж таки наважився вийти надвір, не зачинивши вікна квартири. Надумав поїхати до двоюрідного брата Славка, який жив на селі, був власником пилорами. Хотів найнятися на роботу.

– Так даремно проходять дні, – сказав Петро замість привітання, коли зустрівся з Славком.

– Пане вчителю, ви ж молоду генерацію до життя готуєте, – іронічно відповів Славко і запрошував далі.

– Готую, готую... – Петро хотів плюнути і сказати щось таке, що би струснуло і Славком, однак передумав і тільки безпорадно кивнув рукою. – Ніколи не дочекаєшся помочі від того, хто сам собі не може допомогти, – замудрував і попрямував до хатніх дверей, хоча його ніхто й не запрошував. Зупинився, подивився на Славка, тоді йому й вилізло з вуст: – Роботу шукаю.

– На суботу?

– На жожен день.

– А вчити хто буде?..

– Нехай вчить, хто хоче...

– Зарплату вам підняли.

– Я про роботу, а ти зразу про гроші.

– А яка це має бути робота?

– Урок пораненої душі, – розсміявся Петро, але Славко не зрозумів його уїдливої патетики. – Масш для мене якусь роботу? – Петро зупинився і згостра глянув на родича.

Славко зміряв його з ніг по голову, подумав своє про Петра: «Який же з нього робітник?»

Петро швидко рушив назад до хвіртки, яка ще не зачинилась, ніби догадувалася, що гість скоро повернеться.

– Мушу швидко повернутися, бо забув вікно зачинити. Бачиш оці свинцеві хмари, – на дощ збирається.

Ніяких грозових хмар на небі не було. Панувала незвична тиша гождї днини бабиного літа.

Зараз у ліжку Петро пригадав цей епізод. Зосереджено прислухувався, чи все ж таки не почує якісь звуки, які б нарешті підняли його з цього клятого ліжка. Але тиша далі мучить його, ще більше прибиває до простирадла, до матраца, робить його немічним, украй втомленим. Він вже почав боятися, чи це не початок кататонії. Свідомість у нього може зберігатися, але нерухомість тіла проявляється дедалі виразніше.

У дверях хтось шукав дірку для ключа. Галюцинація? Маячня? Ні, у пройомі дверей з'явився син Ігор, очі якого зовсім нагадували Клавдію.

– Лежиш, лежиш... – ввічливим Ігор не був. – Лежи, не піднімайся, я не буду заважати, їду у Прагу. Скажи, де гроші... я сам знайду...

– Немає у мене грошей.

– Тоді чого лежиш. Як хочеш далі жити?

– Нема у мене грошей. Я помираю.

– Ти застрахований?

Цинізм аж пашів у словах сина, який уже гримав чимось на кухні, потім грюкнув дверима, які, напевно, із-за того, що останнім часом рідко відчинялися, набрякли і стали важкими-важкими.

Аж коли втомишся життям, аж коли тебе смерть знеможе, починає розростатися твоя рідня. Ти їх, правда, не бачиш, але вони вже риються у твоїх речах, шукаючи ошадні книжки. Ласі, вони перевертають усе, необачно розбивають фаянс, горнятка, які ще недавно посміхалися за склом старовинного креденця. Все це відбувається мовчки, не заради того, аби не розбудити небіжчика, а тому, що вони не знають один одного. Зустрічаються тут уперше, тому в їхніх очах немає ненависті, є лише жадоба. Потім появились інші, краще одягнені. Скинувши свої чорні піджаки, брали у руки папери, які губилися на тлі їх білих сорочок, здавалось, у їхніх руках нічого нема, однак руки не хочуть щось віддати. Білі сорочки з чорними краватками розглядають нерухомість. Треба ж її насамперед у паперах знайти, бо якщо чорним на білому фіксована, то вже нікуди не втече.

Покійнику, кого ж ти сюди запросив, кого ти тут зібрав?! Бачиш, яка дивна компанія! Не лякайся, це ж твоя рідня, а ти дивувався, що ні разу на тебе й оком не кинуть. Ти ж їх усіх сюди скликав, не сказавши ні слова. Це твоє останнє чаклунство!

У хаті знову запанувала тиша, яка починає дратувати Петра. Він так хотів, щоб у сусідів праворуч заплакало дитя, або щоб сусід на третьому поверсі почав уже, нарешті, бити молотком, ремонтуючи квартиру, щоб загавкав пес, якого господарі залишили у порожній кімнаті, щоб розпочалася сварка молодого подружжя.

Тиша. Саме ця дратівлива тиша настільки його допекла, що спробував встати з ліжка. Насамперед ворухнув ногами, з яких сковзнула важка вовняна ковдра. Вони звисали з ліжка, як два патики, не доторкнувшись прохолодної підлоги. В такій смішній позі лежав і намагався «силою волі» піднятися, встати, йти. Диво. Все вийшло так, як у старій чаклунки, яка рідко помиляється. Одягався швидко, боявся, щоб не повернулася ще недавня неміч. Нарешті згадав, де валяються ключі від квартири, швидко знайшов жовтуватий ключ від вхідних дверей, щоб якнайшвидше втекти з цієї пастки.

Але куди? Надумав просто так поблукати містом. Петро Сухар не з тих, хто марнує час, стоячи перед дзеркалом, і поліпшує те, що зіпсували роки, хоча за останні дні похудів – його лице нагадувало віск старезної свічки.

Петро побрів головною вулицею міста. Не заклав руки за спину, як це роблять старі професори, навпаки – він поспішав, поспішав, хоча не було куди. Отямився, коли вулиця кінчалася і перед ним постав міст, за яким вже виднілися хати, що не змогли добратися до міста і заздрісно поглядали на високі будинки, яким повезло.

Петро стояв на мосту і дивився у воду. Здається, вже давно не було дощу, бо вода ледь-ледь омивала біде від сонця каміння. В його очах замиготіли камінчики і дорога назад. Повертався знову у місто. Йшов повільно. Навколо себе бачив дивні погляди – одні його не впізнавали, інші спочатку хотіли з ним привітатися, але тут же передумували і відводили погляд в інший бік, хоча там нічого цікавого не було.

Біля пекарні, з якої пахло свіжим хлібом, Петро Сухар зупинився, почувши дитячий плач. Він хотів допомогти пискляткові, але не вдалось, бо молода мати послухала свою маленьку радість і завершила у крамницю.

Вулиця спорожніла, лише з вишнього кінця наближалася постать жінки. Петро зосереджено дивився на неї, ще не впізнаючи її. Коли вже була зовсім близько, він скрикнув не своїм голосом:

– Юлю, ти?..

В його голосі було не тільки здивування, але й просьба та благання.

Жінка зупинилась, розглядаючи незнайомця, потім пошепки перелякано запитала:

– Петре, ти?

– Я... але я хотів... хотів тебе лиш одне запитати... – Петро дивився на неї благально, як дивляться на малюнок святої, сподіваючись чогось неочікуваного.

Юля нічого не розуміла, співчутливо гляділа на Петра, що нагадував скоріше бомжа, ніж вчителя середньої школи. Зараз навіть не могла пригадати, чи справді його любила. Якщо й так, то, напевно, не такого...

– Що ти хотів?..

– Я б хотів знати...

– Ну, сміливіше...

– Як тобі сказати...

– Кажи, як вмієш...

– Правда, що ти усім давала? Мені такого наговорили... – на цей раз Петро не втупив очі у хідник, а дивився їй прямо у вічі.

Пляск! Воскове лице Петра аж затремтіло і почорніло. Луна ляпаса покотилась аж до мосту, але не збиралась стрибнути у воду, навпаки, повертаючись назад, заглянула у всі закутки невеличкого міста. І пішло – усі говорили лише про нього.

На третій день опісля Петро Сухар помер. Від ганьби. Причину смерті ніхто не з'ясовував, але усі наче змовились – від ганьби.

Коли виносили труну з квартири, на четвертому поверсі дев'ятилітня Лариса виводила на роялі перші акорди зворушливої до сліз індіанської пісні кохання.

Андрій КУРКОВ

ФОРЕЛЬ А-ЛЯ НІЖНІСТЬ

(3 циклу – «Старі таємниці»)

Андрій Курков народився у 1961 році у колишній Ленінградській області, але з раннього дитинства живе у Києві. Творити почав ще в старших класах. Нині він є автором 12 романів та 5 книжок для дітей. За його сценаріями поставлено понад 20 художніх і телевізійних фільмів. Андрій Юрійович – член Національної Спілки письменників України та Спілки кінематографістів України, член Європейської кіноакадемії та англійського ПЕН-клубу. Твори А. Куркова вийшли у перекладах англійською, французькою, китайською та іншими мовами.

У київському видавництві «Грамота» вийшов двотомник творів Андрія Куркова в українському перекладі Л. А. Герасимчука.

– Їдьмо до Димича!

З цього задержуватого вигуку протягом кількох років починалася гульня їхньої веселої компанії в ресторані «Казанова». Діставалися вони туди здебільшого до десятої вечора й передовсім перевіряли, чи на місці шеф-кухар у неймовірно високому білому ковпаку. Кажали, що ковпак щоранку крохмалила його коханка Віра, якій зовні було років двадцять п'ять, тобто вона була приблизно у два з половиною рази молодша, і у стільки ж менша тілом, ніж її улюблений кухар. Часом вони її теж запіпадали в ресторані: вона носила міні-спідницю і якусь яскраву обліжну кофтинку. Її природно круглі вічка ховались під наклеєними подовженими віями. Під трішки кирпатим носиком жила хитрувата тонковуста посмішка.

Шеф-кухаря називали Димичем. Івасик Солнишкін завжди гадав, буцім це скорочене від Дмитровича, але виявилось, що колись друзі так перекрутили його прізвище Никодимов. Солнишкін пам'ятав, як років п'ять тому його вперше привели до цього ресторану давні знайомі. Привели безпосередньо до шеф-кухаря, бо наче це був ексклюзивний кулінарний клуб, у якому сам шеф-кухар визначав, кому можна туди приходити, а кому – ні. Димич того разу довго і задумливо дивився на Івасика, але видно було, що думав він наразі про щось своє. А Солнишкіна саме тоді на сміхи-реготи вабило, і він, схоже, вирішив підіграти йому в цьому своєрідному візуальному іспиті. Простягнув руку. Сказав, як колись у дитинстві: «Івасик Солнишкін». Димич кивнув, водночас позбуваючись задуми. Сказав: «Авжеж, авжеж». І кивнув схвально своїм знайомим, котрі Солнишкіна до нього й привели. Тепер, звичайно, це вже не мало жодного значення.

У «Казанові», розташованому в підвальчику, де колись містився жеківський клуб східних єдиноборств, одночасно могли гурманитися душ тридцять, не більше. Столики були круглі й ідеальні для трьох. Їхня компанія налічувала тоді душ із п'ять, і тоді за двома зсунутими столиками особливо просторо їм не було. Але відразу виникало почуття єднання,

приятного гурту. І, звичайно, завжди до душі були страви у виконанні Димича. Казали, що він усе життя проплавав шеф-кухарем на теплоходах. Притім не на якихось, а на найбільших круїзних лайнерах. Навіть на «Адміралі Нахімові». І на берег він зійшов саме перед останнім рейсом цього теплохода, виховавши і залишивши по собі гідну зміну. Відтак, що-правда, довелося йому пройти через тузінь одеських кнайп і ресторанчиків з дешевою публікою і хазяями, що мали в голові неповних три класи освіти, а на грудях та інших поверхах – букет в'язничних татуювань. Після сварки з останнім хазяїном Димич вважав за найдоцільніше виїхати з Одеси. А у виїжджаючих з Одеси є тільки кілька маршрутів: Нью-Йорк, Тель-Авів, Москва й Київ. Як людина, що вже наблизилася до віку фізіологічної ситості, він обрав найкоротший маршрут. У «Казанові» офіціантили двоє витончених молодиків – Геня й Тарас-Такис. Спершу Солнишкін думав, що це прізвище в Тараса таке, але, як виявилось, Такисом називалася міжнародна організація, що надавала матеріальну благодійну допомогу Україні. А Тарасові саме вдалося одержати від цього Такиса грант на поїздку до Америки для участі в з'їзді геїв Європи й Америки. Ніякої мови він не знав та й не знає, і через це Солнишкін подумав, що, може, в них, блакитних, є своя особлива міжнародна мова, на кшталт есперанто.

Димич до своїх офіціантів ставився зворушливо. Іноді по-батьківськи погладжував їх по спині чи плечах. У ці моменти погляд його розвертався на сто вісімдесят градусів і йшов усередину нього самого, у минуле, немов колись він сам теж був геєм і ніжним, і згадував той час зі зворушливо-тихою журбою.

Але з'являлася Віра, і погляд його відразу повертався у первісну позицію. І на Геню з Тарасом-Такисом він більше не дивився. Вони тільки забігали на кухню і залишали папірець з номером столика і назвою замовлення. Віра сиділа в кутку та дивилася, як її улюблений кухар у накрохмаленому її руками ковпаку творив кулінарні дива. Інколи він несподівано опускав їй на коліна невелику тарілочку з якимись щойно приготовленими ласощами. Вона також одержувала десертну виделочку – столові виделки Димич їй ніколи не пропонував, бо, либонь, вони відразу суперечили простору її мініатюрних ручок. І от сиділа вона, як попелюшка, нахилившись над тарілочкою. І їла маленькою десертною виделочкою якийсь кокіль Сан-Жак абощо.

А тоді раптом новина: Димич пропав! Як? Куди? Це й доручили з'ясувати Івасикові Солнишкіну як колишньому дільничному і тепер початкуючому приватному детективові.

Сталося це так

1

О десятий ранку завітали до нього троє дебелих чоловіків. Одягнені елегантно, у стилі Деміса Русоса. Залишили пальто в сінях, пройшли до вітальні. Подивилися з повагою на добротні старі меблі, на парний черно-білий фотопортрет на стіні, з якого гордо дивилися на нинішнє життя зі свого далекого минулого ВІН і ВОНА, їм, тодішнім, було років по сорок, і вони були задоволені своїм життям.

– Ви з гарної родини, – сказав, сідаючи до круглого обіднього столу, один із трьох.

Двоє інших сіли обабіч від нього. Солнишкін присів навпроти.

– Ми з Асоціації незалежних шеф-кухарів України, – вів далі той, хто, мабуть, був головним у цій трійці. – Пан Никодимов був цінним членом нашої асоціації. Нас дуже турбує його зникнення. Ми упевнені, що ви нам допоможете розібратися в цій справі!

Той, що сидів ліворуч від мовця, поклав на стіл довгий вишуканий конверт.

– Це моя візитка! – мовець простяг Солнишкіну білий прямокутничок.

Солнишкін у відповідь простяг йому власну візитку.

– Мені теж довелося колись поміняти прізвище, – кивнув головний, перебігши візитку очима.

Солнишкін кинув погляд на його візитку: «Іванов Валерій Якович».

«Зрозуміло, за кого він мене узяв», – подумав Солнишкін, звертаючи на головного гостя свій привітний погляд.

2

Перше, що вдалося з'ясувати Солнишкіну, це те, що Геня відразу після зникнення Димича потрапив до лікарні з важкою формою невралгії. Однак уже наступного ранку Віра й Тарас-Такис забрали його з лікарні. Вони втрюх знову з'явилися в ресторані, тільки тепер Віра взялася готувати замість Димича. Але з меню зникло багато працемістких страв. І атмосфера змінилася не в кращий бік. Тарас-Такис розносив клієнтам замовлені страви на таці мовчки, зі скорботним виразом обличчя, наче він був не офіціантом, а співробітником похоронного бюро. Віра іноді визирала до зали, але теж без особливого блиску в очах. Хоча однаково наклеювала додаткові вії та обводила круглі вічка. Щоправда, міні-спідницю вона більше не носила. Ходила тепер у дудчастих штанах. Зшила собі не дуже високий кухарський ковпак і звично його крохмалила. Тим-то він надійно тримав надану йому форму.

Раніше Солнишкін до неї загравав, особливо після двох-трьох келихів гарного вина. І вона відповідала взаємністю. Відстань між ними була не менше за два метри, але кивки, усмішки та грайливі прищули заповнювали цей простір регулярно, немов електричні іскри між двома контактами свічки запалювання. Іноді його конозило поговорити з нею, але в такі моменти друзі не давали Івасикові Солнишкіну відволіктися від застілля. Не хотіли вони, щоб Димич розсердився на нього через загалом безневинні жарти з його крихіткою.

І тепер, коли Асоціація незалежних шеф-кухарів України звернулася до Солнишкіна з добре передоплаченим проханням розібратися в таємниці зникнення Димича, він, природно, почав розбиратися в цій таємниці відразу за столиком ресторану «Казанова».

Тарас-Такис приніс меню, в якому багато знайомих Солнишкіну назв страв були замащені чорним фломастером, наче по сторінках меню пройшовся суворий кулінарний цензор.

Замовивши жульєн із білих грибів і голубиного м'яса, келих іспанського вина, він попросив офіціанта присісти на хвильку.

Тарас-Такис присів, але тільки після того, як відніс замовлення на кухню.

– Звичайно, дещо я знаю, – відповів він відверто. – Але ж ви не з міліції... Власне, за кілька днів ви про все довідаєтеся... Треба тільки всі ці дні вечеряти лише в нас.

На цьому слові він з почуттям власної гідності підвівся й рушив до ЛІТНЬОГО КЛІЄНТА, який щойно сів до найближчого до вхідних дверей столу.

Хвилин за двадцять з кухні вийшла Віра. Вона принесла жульєн і сама присіла поруч із Солнишкіним.

– Ви шукаєте Димича, – мовила вона і сумно зітхнула. – Якщо ви не проти, я з вами повечеряю...

Хвилин за п'ять вона повернулася до столу без ковпака і білого катрана. Поставила перед собою горнятко з курячим рагу і келих білого вина.

– Ви ж щось знаєте, Віро, – почав Івасик Солнишкін неголосно.

– Знаєте, як він мене називав? Маленькою Вірою... – вона задумливо осміхнулася. – Бо я справді маленька, і справді Віра...

– А хто його бачив останнім? – запитав Солнишкін.

Вона задумливо подивилася йому в очі.

– Ми усі бачили його останніми, і ви теж... Адже він кепсько себе почував...

– Але що з ним сталося? Куди він пропав? Чому міліція його не шукає? Чому ви, зрештою, не написали заяву про його зникнення?

Віра зрушила плічками. Потім пригладила долонею вовну своєї червоної кофтинки.

Було видно, що роль загадково-мовчазної Попелюшки їй більше до вподоби, ніж роль Шехерезади. І Солнишкін, не дочекавшись на відповіді, розважно взявся за жульєн. На зубах танули білі гриби і шматочки голубино м'яса, що мало чим відрізнялися від курятини. Час від часу похрускували на зубах якісь спеції, причому смак цих спецій був досить примітним: кислість лимонника, присмак диму, на якому вудили англійський бекон, легка ваніль свіжозібраних вершків. Він навіть замислився: чому, власне, усі ці вишукані аромати й смаки зосередилися в чомусь хрусткому на зубах?

– Ви знаєте, – несподівано почала Віра. – Димич із дитинства боявся лікарів... Йому в трирічному віці вирізували гланди, і він ледве не захлинувся власною кров'ю... Іноді він мені розповідав про це й плакав...

– Ви сказали, що він хворів? – Солнишкін охоче пристав до бесіди.

– Я сказала, що він кепсько себе почував, – поправила Віра.

– Хіба не однаково: хворів чи кепсько почувався?

– Хворіють на хвороби, – пояснила Віра. – А кепсько себе почувують усім тілом чи душею...

– У нього були душевні проблеми?

– Ви не чуйна людина, – Віра підвела на співрозмовника кругленькі вічка. – Я навіть, щиро кажучи, не розумію, чому він так ніжно до вас ставився! Адже він вас достоту не знав!

– До мене? – тут вже Солнишкін не міг вийти з дива. – Чом це пак?

– Так, у заповіті...

– Він залишив заповіт? – Наразі Івасик Солнишкін не зміг приховати свою радість, бо це вже якась зачіпка!

– Так, залишив, – сумно вимовила Віра. – І відповідно до заповіту ви зможете з ним ознайомитися за три дні...

– А коли він його написав?

– Тиждень тому.

– Тобто він знав про свою майбутню смерть?

– Кожна людина знає про свою майбутню смерть, і майже в половини людей лежать наготові заповіти.

– Ви хочете сказати, що він не вмер? Тоді чому я можу ознайомитися з його заповітом за три дні? Адже якщо ви ладні мені його показати, то, виходить, заповідача немає серед живих?

– Так, якщо хочете. Але й серед мертвих його теж немає...

– Солнишкін доїв жульєн і уп'явся в очі Вірі, шукаючи в них позаду чи навколо зіниць ознак якогось обморочення або душевного розладу.

Але очі її були зосереджено-сумні.

– То де ж він? У реанімації? Як у тім анекдоті?

– Знаєте, – Віра раптом важко зітхнула. – Я дуже втомилася, а ваша іронія мене ще більше стомлює!

Вона підвелася з-за столу.

– Для завтрашньої вечері ми вам зарезервували кутовий столик, генде! – показала вона. – Ви на сьому будете?

Солнишкін від несподіванки запнувся, ковтнув слину, кивнув. Вона пішла, залишивши його в стані легкої здивованості. Змовилися вони, чи що? Вирішили за його рахунок фінансові справи ресторану покращити?

Ця ж думка ніби збудила його, і він, підвівшись, викликав Віру з підсобки і попросив виписати йому повний рахунок, щоб потім відшкодувати гроші за їжу від Асоціації незалежних шеф-кухарів України. Адже він вечеряє, виконуючи їхнє завдання! Сам би він радше подався в Макдоналдс – ніяких витрибеньок і ніяких питань. Та й ніяких кухарів теж! Ресторан настільки швидко їжі, що її просто не встигають приготувати!

На вулиці Ветрова падав дощ. Вітерець підштовхував його до вокзалу, а Солнишкіну треба було йти по Толстого нагору. І дощ цей летів йому просто в обличчя. Очі його були вже вмиті, щоки мокрі. У правій руці він ніс шкіряний старомодний портфель, у лівій – закриту парасольку. Відкривати її було соромно: дві шпичі вилетіли, і лише в закритому стані вона виглядала пристойно. Міркуючи про дощ, Солнишкін кинув погляд на ліву руку, на закриту парасольку. Зрозумів, що це цілком некорисна вага, і перекинув парасольку за паркан Ботанічного садка. Відразу відлягло. Принаймні – лівій руці. Ніякої зайвини в лівій руці більше не було, а «розлучна» каблучка на підмізинку вже давно втратила свою золоту зайвинність, – просто зрослася зі шкірою, а тому вже й не відчувалася.

3

Біля півночі він чистив зуби в себе у ванні. Драїв їх так, як колись в армії драїв пряжку ременя. Немає нічого приємніше, ніж засинати з почуттям дикої свіжості в роті. Особливо, якщо засинаєш у цілковитій самотності. Він прополоскав рот кілька разів, бурхливо випльовуючи в раковину використану воду. А проте щось змусило його знову набрати води і знову клекотати нею в роті, пропускаючи вперед та назад крізь стиснуті зуби: так, мабуть, відсівають кити пійманий планктон. Солнишкін планктоном не живився, а тому прагнув його спекатися. Нарешті він знайшов причину свого невдоволення – якусь чорну піщинку, що застрягла межі зубів. Щоб її позбутися, довелося відрізати десять сантиметрів капронової волосіні. Тільки за допомогою волосіні він дав лад негараздам у роті й тепер, стомившись від боротьби за здорову гігієну зубів і ясен, був готовий до сну краще, ніж колись, за доби радянського ентузіазму, був готовий до праці й оборони.

4

Вранці учорашнє запрошення на вечерю до «Казанови» сприймалося цілком нормально, навіть – радісно. Варто йому зазирнути до свого холодильника, і будь-яка вечеря поза власною кухнею здавалася чимось понадхмарним. У холодильнику на верхній полиці лежав акуратно загорнений у промаслений папір висохлий хвостик скумбрії гарячого вудження. На нижні полиці ліпше й не дивитися. Парубоцьке життя має свої плюси, але вони не відчуються шлунком. Лише за наявністю кави та гербати вдома Солнишкін справді пильнував. Існування решти залежало від випадку й примхи. Учащала до нього якась знайома дівчина-мінйло з «грошового» кіоску. Уперше прийшла із шоколадкою. Але вдруге вже принесла батон сухої ковбаси і свіжу булку. На жаль, як зненацька захопилася вона ним, так потім і охолочла. Він не встиг з'ясувати, що їй у ньому так сподобалося. Якби вона йому про це сказала, може б, він звернув більшу увагу на цю досі йому не відому рису. А там, бач, і парубоцьке життя закінчилося б! І не треба було б з такою осторогою вранці зазирати

в холодильник, як у дитинстві під подушку – чи не підклав якийсь Дід Мороз під час сну цукерки!

Сонце осявало цей день години три. Потім сховалося за хмари. Знову повів вітер, але цього дня він віяв тільки в спину Солнишкіну, наче підганяв.

До ресторану він прийшов пів на сьому. Тільки ступивши на поріг, зрозумів, що обіцяв прийти на сьому. Власне, він ладен був просто посидіти півгодинки за столиком у роздумах, настроїтися на розмови про Димича, придумати якісь розмовні ходи, щоб трапити Віру чи когось з офіціантів зненацька і вивідати в них усю правду, котру, як він прекрасно розумів, вони чудово знали. Це з ним вони не квапилися нею ділитися. Робили це якось порційно, по-ресторанному, перетворюючи кожну дрібку інформації на делікатес, який можна лише скуштувати, але, на жаль, ні спожити, ні, тим більше, наїстися не можна.

Перебрав за хвилину все, що вдалося витягти з Віри минулого вечора. Головне, звичайно, заповіт. Але прочитати його дадуть лише за пару днів. Однак навряд чи в заповіді написано, що сталося з заповідачем, чого й коли він помер. Ось на цьому й треба зосередити всі можливі розмови.

Меню принесла маленька Віра.

– Для вас сьогодні тушковані заячі нирки з цибулею-пореєм, але спочатку – томатно-грибне суфле з гірчично-пивним соусом. До цього горілочки?

Солнишкін подивився знизу вгору ніжним ненав'язливо питальним поглядом.

– Так, грамів сто... – кивнув він, потім додав до погляду усмішку й запитав. – А всю цю розкіш готуватимете ви?

– Я. Але ви не подумайте, що з власної волі.

Відповідь здивувала. Віра спохопилася.

– Ні, я з задоволенням... Я маю на увазі, що меню для вас складала не я.

– А хто? Можна подумати, що сам Димич!

– Так, він. Він сам написав у який вечір що вам подавати.

– Це що – теж остання воля покійного?

– Не треба так про нього! – дорікнула йому за саркастичну інтонацію Віра. – Я яку готувати, а ви ось краще прочитайте, якого листа він мені колись написав! – і вона поклала на стіл конверт.

Вивчивши штампель і визначивши, що лист був надісланий з Одеси до Воронежа 23 січня 1991 року, Солнишкін витяг із конверта два аркуші тонкого поштового паперу, списаних дрібним почерком. Зітхнув, як від внутрішньої незручності перед читанням чужих листів.

«Любе моє небожатко!

З прикрістю розумію, що на твоє повноліття приїхати не зможу. У цей час я буду десь на екваторі годувати інтуристів. Але сподіваюся, що радянська пошта мене не підведе, а отже, за якийсь тиждень на тебе чекає сюрприз. Збираю зараз речі в рейс і підраховую, скільки дурниць я накоїв у житті – це в мене така вже пеня. Дурниці я залишаю на суходолі, а в рейс прагну брати лише найнеобхідніше й світлі спогади. Твій недавній приїзд – один з найясніших спогадів і навіть несхвалення твояю мамою мого способу життя ніяк не затьмарює цього. Вона теж людина гарна, але правильна. А я – гарний, але неправильний. Сподіваюся, вона не хворіє і зможе тобі допомогти влаштувати веселий день народження. До наступного літа я обіцяю зробити царський ремонт і для вас у мене завжди буде наготові сезонна кімната. А якщо ти вирішиш приїхати до мене без мами, але з хлопцем (у жодному разі не показуй листа Тоні!), то теж ласкаво прошу і гарантую повне алібі та «догляд». (Знаєш, краще все-таки спали листа після прочитання, бо я втрачу всіх родичів, і тебе до мене не пустять!)...»

– Ось горілочка! – продзвеніло над головою Солнишкіна, і відразу перед ним постала карафка, чарочка. Карафка піднялася, як Гаррі Гудіні, виповнила чарочку й опустилася поруч. Солнишкін кивнув і знову поринув у читання листа.

«...До речі, коли Тоня вчитувала мені у твоїй присутності, вона перебільшувала. Напевно, для того, щоб справити на тебе враження. Не кидав я ніяких п'яти дружин із дітьми. Було в мене всього дві офіційні дружини, та й тим я дав спокій. Ще й згодом перевіряв, чи усе в них добре. А в останньої ще й сантехніку лагодив та шпалери клеїв. Тож не засуджуй мене занадто суворо. Незабаром напишу знову, виберу острови, де марки найгарніші й надішлю тобі відтіля листа. Обіймаю. Твій дядько Сева».

Івасик Солнишкін поклав листа назад у конверт, узяв чарочку горілки, підніс до губів. Тут же намацав поглядом блюдо з оливою, – відразу чомусь не помітив. Вихилив горілку, вкинув слідом дві оливи й замислився. Замислився про листа. Нащо Віра його підсунула. Та ще такого особистого? Еге! Звичайно, адже всі вважають, що вона була його коханкою, а тут «небожатко». Може, одне іншому не заважає, але Солнишкін раптом помітив, що його ставлення до маленької Віри потеплішало й понижнішало. Таємниці від мами й дружба з «поганим» родичем, який кидає дружин із дітьми та плаває на екватор. Навіть якісь ревності штрикнули: позаздрив він їй, цій Вірі. Його дитбудинківське дитинство минуло, як трамвай, по прямій колії до самої останньої зупинки, де його, Івасика Солнишкіна, висадили з коричневою картонно-коленкоровою валізкою, у якій лежав акуратно випрасуваний «Набір випускника»: три пари сірих шарпеток, три пари трусів середнього розміру, у яких ще належало підтягти гумки – зачепити, витягти й зав'язати «внутрішнім» вузлом. Там же – жовта бляшанка з бритвеним верстатом і набором лез «Схід», хоча він ще не голився.

Солнишкін зітхнув, випірнувши на мить зі своїх дитбудинківських спогадів. І відчув, що його знову туди тягне, на глибину. Його майбутнє було тоді не передбачуване. Він єдиний з хлопчиків не взяв направлення до військового училища. Тільки в нього, мабуть, з'явилося відчуття, буцім він щойно це училище закінчив. І називалося воно «Дитбудинок «Сонечко». А самим сонечком був директор – відставний полковник-танкіст Кавалеров Григорій Михайлович, або, як дитбудинківці називали його між собою, – Гришмиш.

Певної миті Солнишкін зауважив, що їсть щось смачне. І їсть у повній самоті. Він розгублено озирнувся. Ні Гени, ні Тараса-Такиса, ні Віри – нікого не було. І в залі жодного відвідувача. І світло притлумлене. Недожувавши чергову заячу нирку, він підвівся. Прислухався. Підійшов до виходу на вулицю. Визирнув, вийшов на крок за поріг. Розвернувся, глянув на вхідні двері й побачив на них табличку: «Вибачте, у нас сьогодні СПЕЦОБСЛУГОВУВАННЯ».

Здивований, він повернувся за свій столик. Помітив, що праворуч стояла вже порожня тарілка, на якій виднілися залишки чогось ним з'їденого. Томатно-грибне суфле! – зрозумів він і спробував пригадати смак. Не вдалося. Добре ще, що заячі нирки були недоїдені. І дійсно смачні. І щось нагадало йому вчорашні спеції – у кожному разі, в роті виникали смакові алюзії. смакові метафори, смакові цитати, що відсилали його кудись у минуле – і давнє, і вчорашнє.

Розмовляти з ним так ніхто і не вийшов. Якщо, звичайно, не вважати Геню, що з'явився раптово з тацею в руці. На столі з'явилася філіжанка кави і пряник на блюдку, а брудний посуд і порожня карафка щезли.

Увагу Солнишкіна привернув пряник – це був так званий «друкований» пряник з поливаним барельєфом трьох васнецовських богатирів. Він покрутив його в руках, понюхав. Навпацки він був свіжим. Солнишкін на мить склепив повіки й відразу побачив цих же трьох

богатирів, тільки величезних, на картині, що висіла в передпокої його дитбудинку. Той, хто ввійшов, одразу тицявся поглядом у цю копію Васнецова. З пряником у руці Солнишкін підійшов до дверей, за якими щойно зник офіціант Геня. Відкрив.

Геня сидів на стільці біля широкої плити й читав книжку. Читав, поки не відкрилися двері. Потім підвів голову.

– Перепрошую, а Віра де? – запитав Солнишкін.

– Віра зле себе мала й пішла до перукарні. Вона ще повернеться, ви почекайте... Може, коньячку?

Солнишкін кивнув і повернувся до столу. Коньячок його не підбадьорив, а радше заспокоїв.

Віра, повернувшись до ресторану, відразу попросила його провести її додому. Він навіть не встиг розплатитися за вечерю. Тільки нагадав їй про рахунок, але вона відразу перебила його, заявивши, що йому, Солнишкіну, тут ще вечеряти й вечеряти.

І вони повільно рушили на Печерськ. Віра тримала його під руку. Її сіре пальто з коміром зі сріблитої лисиці перетворювало її на маленьку мишку. На голові легка оренбурзька хустка ховала нову зачіску.

– Ви обіцяли поговорити зі мною сьогодні ввечері, – сказав Солнишкін. – Про Димича...

– Я зробила більше, ніж обіцяла, – спокійно відповіла вона. – Приходьте завтра!

5

Уранці Солнишкіну потелефонували з Асоціації незалежних шеф-кухарів України та поцікавилися результатами розслідування.

– На півдорозі, – відповів він. – Ще день-два й усе з'ясується.

Треба віддати належне тому, хто дзвонив, – докладніше він не розпитував. Побажав успіху і повідомив, що вони щось вислали на домашню адресу Солнишкіна.

День мав бути дощовий і прохолодний. Солнишкін насилу змусив себе вийти по хліб і сир. Потім довго відігрівався чаєм. Насилу, також потемки, рушив до ресторану «Казанова» на свою третю «робочу» вечерю.

На вхідних дверях до ресторану висіла вчорашня табличка «СПЕЦОБСЛУГОВУВАННЯ». Його вона не налякала: ще вчора Солнишкін зрозумів, що саме так називається його вечеря. Що це саме його спецобслуговують відповідно до посмертного меню Димича.

– Сьогодні в нас рожева форель а-ля ніжність, – сказав, коли Солнишкін вмовився, Тарас-Такис, одягнений цього вечора так, ніби на ніч він збирався в казино чи нічний клуб: дорогий, але яскраво-червоний піджак з коміром-стійкою, штани від смокінга, синій метелик. – До форелі йде мексиканський паровий горошок і паштет із повітряної моркви. Сюди ж «Шардоне» 1996 року. На закуску – гусяче яйце, фаршироване колобком із перепелиних яєць, креветкового паштету й кав'яру. Скажу вам по секрету, що в колобок мав би входити й мелений трепанг, але його ми ніде не знайшли. Це Север'ян Валерійович на кораблі таке готувати міг, а тут... ви самі розумієте... Але все інше відповідно до заповіту!!

– Згідно з меню?! – поправив Солнишкін.

– Як собі зичите, можна і так сказати...

Тарас-Такис вклонився і якось надто вишукано відійшов від столу, ніби клієнт міг це оцінити.

Знову атмосфера здалася Солнишкіну надмір тихою, і він уже губився в здогадах, чи буде з ним хтось розмовляти про Димича, чи ні, як двері до ресторану відкрилися й увійшов, походяма складаючи парасольку, Геня. Він голосно привітався і шаснув на кухню. А хвилини за три вийшов, тільки вже одягнений по-ресторанному, і присів поруч із Солнишкіним.

– Скажіть, ви любили своїх батьків? – запитав він.

– Так, але я їх не знав... Я виріс у дитбудинку.

На худому обличчі Геня з'явився подив, потім у його погляді свінула ніби блискавка, і вираз обличчя став спокійнішим.

– Я піду допоможу Тарасові, – сказав він і граціозно підвівся з-за столу.

«Де ж маленька Віра?» – гадував Солнишкін, відчуваючи себе досить незатишно в товаристві двох граціозних офіціантів, що, здавалося, зовсім не збиралися йому щось розповідати.

Хвилини за три обидва офіціанти підійшли до столу. Один відкоркував «Шардоне», другий поставив три винних келихи: це вже добрий знак. Отже, усе-таки вони присядуть.

І дійсно присіли. Щоправда, Тарас-Такис тільки пригубив вино і втік на кухню. А Геня залишився.

– Віра вам щось казала? – запитав він, прищуливши очі.

– Про що? – здивувався Солнишкін. – Про Димича?

– Та ні, узагалі... і про Димича, і про заповіт?

– А ви що, самі нічого не знаєте? – з недовірою перепитав Солнишкін. – Я до вас сюди ходжу, щоб з'ясувати те, що вам відомо, а ви якось не вельми відверті...

Геня на знак жалю скривив тонкі губи.

– Ми й самі... ми мало що знаємо, це Віра...

– Може, ви і заповіту не бачили?

– Ні, – Геня подивився просто в очі клієнту. – Вона дала нам тільки меню для вас. Меню безперечно Димич писав, його почерк...

– А подивитися на меню можна?

– Нащо? – здивувався Геня. – Краще не треба... Вірі це не сподобається...

– Ви що, боїтеся її?

– Я піду подивлюся, як там Тарас... Може, допоможу йому...

Небажання Геня продовжувати розмову було дуже красномовним. Солнишкін попивав вино, дивлячись на два недопитих келихи. Принаймні субординація в цьому ресторані тепер цілком зрозуміла. Віра де-факто після зникнення чи смерті Димича стала господаркою, і тепер ці двоє, котрі раніше були під орудою Димича, боялися за свої місця і, зважаючи на все, мали підстави боятися за своє майбутнє.

Тарас незабаром приніс фаршироване гусяче яйце і забрав зі столу зайві келихи, підкресливши цим, що розмову припинено.

Солнишкін узявся за закуску. Несподіваний гостро-ніжний смак зупинив плин його думок. Їв він обережно і з інтересом ученого, намагаючись дефрагментувати і виділити всі можливі інгредієнти цієї страви. І раптом – знову з минулого – зринуло обличчя дитбудинківського приятеля Павлуся. Дурна посмішечка, нахабні очі, вузьке чоло і неймовірна цікавість, бажання вивчити все, що змога. Особливо його цікавили знакові системи. У п'ятому класі він морзянкою вистукував по парті визнання в коханні худій Світлинці. У сьомому видавав одній молодій учительці лист на папері шрифтом Брайля. Вона з'їздила до товариства сліпих, і там, либонь, їй прочитали написане вголос, після чого Павлусь при всьому класі одержав від неї ляпаса. З якого дива все це зринуло? До питання про невідповідність. Ці надзвичайно складні кулінарні рецепти були набагато вищі рівня самого Димича, чи, принаймні, його звичного образу. Навіть у своєму накрохмаленому ковпаку він був радше кухарем грубої і простої їжі – у Німеччині він був би богом сардельок і жирних відбивних, у Франції був би знаменитий альзаським шаркутом, у Сибіру – пельменями. Але заячі нирки, форель а-ля ніжність і це фаршироване гусяче яйце, у якому, щоправда, бракує м'яса ме-

леного трепанга? Це не могло мати до нього ніякого стосунку. Солнишкін, власне, досі до кінця не вірив у правдивість його кулінарних морських пригод на комерційному флоті. Боцмана в ньому можна було побачити, а от корабельного кока, а тим більше шеф-кухаря круїзного лайнера – аніяк. Чому ж тоді згадався Павлусь із дитбудинку? Дивлячись на його пику, теж нічого розумного і гарного про її власника ніхто б не сказав.

Форель справді була рожева, а мексиканський паровий горошок нагадував за розміром і формою чищену ліщину. Тут зі смаковими якістьми було простіше. Не в розумінні гірше, а саме простіше за гамою. Смак форелі для Солнишкіна не був новиною, хоча кількість форелей, спожитих ним за тридцять два роки життя, можна було б порахувати на пальцях двох рук.

Сам собі долив вина в келих. Сам собі побажав доброго майбутнього. Тільки-но самому із собою цокнутися не вдалося. Умиротворення заволоділо Солнишкіним, і він уже, здавалося, не мав потреби в співрозмовниках і навіть насолоджувався їхньою відсутністю. Але тут гармонія порушилася. До ресторану увійшла маленька Віра. Склала маленьку парасольку, поставила її на підлогу. Пальто повісила на вішалку. Залишилася в строгому строї ділової жінки, який підкреслював її неділові достоїнства. Підійшла.

– Смачно? – запитала.

– Дуже.

– Я зараз, – і подалась на кухню.

З-поза закритих дверей долинув її дзвінкий голос. Набагато глухіше чулися голоси Гені й Тараса-Такиса. За інтонаціями можна було виснувати, що домінувала в цій розмові Віра.

Уже присівши поруч із Солнишкіним, вона важко зітхнула і похитала головою.

– Зовсім пустилися берега, – прошепотіла вона і подивилася на двері до ресторанної кухні.

За кілька хвилин, що пролетіли в мовчазному чеканні, з дверей квапливою ходою вийшов Тарас-Такис із тацею.

Перед Солнишкіним і Вірою опустилося по великій плоскій тарілці, на кожній з яких був «намальований» вишуканий десерт. Листочок м'яти, зацукрована вишенька, ще якісь гілочки, «приклеєні» солодким липким соусом червоного кольору до тарілки. А збоку, своїм зміщенням щодо центру трохи нагадуючи планету, що обертається неподалік від Землі по своїй яйцеподібній орбіті, лежала велика рожева горошина апельсинового сорбе.

– Справжню їжу спершу їдять очима, – сказала Віра, й в очах її блиснула романтична іскорка. Солнишкін зрозумів, що вона доперва процитувала Димича.

– Вони вам не брати? – запитав він, кивнувши на кухонні двері.

– Чом ви так вирішили? – здивувалася вона.

Івасик Солнишкін узяв маленькою ложечкою трохи сорбе, поклав собі на язик, відчув танення ніжного смаку.

– Я не знав, що ви небога Димича. Тому й запитую: може, це у вас сімейний ресторан?

– Буде сімейним, – спокійно кивнула Віра. – Якщо ці двоє між собою одружаться й усиновлять вас...

– Не смішно.

– Ви не ображайтеся, – усміхнулася маленька Віра. – Я за останні кілька днів стільки несмішного почула, що, здається, почуття гумору до мене ніколи не повернеться. А Тарас і Геня... Адже вони навіть не блакитні! Просто працювали раніше в клубі для блакитних, їх туди й узяли тільки тому, що вони з себе геїв удавали. А тепер з образу вийти не можуть. Теж мені наркотик!..

– Цікаво, – вихопилося в Солнишкіна.

– Що цікаво?

– Ви, виявляється, не коханка Димича, вони – не блакитні! Залишився тільки я, – він засміявся. – Лише треба з'ясувати, ким я не є?

Віра всміхнулася очима.

– Незабаром з'ясуємо! – сказала вона заспокійливим тоном доброго лікаря. – Кави? Гербати?

– Гербати.

6

Четверта вечеря порівняно з третьою здалася Солнишкіну позбавленою вишуканості. Просто грубою і народною. Хоч і називалася основна страва «телятина по-португальськи зі швейцарськими ресті». І салат до неї Тарас-Такис подав дивний: з маринованих овочів. Можна було б подумати, що це взагалі готовий зимовий салат з найближчої овочарні, якби у ньому не виявилось кілька шматочків свіжого манго і дрібно порубані ягоди фейхоа.

Починав Солнишкін вечеряти в негордій самоті з чарочкою журавлиної «Фінляндії», але потім до нього вже традиційно приєдналася Віра. Цього вечора, з огляду на очікувану вродистість розкриття таємниці чи злочину, він був убраний у свій кращий костюм – темно-синю вельветову двійку. До чорної полотняної сорочки вибрав вузьку вишиту в українському народному стилі краватку, що не зав'язується вузлом – цього він терпіти не міг, – а просто на тонкій гумці обвиває шию під коміром. Віра теж сьогодні вбралася «спрощено»: колишня бордова міні-спідниця, згори – пухнаста рожева кофтинка. І зачіска... уперше він помітив, наскільки гарне у неї волосся. Нехай навіть її зачіска й здалася Солнишкіну трохи старомодною, але її овалу обличчя вона безсумнівно пасувала: волосся акуратно заведене за вуха і з-під них знову «випорскувало» до щік, підкреслюючи проникливість погляду її підфарбованих очей. Це був стиль тридцятих років.

Віра розділила із Солнишкіним лише десерт, що, як і решта страв сьогоденного меню, не вирізнявся вишуканістю. Крем-брюле. Шкірочка кольору капучино. Справді до смаку. Солнишкін, можливо, ще довше розкошував би смаком, якби наразі з кухонних дверей не вийшов незнайомий років п'ятдесятьох. Це був майже двометровий моцар у темному костюмі, у білій сорочці, з нудним обличчям і такою ж краваткою. Він питально і обережно кивнув Вірі. Вона вказала йому поглядом на порожній стілець при їхньому столі. У руках незнайомця була шкіряна тека. Він уважно оглянув стілець, перш ніж сісти на нього.

– Це Вальцман Петро Аркадійович, – відрекомендувала прихуда Віра. – Юрист Гільдії кухарів.

– Гільдії кухарів? – перепитав Солнишкін. – Ви маєте якесь відношення до Асоціації незалежних шеф-кухарів України?

– Ні, – сухо відказав юрист. – У нас із ними нічого спільного. Ми політикою не займаємося. Тільки кулінарією.

«Гм! – подумав Солнишкін. – Отже, Асоціація займається політикою?!»

Юрист тим часом розкрив теку, витяг відтіля прозорий файл із документом. Уп'явся на Солнишкіна очікувально, ніби тепер він, Іван Солнишкін, мав дістати якийсь документ у відповідь.

– Ви, я розумію, виконуєте тут доручення Асоціації, – сказав він і облизав пересохлі товсті губи. – Отож, те, що я вам зараз повідомлю і покажу, ви не зобов'язані нікому повідомляти. Це все стосується більше вас, ніж вашого доручення. Ви розумієте?

Солнишкін кивнув.

Юрист дістав із файлу гарний синій бланк із печатками і червоними цифрами реєстраційного номера. Почав читати:

«Я, Никодимов Север'ян Валерійович, перебуваючи при здоровій пам'яті та світлій пам'яті, віддаю, як останню волю, подальші розпорядження:

Заповідаю все своє рухоме і нерухоме майно, а також родинні та інші зв'язки своєму єдиному синові Солнишкіну Іванові Володимировичу за умови, що він свідомо або не знаючи про це з'їсть у чотири прийоми мій порох після кремації. Меню і докладний опис пропорцій для готування цих страв у присутності приватного нотаріуса Вальцмана Петра Аркадійовича я власноручно передаю своїй небозі Волінії Вірі Іванівні, якій доручаю простежити за виконанням головного мого бажання. Прошу мого сина, Солнишкіна Івана Володимировича, після з'їдання ним мого пороху вважати мою провину цілком зпокутуваною, простити мене за те, що так пізно розшукав його, і більше не думати про мене погано».

У цей час кухонні двері рипнули, і Віра кинула в бік кухні сердитий погляд.

Юрист теж подивився на кухонні двері, насупився. Але відтак повернув погляд на заповіт.

– Дата і підпис, – закінчив читати він і повернувся до Віри.

– Остання воля покійного виконана цілком? – запитав він.

Вона кивнула і перевела погляд на Солнишкіна.

– Я що, його син? – вирвалося в нього.

– Так, – сказала Віра. – Димич залишив мені документи, що підтверджують це. Завтра покажу...

– І що... я дійсно з'їв його порох?

Віра кивнула. Юрист, уважно простеживши за цим її кивком, задоволено посміхнувся, і взявся засовувати заповіт назад у файл.

– Івасику, – сказала раптом Віра ласкаво. – Тобі треба як слід виспатися... А завтра ми з тобою будемо вирішувати, як нам жити далі... Йди додому! ..

На вулиці дощило. Солнишкін міг би піймати машину і вже грітися у ванні чи пити чай на кухні. Але якось дивно було на душі. Він чалапав кращими своїми черевиками по вечірніх калюжах, а в голові крутилася та сама фраза: «Я з'їв свого батька!»

Додому він дістався лише після півночі. Зняв плащ, капелюх. Пройшов на кухню. І тут його наче по голові вдарило: адже він так і не довідався причини його смерті. Особливо не сподіваючись застати в ресторані Віру, Солнишкін усе-таки підійшов до телефону. На диво, Віра ще була там.

– Від чого він помер? – спокійно перепитала вона. – Від діабету. Надто полюбляв солодке.

Уранці, вже рушаючи до ресторану «Казанова» на зустріч із Вірою, Солнишкін витяг з поштової скриньки довгий конверт. Зворотна адреса вказувала на Асоціацію незалежних шеф-кухарів України. У конверті було гарне, тиснене запрошення на виставку досягнень кулінарного мистецтва з гучною назвою: «Незалежній кулінарії України – 10 років!» Виставка проходила під патронатом онуки президента.

Солнишкін зупинився. Запрошення йому відверто підказувало, що він забув цим ранком про щось дуже важливе. Авжеж. Він повернувся додому й узявся ретельно чистити зуби.

Василь ДАЦЕЙ

СИНЯ РУЖА

(Уривок з повісті)

У словнику літературознавчих термінів під гаслом детектив знайдете і таке пояснення: «різновид пригодницької літератури, передовсім прозові твори, в яких розкривається певна таємниця, пов'язана із злочином... У класичному детективі заплутані справи навколо злочину не позбавлені інтелектуальної гри».

Слід ще додати, що в українській літературі інтерес до детективу виник у 20-і роки (Майк Йогансен, Юрій Смолич). Пізніше, у 30-і роки, цей жанр помітно вульгаризувався, перейнявся пафосом хворобливої «шпигуноманії», притаманної тоталітарним суспільствам.

В українській літературі Словаччини оцим різновидом пригодницької літератури займався прозаїк Василь Дацей.

Нещодавно в ужгородському видавництві «Закарпаття» вийшла детективна повість В. Дацей під назвою «Синя ружа». У повісті відображено реалії становлення дрібного й середнього бізнесу в Україні.

Молода, симпатична співачка респектабельної кав'ярні одного з міст України прагне кращого матеріального становища і починає підробляти переправленням легковиків із Німеччини в Україну. І ось одного ранку її не стало...

- Бідолашна...
- Така молоденька...
- Їй би тільки жити...

У листі розлогої липи сполошилися горобці, різко затріпотіли крильцями, злетіли над кроною і високо над цвинтарною огорожею попрямували за місто.

— Молоді тепер не вміють долати труднощі...

— Виникне проблема — і вже посягають на власне життя, та чи тільки на власне...

Навколо свіжої могили зостався лише невеличкий гурт родичів та найближчих знайомих похованої. Хтось запізнило ще кинув грудку землі поміж лопати гробарів. Літня жінка шморгнула носом — то була мати. Зволоженою хустинкою витерла сльози і заперечливо хитнула головою, бо не хотіла повірити тому, що тут діється, або бодай, що навіки прощається з дочкою.

— Самогубство? У це я ніколи не повірю! — напівголосно проказав хтось із присутніх.

Коли б його почули, майже всі були б здивовані. Якби не йшлося про самогубство, якраз він першим був би серед підозрілих, а дехто без вагань назвав би його вбивцею — у нього був мотив і навряд чи міг би довести свою невинність.

Поминки справляли у кав'ярні «Синя ружа». Скромні.

З репродукторів притишено озивалася скорботна пісня, і в залі всі завмерли, а згодом один за одним вже не могли стриматися, почали схлипувати.

Клавдій Шанта якийсь час перемагав у собі скорботу, час від часу глядів у вікно в надії перевести думки на щось інше, але і його очі зволожилися, слянули сумним зблиском. Закліпав — і сльози покотилися доли лицем. «Рік тому, чи лише кілька місяців?» — пригадував, коли вперше познайомився з отими людьми, що сидять навколо стулених в один ряд кількох кав'ярняних столів.

1

Чорний лімузин притишив ходу, шофер включив стрілку повороту і підігнав машину на вільне місце стоянки. З правих дверцят вийшов поважний елегантний пан, а згодом святково одягнений шофер з протилежного боку. Він мить постояв біля відкритих дверцят, оглянув сидіння, вже хотів закривати машину, але знову всунув голову в салон, щоб перевірити, чи не залишає у скриньці якоїсь коштовної речі. Відтак висунувся, міцно ступив на асфальт і аж тоді натиснув у долоні на кнопку мініатюрного електричного приладу автоматичного закривання — зблиснули передні, задні та сигнальні світла, ледь чутно клацнули замки.

Шофер посміхнувся до свого партнера і вичікував, поки до нього не підбіг старший чоловічок. Він одразу наставив долоню, і його обличчя майже не було видно, бо так низько зігнувся у вітанні. Шофер тицьнув скручений у трубочку долар чи два.

— Може, цілу ніч буде тут, — проказав при тому.

— На крок не відступлю від машини, — запевнив чоловічок і спритно увіткнув гроші у верхню кишеню зношеної військової шинелі.

— «Синя ружа»! — водночас із кивком голови прочитав шофер своєму партнерові надпис назви кав'ярні над пишним входом з викутою ковалем-умільцем залізною брамою.

Табличка на скляних дверях до залу сповіщала, що вільних місць немає. Але шофер натиснув на клямку і ніби силоміць поволік за собою й партнера досередини. Відвідувачі гучно розмовляли, але кілька столів ще були вільні. На сцені виблискували інструменти, та музикантів ще не було.

— На дверях — попередження! — підбіг кельнер, відтак пильніше придивився на вхожих і майже винувато пояснив: — Сьогодні всі місця замовлені. Закордонні гості...

— Нас двоє, але стіл би нам годився з чотирма стільцями. Поблизу музик, — недбало проказав шофер, подаючи з п'ять доларових банкнот кельнерові. Той схопив гроші, виструнчився і з простягнутою перед собою рукою завіз гостей до столу біля сцени.

– Панове будуть задоволені! – запевнив кельнер. – Через хвилину прийду, прийму замовлення... Формально, – посміхнувся. – Мені вистачає глянути на гостей – і одразу знаю, чим задовольнити їхні душі.

– Меню! – попросив шофер.

Кельнер посміхнувся:

– Напам'ять можу вам усе сказати, – не без самовпевненості випнув груди, а відтак почав перелічувати пропозиції кухні і буфету кав'ярні. При тому пильно слідкував за реакцією гостей і з почуттям гідності закінчив: – Наші відвідувачі покладаються на мій смак.

– Аперитив який можете запропонувати?

– Вірю, що панове почнуть з коньяку. Принесу мартель. Лагідний, ніжний на смак, а по тілу розливає вогонь... – кельнер запнувся, вагався, чи може дозволити собі фамільярність, нарешті відважився: – Вогонь любовної жаги.

Відвідувачі нагородили його вдячною усмішкою.

– У нас є кого спалювати, – таємниче моргнув кельнер.

– Читаєте наші думки. Несіть!

Шанта пильним поглядом провадив кельнера, поки той не втиснувся між двостулчаті двері кухні, і аж тоді повернувся до Маріана. Той розширеними очима дивився понад столи, нижня губа в нього відвисла, а білі зуби блищали.

– Красуня... – вирвалося єдине оціночне слово Маріана.

Шанта легко віднайшов об'єкт, що так захопив його партнера. Доріжкою поміж столів пливла – інакше не назвеш ту легеньку ходу – молода блондинка у яскраво-синій сукні.

– У нас багато красунь, – сказав Шанта не без гордості за прекрасних дам свого рідного міста.

Маріан механічно простягнув руку – хотів випити, але кельнер встиг поставити перед ними лише порожні склянки, фужери, чашки та тарілки.

– Гріх! Гріх! – Маріан невдоволено хитав головою, все ще поїдаючи очима блондинку. – Як можна дозволити їй ходити по землі? Таку красуню треба на руках носити. На руках!

Кельнер граціозно поставив перед ними тацю з пляшкою мартелю, яку повернув етикеткою до Шанти і Маріана, і коли обидва притакнули, спритно відкоркував її, налив у чарки і застиг в очікуванні, ніби спонукав гостей чокнутися, а коли відсorbнули по краплинці, низько, але з гідністю, вклонився, поклав пляшку на середину столу і відійшов.

На сцену якраз виходили музиканти, розсідалися, дехто ставав попереду з інструментом наготові. Останнім вибіг довговолосий стрункий молодий чоловік зі скрипкою у руках. З-поза його спини появився смичок, він підніс його високо над головою, а коли рванув рукою вниз, зал здригнувся від гучних тонів маршу-гімну цього вокально-інструментального гурту.

У першому виході ансамбль зіграв ще кілька жвавих мелодій для піднесення настрою клієнтури. Після короткої паузи до музик приєдналася й солістка. Її спів був лагідним, м'яким, і на майданчику з'явилися танцюючі пари.

Маріан кілька разів пригубив чарку, але не випив ще ані половини. Зате зі смаком взявся закусувати. Вправно кинув у рот кілька клаптиків сиру, шинку чомусь відсував на краєчок тарілки. Глянувши у бік естради, промовив:

– Скажу тобі – це капітал...

Шанта не порозумів Маріана.

– Тут таки є золотоносне джерело!

– Я не знаю, на що натякаєш, – признався Шанта.

– На джерело! – вигукнув Маріан, а потім розреготався і по складах визрадив: – Зо-ло-ті щі-лин-ки!

Шанта роздивився навколо, чи не привертають вони до себе увагу, але гучна музика перемагала голос Маріана.

– Золоті щілинки! – Маріан знову вибухнув сміхом. Він підняв чарку. – За всіх красунь!

На цей раз він випив до дна, і Шанта аж тоді порозумів, чому Маріан так ожив. Себе теж примусив до сміху.

Кельнер підбіг до них поналивати чарки.

– Якщо у панів є бажання, ансамбль буде радий заграти ваші улюблені мелодії чи заспівати пісні, – запропонував їм кельнер.

Шанта з викликом глянув на Маріана – твоє, мовляв, слово.

– Мені подобається їхній репертуар, – сказав Маріан, а згодом наказав: – Ансамблю поставте пляшку шампанського за мій рахунок.

Пауза тривала трохи довше, а коли ансамбль заграв, то всі музиканти дивилися у бік Маріана і посміхалися до нього. Співачка з мікрофоном, що майже прилип до її губ, заспівала любовний романс. Маріан зрозумів, що вона співає лише для нього – весь час не зводила з нього очей.

Кілька пар біля естради танцювало, дехто пробував співати разом зі співачкою. Маріан не сподівався, що вона після номера відкладе мікрофон і підійде до їх столу.

– Будь ласка, сідайте, – запропонував Маріан.

Кельнер встиг поставити на стіл фужер із шампанським.

– Від імені всього оркестру дякую шановним... не наважуся бути відвертишою, щоб назвати гостей симпатичними панами, – співачка вдавала розгубленість, але то була лише гра, кокетування. Вона взяла фужер за ніжку і чокнулася з Маріаном та Шантою, пригубила напій до напомаджених губ. Коли їх відірвала від фужера, Маріан помітив, що на вінцях зісталися розкішні відбитки нижньої губи.

– Я тут уперше, але можу запевнити, що мені випало щастя побачити й почути саме вас.

– Не перехвалюйте, пане... Мені стає незручно, – на цей раз співачка насправді вкрилася рум'янцем. Гості того могли не помітити під pudрою, але вона чула, як у неї горять личка.

– Я підтверджую слова свого колеги, – долучився до похвал і Шанта.

– Як дозволите, я відрекомендуюся...

– Не кажіть, не називайте себе! Вас звати Ружа! – Маріан підняв обидві руки.

Співачка раптом зникла, з обличчя щез веселий вираз. Кивком опущеної голови вона все ж таки заперечила.

– Не Ружа? Як – не Ружа?! – вдав незадоволеного Маріан.

– Софія... – тихо назвала себе співачка.

– Чому кав'ярня не носить ваше ім'я?! – запротестував Маріан. – Я був переконаний, що «Синю Ружу» власник назвав на вашу честь. Він тут?

– Ми ще не приватизовані, – пояснила Софія. – Маємо лише завідуючого.
– То кличте завідуючого – хай негайно міняє назву! – вдаючи ображеного, домагався Маріан.

І Софія, і Шанта сприйняли це як жарт.

Ансамбль знову зібрався на сцені, Софія вибачилася перед милими слухачами і пообіцяла весь вечір співати лише для них.

Шанта з Маріаном випивали, закусували, слухали музику, але танцювати не пішли, хоч кельнер підказав, де сидять вільні дівчата. Йому ніяк не вдавалося вловити, про що ведуть розмову ці двоє. Вони враз замовкали, як приносив нову закуску чи приходив запитати про дальші їхні бажання або лише проходив повз стіл. Він відчув, що у Маріана не місцевий акцент, зате йому здавалося, що Шанту звідкілясь знає або бодай обслуговував його тут, у кав'ярні.

– Я прийшла спитати вас, чи не надокучаю своїми піснями, – з усмішкою на обличчі підійшла Софія до столу. – Мушу вам сказати: весь ансамбль розважається на тому, що пан Маріан сказав. Про назву кав'ярні. Кажуть, що відправлять петицію завідуючому. Тепер у нас в моді писати петиції.

– Я підписую першим, – пообіцяв Маріан.

Софія ще трохи затрималася, вислуховуючи подальші похвали від обох гостей. Погодилася випити після шампанського краплю коньяку. Тут вона призналася, що в житті ще не пробувала такого дорогого напою, ніби виправдовуючись, що приймає пригощання від відвідувачів, і довідалася, що пан Маріан живе у Цюріху, де вона ніколи не була, хоч з дитинства мріє об'їздити весь широкий світ.

2

Олег Палій знову постукав у двері. Дзвонити не хотів, бо знав, що досить ледь торкнутися кнопки дзвінка, а з дверей сусідніх квартир повисуваються ошелешені голови цікавих бабів. Коли вже й на третій стук йому не відповіли, він нетерпляче натиснув на кнопку дзвоника. Аж тепер усвідомив собі, що за дверима гуде пілосос, і Софія може не чути його стукання. Та в його голові промайнула підступна думка: вона всередині не сама.

– Це ти?

Палій не розуміє, чому це Софія здивувалася його появі. Він сюди заходить часто, і вона завжди сприймає це нормально; деколи йому навіть спало на думку, що вона рада йому, як поверненню чоловіка після кількаденного відрадженьня.

– У тебе були гості?

На цей раз Софія здивувалася його питанню.

– Чому? Які гості?

– Може, це вони вчинили розгардіяш, що так рано прибираєш.

Софія не вловила ущипливості в його тоні. Вона спокійно пояснила:

– Знаєш, яка у мене алергія на пилюку. Досить день не пілососити – і я вже бачу, як хмари сміття носяться у повітрі і виникає враження, ніби мої голосові зв'язки обліплюються так, що увечері не зумію співати...

Раптом Софія випросталася не лише на весь зріст, а й стала навшпиньки, вперлася очима в Олега.

– Ти з квітами?

Палій, нарешті, розслабився і навіть посміхнувся.

– Кого ідеш вітати? – послідувало наступне питання, ніби його допитували.

Замість відповіді Палій вклонився і простяг їй букет, водночас зриваючи папір, у якому квіти були загорнуті.

Софія невпевнено взяла квіти.

– Але ж я і не іменинниця, і день народження у мене ще не скоро.

– Я просто так.

Ніжно взявши в руку букет, другою Софія обняла Олега і поцілувала.

– Зачекай хвилинку, – попросила й поклала квіти на стіл. – Докінчу пілососити.

Вона включила пілосос і швидко пройшлася щіткою кутком кімнати, де на підставках пишно розсілися живі квіти. Потім взяла мідну вазу – один з дарунків Олега – напустила до неї з крана води і обережно всунула до неї стебла карафіатів. Вазу любовно поставила на круглий стіл посеред кімнати.

– Отут я хотіла б мати фонтанчик, – проказала Софія, вирівнюючи горщики з квітами на підставках у кутку кімнати.

Фонтанчик – найновіша мрія Софії. Недавно дивилась по телебаченню закордонний фільм. Про зміст уже забула, але у пам'ять врзалася картина з фонтанчиком у приймальні пишної вілли кіноактриси. Та після зйомок сідала у крісло біля фонтанчика, пильно вдивлялася у струмені води, пальцями гралася з ними, а відтак засипала там.

Софія уявляла собі, як вона, натомлена, вертається з роботи, сідає у крісло – його треба буде купити, – задивляється на свій фонтанчик і за короткий час заспокоюється і блаженно кидається в ліжко. Іншим разом бачила себе в жупані на підлозі біля фонтанчика. Згодом уявлення коригується: вона надягає піжаму, щоб, намиливавшись фонтанчиком, всунутися під ковдру в ліжку і заснути.

Про фонтанчик вона Олегові сьогодні вперше призналася. Далі сподівалася зробити для нього сюрприз. Якось навіть взяла була гроші і пішла в місто по фонтанчик. Та даремно літала з магазину в магазин – ніде не було фонтанчиків, і ніхто не міг порадити, де б можна придбати кімнатний фонтанчик. «Вони ж існують! – невдоволено мимрила собі під ніс Софія, вернувшись з невдалих походеньок за покупкою. – Якби поїхати за кордон, обов'язково придбала б собі його».

– Ти добре виспалася?

Софія від здивування повернулася до Олега. Як би мала виспатися?! Нормально. Хіба по ній щось інше видно? Сьогодні ще не дивилася в дзеркало – може, у неї сині кола під очима?

Олег не чекав дальшої її відповіді – сам з іронічною усмішкою натякнув:

– Чи не снилися тобі вчорашні гості «Синьої ружі»?

– Котрі? – спитала, хоч добре знала, кого Олег має на увазі.

– Ті двоє симпатяг, – сказав, але швидко подумав, що перебільшує, то спробував виправити себе: – Ті пани, що замовляли нам шампанське.

– Чого б це мені вони снилися? – майже байдуже відповіла Софія, але вже насторожилася і крадькома слідкувала за поведінкою Олега.

– Ти ж до них два рази підходила.

- Ми деколи присідаємо до відвідувачів.
- Але другий раз я мусив іти за тобою, – Олег уже докоряв її, а Софія, щоб не залишатися в боргу, уколола його.
- Вони ублажили мене мартелем...
- Чого я ніколи не роблю?! – раптом вибухнув Палій.

Софія в останню мить опам'яталася і не притакнула йому. Такої образи Олег ніколи не переніс би. Воліє заспокоїти його, і приборканий капельмейстер стане слухняним хлопчиком. Тому тут же вона віддано глянула йому в очі, присіла йому на коліна і кішкою замурликала:

– Але сьогодні ти це зробиш. Підкинь трохи грошей, у мене теж дещо є, і я піду купити пляшку.

Софія знала, що воліє не допустити його одразу до слова, тому знов обіймає його і довго цілує. Олег пригортає її до себе і кінчиками пальців посувається її спиною до шиї. Він, може, й не знає, яку приємність їй роблять його ніжні пальці, коли гладять її шию і куйовдять волосся. Потім його рука спадає долі лицем на груди.

Олег міцніше пригортається до Софії, пальці зупиняються на її персах. Софія несподівано піднімається.

– Зачекай, я збігаю у магазин, – каже, очі її блищать, а на обличчі застигає лагідна усмішка.

– Чого це раптом ти так спішиш?

– Ти ж обіцяв підкинути грошей... Чи взяти за свої?

– Іди сюди, – Олег благає, але Софія вже відкрила шафу і знімає з плічок блузку, розглядає, котру б одягти. Олег підкрався до неї, поцілував оголене плече.

– Мушу зробити покупки, – діловито пояснила.

– Софійко...

– Як розніжився, – Софія примружила очі і погладила його по руці.

Олег ненавидів той жест – так вона робить завжди, коли отримує над ним перевагу. Тим магічним жестом вона ніби позбавляє його власної волі і робить безсилим. Прохання були б тепер марними. Палій невдоволено відвертається і повертається в крісло.

– Зачекай, я не затримаюся.

– Стривай! – Олег вибрав із задньої кишені ногавиць гаманець, видобув гроші і поніс їх Софії.

– Обов'язково мартель купи.

– Ти справажній джентльмен, – кинула і вибігла з квартири.

Олег узяв з полочки книжку, почав читати, але з прочитаного абзацу нічого не второпав. Вирішив, що він воліє відкласти книжку і погортати часопис. Але, шукаючи часопис, забув про свій намір і став розмірено походжати по кімнаті. Розглядав меблі, сувеніри й подарунки у вітринках – все йому знайоме. Власне, й квартиру Софія має завдяки його клопотанням.

Посеред кімнати Олег вхопив себе за борідку – точно, як діти беруться за різок з морозивом, – сміялася Софія з його звички. Тепер завагався, чи добре зробив, що роздобув для Софії оцю квартиру.

Софію він вперше побачив і почув на якомусь святі, де виступали переможці області в естрадних піснях. Дівчиною він так захопився, що відшукав її

за сценою і домовився про зустріч. Софія справила на нього враження, ніби від життя нічого іншого не ждала, як співати в Палієвім ансамблі. Як тільки отримала атестат зрілості, наступного дня приїхала до Олега. Щоб не наполохати його зайвими клопотами, насамперед повідомила, що жити буде у родички, а співатиме вона охоче і вдень, і вночі.

У родички Софія прожила майже рік, а потім Палієві вдалося роздобути їй окрему квартиру. Бути разом на репетиціях, спільно виступати на сцені і обмінюватися милими поглядами їм швидко стало замало. До родички Софія його не хотіла водити. Олег теж жив у місті з батьками і показуватися вдома з дівчиною не наважувався. Навіть коли батьки повідомили, що на весь день відходять, він не наслідуювався привести Софію до себе.

Спочатку обоє були щасливі, як опинилися на самоті у її власній квартирі. Але це тягнеться майже два роки – Олег прибігає до неї на годинку-дві вдень, а пізно уночі вони просто прощаються, вийшовши з «Синьої ружі», і кожен йде своєю дорогою.

Олег думав про одруження, але серйозно чомусь досі ні разу не поговорив з Софією про свій намір. Десь у підсвідомості побоювався дістати відкоша. Спробував з'ясувати її ставлення до себе натяками, але коли прямо питає, чи Софія його по-справжньому любить, вона завжди розсміється, пригорнеться до нього, деколи почне цілувати, але завжди вигідає щось, аби уникнути прямої відповіді. Дарма Олег наполягав на відповіді, вона з дівочою принагідністю відбивала атаку власними запитаннями, коронним серед яких було, чи він випитує як її керівник.

– Фанфари! – Софія маршовим кроком увійшла в кімнату, валізку з покупками поклала на стіл і переможно заявила, що їй вдалося роздобути мартель. Темну пляшку повернула етикеткою до Олега. – Мартель! Французький!

– Чи це не підробка?

Софія мало не образилася – яка підробка? Але втрималася. Вона посадила Олега на ліжку, тим часом святково накрила стіл. Закуска була скромна, зате верховодила на столі пляшка.

– Прошу до трапези, – таємниче запросила Олега з милою усмішкою на вустах і повела за руку.

Пляшку відкривав Олег, але Софія весь час благала не розбити її. Олег наповнив рюмки і готувався проголосити тост, та Софія випередила його.

– Вип'ємо за мартель.

Олег щось не зрозумів її, але притакнув кивком голови і випив. Софія мить дивилася на світло-коричневу рідину, піднесла рюмку під ніс, понюхала і закрила очі, немов уся пройнялася опієм богині кохання.

Охмелілою вона здавалася весь час, а до того ще й мовчала.

Олег згодом підсунувся до неї, але Софія рукою вернула його назад. А коли сп'янілий взявся її цілувати, зупинила його строгим напуттям: сьогодні їй вистачить і мартелю.

Андрій ДУРУНДА

«ЩОБ МАЙБУТНЄ ПОЖИНАЛО...»

Український письменник Андрій Дурунда народився у селі Рекіти Міжгірського району Закарпаття. Живе в Ужгороді. Він автор збірок оповідань і новел «Не карай самотністю», «Сльозинка на зеленім листку», повісті «Невидимі пута», роману «Сльози Святої Марії», яких відзначений обласною літературною премією ім. Ф. Потоушняка.

Книга «Замах на Паганіні» приносить художні нариски про земляків письменника.

Травневої пори 1951-го, коли замучена довгою зимою верховинська земля, вирвавшись з снігових обіймів, чарівно сяє-світиться, виспіває-купається у веселощах, в Лісківці на Міжгірщині у простій селянській родині побачив сонце Михайло Белень. І, може, саме тому, що в пору такої буяючої краси прийшов у світ – став творцем краси.

Знання щедро і спрагло черпав в Ужгородському училищі прикладного мистецтва.

Відтак, уже в зрілих літах, будучи навіть одруженим у с. Невицьке під Ужгородом, поступив на стаціонарне навчання до Київського державного художнього інституту, який закінчив аж у 33 роки! Такою була жаждоба знань. «Бажання вивчати історію світового мистецтва, широта тем його композицій не залишили місця для сумніву для цієї молодой людини, яка навіть не була схожа на студента, а на рівноправного колегу-скульптора.

Майже всі роки навчання другим інститутом була майстерня по вулиці Філатова в Києві, де особиста бібліотека і бібліотека інституту доповнювали його потребу в пізнаннях.

Я щиро довіряв йому; добросовісність, чесність, різкість характеру, глибокий духовний світ, професіоналізм високого ґатунку – все це притаманне Михайлові. В зрілих і не зрілих задумах – чи це фігурна композиція, портрет, медаль або рельєф – всюди проглядається чиста мова глибокої душі. Постагтю поета Данте я був заворожений. Це було на шостому курсі його навчання.

Мудрець індійського народу Рабіндранат Тагор справив враження їдучого гіганта до людей У медалях про художників епохи Ренесансу Михайло вперше знайшов особливу вишуканість композицій, які цілком вмістили повне відображення образу. Це – Леонардо да Вінчі, Тиціан, Веласкес, Ель Греко та інші...

Про доробок Михайла треба розмову вести чесну і відверту. Це художник різносторонньо сформований, фанатично любить мистецтво, в якого давно вже позаду всяке школярство...» – так ще в листопаді 1987-го писав про Беленя – свого колишнього студента – тодішній ректор столичного художнього інституту, народний художник України, лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка Валентин Борисенко.

Чи про кожного з вихованців подібне схвальне слово може сказати така авторитетна у мистецькому світі особистість? Погодьмося, це треба заслужити...

Як аспірант, Михайло Белень працював у академічних майстернях Академії мистецтв СРСР.

Відвідав десятки країн світу.

Йому присуджені обласна ім. Д. Вакарова і республіканська ім. М. Островського премії...

У 1998-ому був висунутий на здобуття найвищої відзнаки у нашій державі в галузі мистецтва – Шевченківської. Тоді знайшли достойніших, але це ще не вечір.

Невгасима любов до краси і до тяжкої роботи в Михайла – від батька Олекси Беленя, який, пройшовши крізь пекельницький вихор другої світової, не огрубів душею... Дружина Єва прегірко оплакувала його, отримавши похоронку. І через рік уже навіть другого мужа пустила до свого тепла, від якого народила сина... Та солдатку Беленю пощастило вирватися з огненної веремії, повернутися до отчих гір, аби тут дістати ще один страшний удар... але його витримав сильний верховинець. Зрозумів дружину і все простив їй, і сина на своє прізвище переписав... Прийшов додому воїн, аби зводити горянам не лише дзвінкостінні смєрекові оселі, але й трембіти майструвати. Та навіть таку складнючу річ, як скрипки! Вернувся чоловік, аби дати життя ще Василю, Володимирі і йому, Михайлові (Марія, Олекса та Іван на той час уже топтали ряс), який трудом своїм і талантом прославить не лиш рід свій і село, а цілий край.

Я пам'ятаю ще живих Михайлових батька Олексу і матір Єву, дівоче прізвище якої було Дурунда. Її предки – з моїх рідних Рекіт, себто з глибин мого роду. Йдучи з Рекіт у школу Лісківця, ми, діти, скорочували собі дорогу і нерідко йшли косогором навпростець городами, в тому числі й через Беленів, інколи навіть ненароком затоптуючи збоку якусь грядочку... За ці грішки ні разу не сварила нас Михайлова мати Єва Іванівна, яку часто можна було бачити зігнутою на своїй нивці. Все щось копала, полола...

А батько... Він не раз виступав перед нами, учнями Лісковецької школи зі своїми болючими спогадами про огненні дороги війни. Ще й досі ношу в пам'яті спокійні, мудрі і якісь печально-просвітлені розповіді Олекси Беленя, якого криваво-немилосердна епоха ламала – та не зламала...

Знаю Михайлових сестру Марію і всіх братів. Це люди по-верховинськи духовно чисті, багаті й працювиті. Бо гори лінивих не терплять...

Нині Михайло Белень – визначний не лише в області, але й у всій Українській державі скульптор, медальєр, монументаліст.

Його роботи прикрашають найбільші музеї колишнього СРСР: Ермітаж, Третьяковську галерею, Санкт-Петербурзький монетний двір, багато музеїв України, споруд, вулиць, площ і парків Ужгорода та Закарпатської області.

Михайло Белень – автор пам'ятника, встановленого на найвищій вершині Українських Карпат – Говерлі.

Під час приїзду папи Івана-Павла II в Україну 2001 року Президент нашої держави Л. Кучма вручив високому гостю об'ємно-просторову роботу «Оранта – Богоматір України» – творіння рук і мислі Михайла Беленя. Для будь-якого митця такий факт дорогий і значимий карб на всєньке життя. За неї через рік – у травні 2002-го Указом Президента України йому присвоєно високе звання «Заслужений художник України».

У творчому доробку Михайла – понад вісімсот робіт! Це – пам'ятники, погруддя, пам'ятні та меморіальні дошки визначним діячам культури нашого краю.

Створив понад п'ятсот (!) медалей.

І кожна робота – не лиш плід фантазії, розуму й серця, але й рук, бо непросте це діло, для прикладу, пам'ятник.

Але стожильному Михайлові Беленю мало того всього: він ще кохається у слові – видав кілька збірок віршів, етюдів, філософських афоризмів...

Кожний його мистецький витвір – маленьке диво, в якому проглядається нуртуюча душа її творця.

Белень по-своєму увіковічує світові особистості: Данте, Лукрецій, Кирило і Мефодій, Ломоносов, Леонардо да Вінчі, Шевченко... Наші славетні земляки Духнович, Волошин, поет Олекса Янчик, коломийкар з Лісківця Ілько Гурдзан та інші.

Але є серед тих, кого увічнив Михайло Белень – раптом Федір Маркович з моїх рідних Рекіт – звичайний сільський листоноша, який, на перший погляд, нічого особливого не зробив у своєму житті...

* * *

... Весна завше важко піднімалася в гори Міжгірщини, мовби втомлювалася на рівнинах, розпалюючи там біло-рожеві пожежі в садах... А на верховинських схилах, по зворах і зворинках, у затінених улоговинах ще ховалися від тепла останки старого, геть почорнілого снігу і світанками калюжі ще бралися льодком.

Зима, як відважний, мужній воїн, тримала оборону в горах до останнього. Вона першою приходила сюди і відступала звідси останньою, коли на притисянських рівнинах дозрівали вже перші черешні...

З гірської висоти зі злістю дивилася зима на квітучі дерева в низинах і скаженила, інколи навіть сипнувши снігом-дощем і вітром. «На полонині ще білі коні пасуться, а в долині вже квіти в'ються», – казали горяни.

Сирим, сльотавим і непривітним був і той квітневий день 1972-го року. П'ятниця. Михайло Белень на той час закінчив Ужгородське училище прикладного мистецтва й викладав у сусідній Новоселицькій восьмирічній школі малювання, креслення, ручну працю.

Кількакілометрову відстань з свого Лісківця в Новоселицю й назад щодня длав на велосипеді, але в той ранок йшов густий холодний дощ, тож Михайло пішов пішки, без свого залізного коника, під парасолею.

За ті кілька місяців він полюбив свою учительську роботу, його теж полюбили учні. Навіть після уроків малювання на перервах вони часто юрмилися біля нього, молодого навчителя, який зумів захопити юних горян цікавими розмовами про мистецтво, про прекрасне в житті і в людині. А, як хтось із мудрих казав, якщо хочеш насолоджуватися мистецтвом, то ти повинен бути художньо освіченою людиною. Белень це усвідомлював і намагався відчиняти дитячі серця, повні краси й величі довколишньої природи, для краси мистецтва. Й учні вслухалися в його розповіді про особисті й творчі долі великих митців – Мікеланджело, Леонардо да Вінчі, Шевченка, Рембрандта, Гойю... Демонстрував діафілми, малював, і вони вражено спостерігали, як прямо на їхніх очах народжується диво – картина...

– Що за панібратство з дітьми? – не витримав того дня й директор школи, зауваживши молодому вчителю. З ними, мовляв, суворо треба, а не...

Михайло хотів тоді відповісти своєму педагогічному начальнику словами Гельвеція, що завданням мистецтва є хвилювати серця. Але щоб їх схвилювати – спочатку треба зацікавити.

Та нічого не сказав тоді директору, переповненому турботами і без його високим мистецьких філософій. В душі все-таки гріло відчуття, що діти, які народилися й зростають серед багатой верховинської природи, тягнуться до краси. А інакше й бути не може...

Після уроків Михайло не одразу пішов додому, бо й далі перецішив дощ, і він, перецікуючи його, щось доробляв у шкільній майстерні. Але час йшов, та дощ не вщухав. «Е, так можна й до вечора ждати – й не перечекати», – подумав і з парасолом ступив надвір та й по калюжах попрямував вулицею вниз. Добре, що чорні гумові чоботи купив собі, які в школі, як і багатьох інших вчителів, міняв на туфлі. Зліва шуміла збурунена жовта вода, несучи в собі останки зими.

Дощ нарешті втихомирився, хмари якомсь раптово попливли за гори і з-між їхніх хвостів визирнуло сонце – ясне, свіже й таке жадане.

Аж повеселіло навкруги; на осоннім боці гори усміхалися золотисті квіти мати-й-мачухи, перша зелень пробивалася до світу.

Дійшов до центру Новоселиці, де дорога роздвоювалася: одна наліво, через дерев'яний міст, бігла до широкого світу: Голятин, Майдан, Міжгір'я, а друга, направо – в тупик: Лісковець і Рекіти. Далі доріг нема, тільки гори.

У магазині купив хліба, мати наказувала. Та й знову рушив у путь. Раптом позаду почув чийсь кроки. Обернувся. Його наздоганяв невисокий міцно збитий чоловік з поштарською сумкою на плечі. Упізнав рекітського листоношу Ілька Хрипту.

– А я доганяю, – мовив він, вітаючись. – Бо двом ліпше йти, як одному. Поговорити є з ким.

– Єдному і в раю недобре, – одповів Михайло прислів'ям, яке чув від батька. Розмовляли про се, те.

Хрипта горбився під тягарем сумки.

– Кидь вам тяжко нести, то я поможу, – запропонував Михайло.

– Е, що ти, дякую, – одповів листоноша. – Мені не тяжко. Тяжко було моєму попередникові Федору Марковичу. Той пошту носив не з Новоселиці, як я, а аж із Майдану. Та й не на єдно наше село, на Рекіти, але й на ваше, Ляховець. Ци знаєш го?

– Йой, де би не знав того чоловіка, – одізвався Михайло.

І згадав, як колись, ще малим любив сидіти в млині, який знаходився недалеко від Беленів, при в'їзді в Лісковець з боку Новоселиці, під стрімким урвищем. Він жив своїм бурхливим життям з весни й до зими, коли жив і струмок. А замерзала вода – і млин завмирав...

Хазяйнував у млині Михайло Ковач з Рекіт – суворий вусань, сильний, з басовитим голосом.

Всюдишущому Михайлові йшов п'ятий рік. Удома сидіти не міг, коли за вікнами – весна шумить, старші брати – в школі, батьки – в роботі, а йому – воленька свята. І він збіжить грунком (узгірок) вниз, перейде міст і дорога понад Лабатишину хату приведе його до млина. Зачаровано дивився на велике колесо, на яке падала вода й воно оберталося, і від того без упину трясло всім млином... І він здавався тоді хлопчині живою істотою.

Потім заходив малий усередину. Спочатку – в сіни, які ділили млин на дві частини, обидві однаково цікаві. Направо – серце млина, машинне відділення, де, власне, й мололося зерно. Як млин, так і всі механізми в ньому були зроблені з дерева, окрім кам'яних жорен, звичайно. Струмкова вода текла жолобом, обертаючи величезне колесо, а воно вже рухало жорна.

Борошно сипалося з прямокутного жолобка у міхи запахує й тепле.

Це вже потім, через десятки років Михайло створить етнографічну композицію «У млині», де з льюлькою в правиці стоятиме кремезний млинар, а ліву долоною покладе на вже зав'язаний міх. Перед ним – схилений чоловік, який зав'язує інший повний міх. Позаду нього – в капелюсі бородань. В руках тримає дерев'яну коновочку. Всі – при ділі, зосереджені, серйозні. Святе діло – робота з хлібом!

Той, з люлькою, мовби говорить до того, що зав'язує міх:

– Де мелеться – щось лиш намелеться.

А чоловік відповідає:

– Відомо й дурному: з нічим до млина – упорожні додому.

Цей, з люлькою – мабуть, хазяїн млина, веде своє:

– Який мельник, такий млин.

Той, позаду, з посудиною мовби й собі доповнює:

– Мельник не сіє, не косить – йому вода носить.

– Ей, носить, носить. А ти знаєш, кілька мороки коло нього? То лиш я знаю.

Поламаєся щось – ремонтуй. А в ньому майже всьо зроблене з ясеня. Зубці, передачі... Добре, що майстра файного маю – Беленя Олексу. Бог би йому дав здоровля, всьо зробить, що попрошу. Справді золоті руки в чоловіка. Кідьби не він, то не знаю, до кого би я йшов...

– Се тот, що й трембіти робить, коновки, вікна, двері?

– Тот, тот. Оде його хлопець, – і вказує хазяїн на малого Михайла.

– Гм-м, мельникові не біда, бо на нього роблять камінь і вода, – веде далі той, що зав'язує мішок.

– Ти много говориш, – мовби зауважує своєму сину чи зятю той, з коновкою в руках. Вони приїхали десь із низинних сіл змолоти тут зерно, їхні запряжені гніди стоять надворі, ждуть, сіно їдять... – А знаєш, як ще кажуть старі мудрі люди: млин меле – мука буде, язик меле – біда буде.

– Ну-у, се май до мосі Христинки, другої половинки, пасус, – відповідає чоловік і легко бере в руки повний міх борошна й несе в сіни. Через мить повертається і береться до нового, ще порожнього...

А млин двигить, шумить.

З сіней наліво двері ведуть до більшої кімнати в чотири вікна. У ній велика піч, на якій ночами млинар спить, коли надворі вже постуденіє. А теплими літніми ночами міг здрімнути на дерев'яній постелі, яка тулилася до печі. Набитий отавою матрац – Михайло не раз сидів на ньому – пахнув літнім лугом, полонинським вітром, вранішньою росою...

В протилежнім від печі кутку стояв довгий стіл-скриня... Попід стіни намертво прибиті лавиці, на яких завше хтось сидів: чи з тих, котрі приїздили молоти, чи з подорожніх.

У кутку, зліва від вхідних дверей, завше стояло відро з свіжою криничною водою. Горнятку. Завітав утомлений дорогою – освіжись водичкою, спочинь, розкажи, що у світі у білім діється-твориться...

І справді: всі новини найперше залітали сюди, а вже звідси, мов хвилі на воді, розходилися Рекітами та Лісківцем...

Над столом висіла одна гасова лампа, а інша стояла на печі. Допізна вони світили, а інколи й цілісіньку ніч, коли бажачих змолотити своє збіжжя збиралося, і млин трудився без перерви, чесно й сумлінно трудився, видаючи продукцію високого гатунку. Бо інакше до нього в це далеке гірське межигір'я не поспішали б газди із неблизьких сіл. Йому треба було тримати свою високу марку.

На столі нерідко з'являлася пляшчина оковитої, з якою приходили люди.

– Як мельникові не даси – і змолоти не проси, – приговорювали.

– Айно, – відповідав Ковач. – Хто хоче петловати – мусить щось не лише в міхах мати.

І відсував плаху стола, виймаючи з скрині нехитру закуску: ошипок, шмат сала, цибулину чи головку часнику.

– Що мелеться – то змелеться, – приговорював. – Коби Бог дав файну погоду і аби урожай був добрий. І у вас, – звертався до тих, з низинних сіл, – і в нас, у

горах. Бо тогди і в мене буде робота, і у вас буде свій хліб, святив би ся. – І цілував шматок хліба, красиво й статечно так підносячи його до губ.

– Айно, без хліба – курта бесіда, – відповідав інший, прилаштовуючись до стола.

– Де хліб і вода, там ніт голода, – доповнював інший.

– Айно, та я кажу про урожай, – продовжував своє хазяїн Ковач. – Де сніп, там і хліб. Айбо ще так мій дідо, най прощений буде, любив казати: є зерно на стеблї – буде й хліб на столї...

За гарну роботу вони причащалися «огняною» водою. Неспішно. Красиво. І диміли самосадом. Кожний розповідав щось своє, наболіле, ділився якимсь горем, радився...

– На, й ти з нами поїж, – простягав Ковач шматки хліба й сала малому Михайлику, що тихо сидів збоку і слухав усе мовлене тут, вслухався...

– Дякую, я ситий, – віднікувався.

– Ситий – не ситий, а хліб нігда не приїдається, – відповідав на те Ковач.

І хлопчина смакував разом з дядьками ту нехитру селянську їжу.

Якось ненароком з його рученят упала крихта на смерекову дощану підлогу. Підняв одразу, поцілував, як батько-мати вчили.

– Добре робиш, хлопче, – похвалив хтось із сидячих за столом. – Бо хліб святий – ним не сміти...

– Айно, хлібом смітити – Бога гнівити, – підтримав інший.

Ті люди з великими мозолистими долонями, закрученими від нелегкої роботи пальцями знали ціну святого хліба, справжню ціну. Вони хотіли мати свій хліб, а не магазинний. Любили приговорювати, що той хліб, що в магазинах, не годиться й свиням.

Пройде ще якийсь рік-два – і немилосердна хвиля загальної колективізації в горах змис і цей млин, як капіталістичну пухлину на колгоспному тілі... Хоч люди просили владу, переконували не нищити його, але влада цього не хотіла й чути.

Потім дерево з того млина розібрали люди і використали його для будівництва свинарників, бо, за народними повір'ями, воно ні для чого більше не годиться. Чорти ночами начебто люблять відвідувати млини.

– Для чого, тату? – допитувався Михайло вже у свого батька.

– Вони мелють там тютюн – чортове зілля, – відповідав батько. – І не дають спати тому, хто там ночує.

– А чому Ковач ніколи про се не казав? – цікавився малий.

– Бо ніхто його про се не звідав.

– А свині не бояться нечистої сили?

– Ні, свиней чорт сам боїться. Тому у такому свинарнику з млинарського дерева свині будуть плодитися, як щурі.

– То чому ви, тату, не взяли й собі з млина дерева, аби і в нас свині файні росли.

– У нас, Михайле, Богу дякувати, свині й так ростуть. Коби так і в других...

– Гм-м, – роздумував малий. – Тому з млина ніхто ніколи нічого не вкрав, і Ковач не боявся за се. Казав, що добра їм від того не буде.

– І правду казав, – відповідав батько. – Бо кидь щось принести не своє, а чужое – з млина домів, то з тим до хижі можуть переселитися як чорти, не снили би ся, так і щурі...

Ковач Михайлика вже знав. А ті, що привозили сюди кукурудзу, овес, жито, пшеницю з далеких і близьких сіл (везли навіть з Хустщини, бо тут гарно мололи!), дивлячись на чорноокого чорночубого хлопчину, питали:

– Чий ти?

– Явуняччин, – відповідав по-бойовому.

– А-а, того Олекси, майштра (майстра), – казали, і малому в душі робилося гордо з того, що люди не тутешні, не лісковецькі – й ті знають батька.

Малому Беленю той водяний млин був і за дитсадок, і за казкаря, і ще багато за що, бо тут він, тихо причаївшись у кутку на дерев'яній лавиці, наслухався стільки найрізноманітніших історій, оповідей, казок, легенд, пісень, що вистачить йому потім на все життя. Крім тих, що мололи, сюди заходили й рекітчани та лісківчани, які пішки прямували з Міжгір'я, Майдану чи Голятина, бо ж автобусів не було. І всі несли з собою якісь новини...

Ці казково-чарівні, дивні й благословенні вечори в млині залишаться на дні його пам'яті, як щось особливо дороге й незбагненне, крізь яке він починав спізнавати життя – не лиш те, що в хаті, на їхньому городі чи на толоці, де скотарили брати Василь або Іван, чи в лісі, у церкві, а те, далеке, недосяжне ще його тодішньому розуму, але вже осяжане багатій уяві...

Люди розповідали, як гинули бокораші на Тисі; як в Америці вугілля копали і як довго на шифі (кораблі) плвли через океан; як енкаведисти в далекі тюрми запроторювали чоловіків, а їхніх красунь-дружин за коханок собі мали; як чоловік у Голятині зарубав жону, а потому закопав у гній, аби її не знайшли; як ведмідь роздер жону в Рекітах, коли та вночі по нужді вийшла надвір, а він хазяйнував у осінньому сливовому саду... У Михайловій уяві все чути вимальовувалося у барвисті картини...

– Йой, де би не знав рекітського поштаря, – повторив Михайло, виринувши з моря споминів.

– Да-а, то був поштар усім поштарям, – протяжно мовив Хрипта. І почав розповідати, як одного недільного літнього дня 1950 року рекітчани зібрались на свої збори, аби вирішити одне-єдине питання: вибрати листоношу. Бо як селу, яке за три десятки кілометрів від райцентру і в якому нема ні радіо, ні телефону, та ще й без поштаря? Страшна минула дикість. Нові ж часи настали, радянські. Молоді рекітські легіні пішли вже в армію служити, а листів від них не дочекаються матері та вродливі дівчата-горянки... По світах чимало рекітчан, а ні від них звістки, ані їм написати... Є пошта в Майдані, але це далеко: в обидві сторони – понад тридцять кілометрів! А Рекіти – забите в непрохідній гірській глухомані високе сільце зі ста хатами, де про якийсь авто чи поїзд тільки легенди розповідають... До найближчого села Лісковець – два кілометри лісом, а до Ізок, Пилипця, Студеного, Обляськи, Келечина лісистими горами ще далше. А в сусідні Львівщину та Івано-Франківщину вже нічого й казати. Рекітчани звикли й туди ходити пішки за сотні літ. Відколи село, мов гордий орел, звило собі гніздо у цих непрохідних високосях.

Кажуть: Рекіти – серед світу, а свого листоноші не мають.

Щоправда, і сусідній Лісковець не має, хоч там більше народу чи не в три рази. Але лісківчани – це лісківчани, їм вирішувати, та й вони, врешті-решт, не серед світу живуть...

Йшов Хрипта-листоноша і з молодим учителем Беленем вів неспішну бесіду-спомин. Раптом гримнуло. Потім ще – і з небес, звідки зовсім недавно гріло благодатне сонечко, враз полив дощ. Як з відра.

Подорожні забігли під стріху Френісової стайні.

– Весна мінлива, як мачуха: то плаче, то сміється, – нагадав батькові слова Михайло.

– Квітневий дощ – як жіночий плач: скоро минає, – й собі прислів'ям відповів Хрипта, тулячись до стайняної стіни. – Айбо сього року весна до нас прийшла

рано. Виділося, що як сніги зійшли – та й потепліє, зазеленіє, а воно видиш, яким ще студеним дощем... Шлях би го трафив. А нині – я вчитав у газеті – день Родіона. Чувись такого?

– Ні, не чув, – чесно зізнався вчитель.

– Кажуть, що інниєс (сьогодні) Сонце стрічається з Місяцем. І якщо сись день буде теплим та сонячним, то й літо таке буде, а кидь (якщо) отака негода, то й літо студенеє буде.

– Та воно в наших горах рідко буває теплим, – підмітив Михайло.

– Но, та оно так, – погодився Хрипта, – Айбо ми забули про рекітського поштаря, і про ті збори в 1950-му. Я на них був і все добре чув...

І він продовжив оповідь.

– Ну все-таки хто згоджується добровільно? – вкотре питає головуючий. Та селяни тільки шуміли-гомоніли, і ніхто не зважувався на цю хоч і порівняно грошовиту (бо ж ніхто з них ніде не трудився, окрім землі), але таку нелегку посаду. Це ж майже щодня пішки долати понад тридцятикілометрову відстань навіть для загартованих неблизькими пішохідними мандрівками рекітчачан було величезним випробуванням. Хто піде на таке зі своєї волі?

Час йшов.

Охочих не було...

Та раптом:

– Я згоден! – вчулося з натовпу.

Вмить сміливець опинився в колі. Всі з немалою зацікавленістю й недовірою дивилися на п'ятдесятирічного Федора Андрійовича Марковича – невисокого худорлявого чоловіка. Батько шістьох дітей. Веселий, говіркий, неспокійний. Як струмок, що дзюрчав унизу...

Але ж – 50 літ! Хіба в такий вік людині під силу щодня пішки долати понад три десятки гірських кілометрів? До того ж добра частина того шляху – між дикими лісами...

– Я згідний, – ще твердіше й упевненіше мовив селянин.

І почав Федір Андрійович чесно і справно служити, та не тільки односельцям, а й сусідньому селу Лісковець. З поштарською сумкою на плечі чоловік у постолах по-молодецьки прямував Майданом, Рудацем, Голятином, Новоселицею... Відтак Лісківцем, що простягнувся на кілька кілометрів по схилах гір...

Потім виходив у свої рідні Рекіти, в кожную хатку заносючи газети, листи...

Дорогу ту долав наодинці. Чи з випадковим супутником. А найчастіше все-таки один. З гомінким струмочком поруч. Але й той замерзав узимку, і подорожного обступала тиша. Та горді вічнозелені красуні-смереки у Кливих та Лужанках.

– Саме з тими місцями у нього було май більше яскравих споминів, вів Хрипта свою розповідь. – Якось згадував, що йшов з Майдану, проминув Голятин, а там, в кінці села – наша вчителька стоїть, рекітська, Настя Петрівна Костенко. Ти її знав?

– Та де би не знав, – здивувався Михайло. – У минулому році, як вийшла на пенсію, то й переїхала у свою Чернігівську область.

– І все своє життя провчителювала у нашій маленькій початковій школі. Та ще й як учила дітей! На совість, чесно і красно. Й самотньо жила собі, всю себе віддаючи чужим дітям. Рекітчачани ще довго згадуватимуть її добрим словом і жалкуватимуть за нею, бо не буде в нас ніколи такої вчительки, – сумовито закінчив листоноша. – І моїх дітей учила, Бог би їй дав здоровля і многі літа...

Михайло мовчки слухав.

– Видиш, она виїхала, а лишилися туйки її добрі діла і світла пам'ять про добру людину, – ще сумніше закінчив Хрипта.

– Се майже Горький казав, що від людини залишаються тільки її діла, доповнив співбесідника молодий вчитель. – Так, як і про вашого рекітського поштаря Марковича.

– Бог, святив би ся, усіх тих віддячить, що за життя свого земного творили людям добро, – зітхнувши, твердіше мовив Ілько Хрипта. – На таких людях земля держиться і всьо файнос, що є на ній. Н-но, та стоїть тоді в кінці Голятина вчителька Настя Костенко. Боюся, каже поштареві, сама йти Кливами...

І вони пішли разом. Довкола осінь – красна-красна. Йдуть вони, йдуть, бесідуючи... Й раптом... Вчителька вхопилася за його руку і тихо йде. Маркович мовчить собі скромно. Через якийсь час жінка відпустила і питає:

– Федоре Андрійовичу, ви нічого не бачили?

– Нє, не видів, – відповів.

– Вовк стояв зовсім близько, біля самісінької дороги, – схвильовано вела вчителька.

– Добре, що'м його не увидів, бо задушив би'м, – віджартувався чоловік.

– А що йому було казати, – посміхнувся Хрипта. – Або ще Маркович розповідав мені такоє.

Йшов якось уже з Лісківця у Рекіти присмерком. Сам. У поштарській сумці ніс ще й дві хлібини. Шлях тулився до майже прямовисної скелі. Густий смерічник на самісіньку дорогу наступає... Йде собі чоловік розміреною ходою, без крапелиночки страху долає свою звичну вечірню путь до рідного села. Не почув, а відчув: ззаду за ним хтось скрадливо йде. Різко обернувся – аж сумкою закинуло. Перед ним стояв вовк. Це був старий, мудрий вовк. І не з лякливих. Він супокійно дивився на людину. Мовби вивчав її... Або вичікував щось від неї.

– Що, хочеш газету читати? – спитав його чоловік голосом на диво рівним і спокійним, ніби перед ним був не підступний хижий звір, переголоднілий цієї зимової пори, а якийсь невинний зайчик.

Вовк, ще якусь мить постоявши і подумавши, мабуть, що йому пошукати б щось краще поїсти, бо що ти візьмеш з цього вже немолодого худорлявого чолові'яги, який щодня два рази долає цю дорогу, лїново обернувся й так же лїново, навіть гордовито, побрів геть, у напрямку Лісківця.

– Иди, неборе, йди, доки не пізно, – мовив услід йому поштар.

– А скільки в нього було пригод за сімнадцять літ його поштарювання, – вів далі Хрипта. – Всіх не перекажеш. Йшов у тріскучі морози, в осінню негоду, в спеку. Казав, що навіть посылки носив людям аж із Майдану. Тож і нині, хоч уже п'ять літ він на пенсії, а його змінив я, айбо в селі його звать Поштар.

– І всі ті сімнадцять років ходив за поштою в Майдан? – спитав Михайло.

– Нє, лиш сім років, бо в 1957 році вже в Новоселиці відкрили пошту і легше стало.

А Михайлові тої миті на пам'ять прийшов той далекий пізноосінній вечір, коли він засидівся в млині у солодкуватім цигарковім диму й розмовах чоловіків. Надворі періщив дощ-летів косими пасмами холодний уже, з вітром. Раптом рипнули двері, й через поріг до кімнати ступив чоловік з великою шкіряною сумкою на плечі. З його сірого капелюха і з накидки стікала вода.

– О-о, сусідо, Федоре Андрійовичу, – аж встав млинар Михайло Ковач. У Рекітах вони справді були першими сусідами. – Як се ти в такий дощ, куме?

– Слава Ісусу Христу, – привітався прийшлий, і на лиці в нього не було смутку чи зла, а ледь вловима веселість. – Дощ не вибирає, солодкі. А як мій дідо казав, най прощений буде, бо прожив цілих сто і ще п'ять років, та любив так казати:

«Де дощик не ходить, там і поле не родить». І тото правда, – скидуючи з себе мокрий плащ-накидку й знімаючи сумку з плеча, вів чоловік. Сів урешті на лавку.

– Та якоє теперки поле буде родити, коли вже зима помалу підбирає ключі, – зітхнув Ковач.

– А на другий рік землі не треба напитися водички? Йой, ци треба.

– Та воно так, айбо я тебе другоє завідаю: як ти, куме, сусіде мій дорогий, у такий дощ та з самого Майдану?

– Е, що тот дощ, Михайле, – засміявся поштар. – Знаєш, що я тобі вповім?

– Но кажи вже, – мовив Ковач. – Айбо, щобишь ся мало зогрів, та випий оде погарчик паленочки. А тогди вже кажи, кобишь здоровий.

Прийшлого довго умовляти не треба було. Він із задоволенням, навіть із насолодою хильнув, закусив шматком ощипка й сала.

– Файно дякую, – утерши губи рукою, продовжив поштар. – Та я вам уповім, що мокрий дощу не боїться.

Всі розсміялися.

– А се чий хлопчик такий, нівроку би його? Ци не Явуняків? – спитав малого.

– Айно, Явуняків, – підтвердив за Михайла Ковач. – Як мій замісник. Часто провіщає мене, коби здоровий ріс. Він туй як дома собі, і поможе щось.

– О-о, та ти вже такий легінь, – захоплено продовжував поштар. – Та кілько вже років масш?

– П'ять, – одповів хлопчина.

– А я ще добре пам'ятаю той травневий день, коли ти родився...

Не знав тоді п'ятдесятишестирічний листоноша Федір Маркович, що той чорноокий хлопчик через сорок і три роки виготує меморіальну дошку з його портретом і вивісить над входом у Лісковецьку сільську раду...

Не думав, не мріяв і не здогадувався тоді й малий Белень, що стане колись скульптором і увіковічить у камені цього геть змокрілого, веселого, енергійного чоловіка, який розносить пошту жителям його села і рекітчанам.

Ще довго сиділи чоловіки у тій теплій накуреній кімнаті, бесідуючи про всяку всячину.

Особисто я добре знав поштаря Марковича. Ми жили на одній горі. Наші ділянки були по сусідству. Мало того, ми з Паньками – це їхнє допоштарське сільське прізвисько – були досить близькими – в третьому роду! – родичами.

Не раз я, тоді зовсім малий, коли пошта була вихідна, скотарив разом з дідом Поштарем. На трав'янистих луках ми ловили з ним метеликів. Зі мною він став теж дитиною.

А потім, коли я вже пастушив у чужих людей, у його племінника Михайла, Федір Андрійович приносив до них пошту...

Пам'ятається глибока зима. Сніги позабивали все, аж до дахів будинків, і люди ходили в тих глибоченних снігах, мов у траншеях. До того ще й морозище вдарив... І такої пори, в неділю, коли ми сиділи за столом і обідали вареною картоплею і капустою – в хатку зайшов він, Поштар... Засніжений, але, як завжди, веселий, з рум'янцем на щоках.

– Стрийку, – припрошуючи його сідати, замолвив хазяїн. – То нащо ви в такі сніги несете мені газети? Ци я не прожую без них?

– Я, Михайлику, всім ношу, не лиш тобі... На то мене вибирали люди, і я не можу їх підводити.

– Айбо погода така, стрію...

– А що мені погода, гм-м, я собі р-раз – і пішов...

Ніколи не бачив я діда злим чи роздратованим. Не кури́в, не зловживав спир-
тним.

Ходив швидко-швидко. Наздоганяв когось по дорозі, переганяв, іншого на-
здоганяв... Здавалось, чоловік – мов пір'їнка, лише ковзав по землі.

Він і розмовляв так швидко-швидко, що інколи навіть важко було без звички
його зрозуміти.

У вісімдесят з чимось літ він ще косив. Хоч завжди щось робив, але ніколи не
був утомленим. Дід його, Панько, прожив 105, а прадід 115 років! Самому Пош-
тареві Бог відміряв рівно дев'яносто літ...

Я описав Федора Марковича у своєму романі «Сльози Святої Марії». І ще за
його життя поміщав публікації про нього в обласній і республіканській пресі...
Я гордився своїм незвичайним і героїчним сусідом.

І гордитимусь...

* * *

Дощ перестав так же несподівано, як і надійшов. Хрипта з Беленем знову
рушили в путь.

– Легше мені стало ще й тому, що вас, у Лісківці, став обслуговувати ваш
поштар, а я лиш на Рекіти, – продовжував Хрипта. – Айбо і того нелегко, хоч
мені нис тільки років, як тому Марковичу Федору. Я деколи винесу пошту додо-
му, а там уже, по хатах, жона несе. Або діти. То, неборе, якби хижка коло хижі та
на рівнині, а то як підеш – з берега на берег, з гори на гору, через звори, доки
обійдеш село, та так находишся, що білий світ немилий.

– Ну, а як тоді той ваш рекітський поштар Маркович міг аж із Майдану носи-
ти пошту, і не одне, а два села обслуговувати, Ільку?

– Я, неборе, ума не приложу, як то він міг, де мав тільки сил, – тільки й зітхнув
якось знеможено Хрипта. – От я коли йому на гору до хижі принесу газети, а він
щось робить, весело глипне на мене та й звідас: «Но, як, хлопе, поштарюєся?». А
мені ганьба йому казати, що тяжко, що навіть не кожного дня розношу пошту
по хатах, а раз у декілька днів, то лиш кидь комусь якась телеграма або письмо
хтось дуже чекає, бо я ж знаю всіх людей у Рекітах, та тогди вже хтось із нас йде.
Мені ганьба йому в очі дивити, чоловіче добрий, що я май молодий від нього і від
його тодішнього поштарювання мені у сто раз легше – і то ледве витримую!

– Да, то – незвичайний чоловік, стожильний, – згодився Михайло.

– Та де не стожильний, – підтримав співрозмовник. – Я деколи розповідаю
про нього – в Міжгір'ї чи й з Ужгорода комусь, коли наші поштарські начальни-
ки десь навідаються – не вірять, чесне слово, Михайле, не вірять і все.

– У того, Ільку, справді тяжко повірити, – стишеним голосом додав Белень.

– От я читав, що на Перечинщині стоїть пам'ятник поштарю – єдиний такий
на всій планеті. Не знаю, що зробив той Фекете – теж Федором звали, до речі, –
але більшого труда, більшого служіння людям, більшої самовідданості, аніж у
того вашого рекітського Федора Марковича, навіть уявити неможливо...

На мосту вони розсталися. Хрипта попрямував наліво, у Рекіти, а Михайло
розгрузлою дорогою піднявся до своєї хати. Помив гумові чоботи від прилиплого
багнюки, роздягнувся, повечеряв, щось почитав і ліг у другій кімнаті. Він був
весь у собі. Думає, напружено думає. Про Всесвіт думає. Про Людину. І про жит-
тя. Про марність його, суєтність. І про високість його, найвеличніший дар При-
роди. І про те, що декому воно дається для горілки, жінок і розваг, іншому – для
посад, титулів і звань, комусь – для праці, любові й молитви... А декому – для

труда, але такого труда, що люди дивуються ще за його життя і довго ще дивуватимуться з його надмірної величі, з тої нелюдської напруги і світлої любові, які вкладалися в нього... Й усе те робилося роками тихо й скромно, без високих слів, орденів і титулів... На таке здатні мало людей. Навіть з гордих горян...

І, може, тої ночі в Михайлових думах-роздумах народився афоризм: «Сіймо так, щоб і майбутнє пожило...»

Він тоді ще не знав, що через двадцять дев'ять років уже в іпофізі скульптора знову повернеться до світлого образу Федора Марковича, виготує меморіальну дошку. На ній буде зображена Рекітська церква. І дзвіниця... Хатки на узгірку. А під ними – чоловік у капелюсі. У вишитій сорочці чоловік. Через ліве плече – ремінь поштарської сумки, її не видно. Вона десь ззаду, за плечима. І накидка, яка від дощу оберігає не лише поштаря, а найперше пошту, яку спішить донести до горян Поштар. Внизу – підпис: «Маркович Федір Андрійович, 1901-1991». Справа – слова: «Світлій пам'яті невтомному листоноші, який півстоліття чесно працює радував верховинців. Вдячні нащадки». Щоправда, листоношею цей чоловік трудився не п'ятдесят, а всього лише сімнадцять літ, але хіба це є дуже суттєвим? Він служив людям і добру не піввіку, а все своє свідоме життя... І приб'є її 24 жовтня 1999 року на фасаді новозбудованої споруди Лісковецької сільської Ради. Це за якихось двісті метрів від батьківської Беленівської хати.

Рекітчани проситимуть аби встановити цю дошку на стіні Рекітської церкви, на Божому місці, освятити... Бо Маркович – з Рекіт, і самовіддано служив людям. А служити людям означає служити Богу. Але Михайло одповість на те: «Цей чоловік обслуговував не лиш рекітчан, але й лісківчан...»

* * *

Обов'язок! То – величне, велике слово... Це саме те велике, яке вивищує людину над нею самою...

Спробуй виконати свій обов'язок, і ти дізнаєшся, що в тобі є.

Це про таких людей, як рекітський Поштар, говорили мудрі Кант і Гете. Не читав їх рекітчани ніколи, не забував свою голову чужою мудрістю.

Він просто жив, чесно служачи Богу і своєму народу...

* * *

З сірої сільрадівської стіни над дорогою уважно дивиться на прохожих Федір Маркович.

Простий сільський чоловік з Рекіт, він і справді багато зробив за життя, що його після смерті так вшанували.

Які часи не пливли б за вікном, суспільні вітри які не проносилися б, але люди повинні знати своїх героїв.

І пам'ятати.

Тоді вони й самі чогось варті...

FM «Галичина»

...І найголовніше. Ця книжка не є літературою. Навіть більше – вона є НЕЛІТЕРАТУРОЮ. Адже логіка літератури передбачає самодостатність літери. У цьому ж випадку літери не було. Був голос, інтонація, тембр, вимова, артикуляція. Не буква, а звук. Не око, а вухо. Тож навіть ноти можна вважати краснішим письменством, ніж ця книжка. В ідеалі автор мав би сам розказувати все це кожному «читачеві».

Врешті, спочатку так і було. Зосені, зиму і піввесни – тобто цілу зиму – на Івано-Франківському радіо «Вежа» існувала програма «Щоденник». Щоденником її можна було назвати лише тому, що програма виходила кожного дня, крім суботи і неділі. І придумувати трихвилинну оповідь доводилося щодня.

Найважче було відкидати – зупинитися на чомусь одному, про що думав того дня. Але штука, видається, власне і є вибиранням окремих фрагментів з безконечності світу.

Коли укладалася книжка, я мав можливість цілковито переінакшити її, дописавши щось таке, про що не говорив, але хотів би сказати. Проте, як...

Але про це буде вже інша книжка. Ця залишиться відкритою – випадковою, недовершеною, готовою прийняти щось інше. Бо зроблена вона лиш для того, щоб на кожну прочитану історію кожному хотілобися відповісти якоюсь своєю, нічим не гіршою...

07.01

Зі всіх свят, зі всіх днів року Різдво найбільше дає нам можливість відчути свою людськість, свою людяність. Ми раптом опиняємося в ілюзорній ролі опікуна, а не того, ким опікуються. Боже чудо Різдва полягає в тому, що ми, люди, маємо нагоду прийняти Бога до себе у такій формі, як ми самі. До того ж єдиний раз створюється ілюзія, що Бог опиняється залежним від наших законів, нашої природи, нашого розуміння і нашої ласки. Ми починаємо розуміти, що після цього Він стане інакшим – зрозумілішим, ближчим, милосерднішим і любішим. Така перша містерія Різдва.

А друга, напевно, закладається у дивовижній вагомості і довершеності простого різдвяного сюжету. У цьому сюжеті, як у генетичному кодї, занесено все, що стосується людини. Може, тому лише з цього сюжету виросло таке явище, як вертеп. Поступово вертеп розрісся до макету світу, до схеми космосу, до космогонічної енциклопедії.

Щорічне повторення різдвяного ритуалу не послаблює, а посилює переживання. З кожним роком Різдво сприймається все глибше і ясніше. І це – третя містерія. Різдво може бути окремою порою року. Завжди очікуваною, завжди омріяною, завжди несподіваною. Історія твого Різдва укладається у окрему низку. Ти можеш оглянути її як самостійну лінію свого життя, що не залежить від історії інших пір року. У хронології Різдва нема ніяких особливих подій, лише світло, затишок, лагідність і мудрість. І навіть якщо стається щось лихого на якесь Різдво, то воно стається не так, воно набирає іншого сенсу, іншого чуття, іншого освітлення.

На Різдво тягне до рідних. Це ще один вияв великого сюжету. Мій дідо свого часу не втримався і прийшов до своєї мами на Святий Вечір. Прийшов із дуже далекого й безпечного гірського сховку. На Різдво хата вся була оточена, і його взяли. Багато років він провів у тюрмах і висланнях. Але не мав жодного жалю про те, що зробив того Різдва. І жоден з наступних різдвяних днів не був гіркуватим через те Різдво. Бо Різдво – це окрема пора року, окрема історія, окрема біографія і навіть окремий характер кожної людини, кожної родини.

22.02

Ця історія коротка, як і кожна трагедія, яка відрізняється від біди і драми саме часовим параметром. Власне своєю короткістю. Трагедії не тривали. Їх наслідки – вони можуть діятися дуже довго. Але тоді вже не трагедія. Отже, ця історія трагічна. Вона настільки коротка, що навіть ще не стала історією, і жодні історії не снуються, хіба в уяві.

Токай. Дивовижна земля, чиєю кров'ю є найкраще вино. Токай. Такої статті нема у 12-томній Українській радянській Енциклопедії. В УЗС (3-томній), виданій у тридцятих роках у Львові, Станіславові, Коломиї, є такий артикул. Звичайно, вони ще нічого не знають про трагедію. Бо жодна енциклопедія не може передбачити трагічної випадковості, яка станеться через 76 років. Тож Токай між англійським філантропом Тойнбі і Токантіс – рікою у Східній Бразилії 2600 км завдовжки. Мадярське містечко біля підніжжя Ґедялі (ми ще зазирнем у цю статтю). 6 тисяч мешканців, славне вино. Надзвичайне біле вино... Тепер Ґедялі – трахитовий гірський ланцюг, що тягнеться від Пряшева до Токаю, 1092 м заввишки. На збочах винниці токайського винограду. Це УЗС. Тепер з того самого року. Видавництво «Velhagen und Klafing» у Ляйпцігу. «Das Bild der Erde» – образ землі – «новий атлас у 100 сторінках карт». Токай якраз на Тиси. На Тиси, яка тиждень тому стала мертвою і отруйною, як тисячі мішків потовчених сливових кісточок. Вмерла риба, вмерли рослини і кирниці. Бо у Тису, а далі у Дунай витекли ціаніди.

У маленькому засніженому містечку Бардієві у Словаччині недалеко від Пряшева, де починаються Ґедялі, які закінчуються у Токаї, є середньовічна вуличка, де в одному з будинків мешкає винарня «Токайські вина». 50 сортів на розлив, 10 літрів – 200 корун (це значить 20 гривень), 2 гривні літра найвартіснішого соку землі Середньої Європи. Чоловіки, п'ючи ще і ще шклянку медвяного вина, плакали. «Слухай, чоловіку, – казав один, –

там, в Токаю, на березі Тиси через кожну другу хату гніздо бузька. Що вони будуть їсти? Нашу отруту? Та вони повмирають. І виноград теж. Це вино останнє на кілька років наперед». Вони плакали і пили, і молили Бога, аби якнайскорше біда минула, стекла. Аби якнайменше історій виросло з неї. Бо тут, у Середній Європі, все дуже близько.

25.02

Відчуття Батьківщини включає дуже багато понять. З наймасштабніших – це держава, суспільство, народ, мова, земля, історія, люди, міфи, культура. І все якось так складається, так все останнім часом якось прямує, що надійними, справді українськими і незрадливими залишаються лише міфи і, звичайно, земля. Покалічена, понижена і засмічена, але безглуздо прекрасна. Починаєш розуміти індіанців, починаєш розуміти чеченців, які є хоча б тому, що залишається хай саме каміння. Таке враження, що незабаром і наша справжня батьківщина залишиться власне на рівні землі. І ця земля не перестане бути рідною, твоєю. Незалежно від того, якій державі належить, які люди нею ходять, якою мовою говорять, в якій культурі купуються і якій історії моляться. На цих українських ландшафтах навіть лишайники на мертвому дереві чи розколеному камені залишаються вірними нашим міфам, які вміють триматися хоча б вітру – якщо нічого іншого вже не буде.

Це все цілком недавно я відчув, побувавши у найглухішому куті колишньої Лемківщини. Колишньої, бо там уже нема ніяких лемків, нема навіть лемківських пісень. Лише прекрасна пустка, нерівності рельєфу якої зафіксували назавжди інтонації лемківської міфічної космології. Цей майже безлюдний кут поділений між Південно-Східною Польщею і Північно-Східною Словаччиною. Збереглася топоніміка – імена місць – Магура, Бехерів, Конечна, Гладішів, Горлиця, Баниця, Крива, Воловець, Низький Бескид. Залишилося те, що незрадливе – гори, доли і потоки. Залишилися антикварні сувеніри – ніби із сірників складені церкви, типові хати. Вони називаються хижі – довгі й лагідні, під одним дахом житло і людей, і худоби, бидла; залишилися талісмани-стежки між горами, долами, потоками, церквами і хижими. Людей дуже трохи, у нас нема таких малолюдних місцевостей (хіба Ґорґани), але люди не ті, тих забрали до одного ще у 1947 році. Дехто потому, щоправда, вернувся, але вернувся вже іншим. Тут можна вивчати на кожному кроці дві дисципліни – як руйнуються неживані дерев'яні будівлі, і як на покинутих людьми територіях відбуваються процеси природного лісовідновлення. Але, незважаючи на весь жаль за цими нашими горами, які вже формально не належать нам, найперше виникають дві думки. Номер перший – оце справжня батьківщина, на тому незрадливому рівні землі і міфів. Номер другий – добре, що там залишилися сама земля і міфи, і нічого іншого, що б їх могло знищити чи образити. І постскриптум, якщо у нас тут буде вже все чуже, останні українські індіанці мають для відступу заповітну лемківську резервацію.

ПУБЛІЦИСТИКА

В ПРАЗІ ПРО МУЗЕЙ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ

В рамках Днів української культури, що в жовтні відбувалися в Празі та інших містах Чехії (Хомутов, Брно та Пльзень) проходила й міжнародна наукова конференція на тему «Музей Визвольної Боротьби України в Празі. Втрати і знахідки», присвячена 80-літтю заснування цієї найвизначнішої архівно-документаційної установи української еміграції міжвоєнного періоду. (Писали ми про неї у «Свободі»). Організатором конференції була Слов'янська бібліотека в Празі (директор Л. Бабка), Чеська асоціація українців (голова Б. Зілинський), Посольство України в ЧР (посол І. Кулеба), Українська ініціатива в ЧР (голова Б. Райчинець) та Об'єднання українців ЧР. А проходила вона в одному з урочистих залів середньовічного палацу Клементинум, який після розбомблення будинку Музею 14 лютого 1945 р. став осідком переховування його матеріалів. А збереглося цих матеріалів немало: майже соток тонн – понад мільйон архівних одиниць. Після ліквідації МВБУ комуністичною владою Чехословаччини в березні 1948 року майже всі ці матеріали були вивезені в Радянський Союз, де по них пропав будь-який слід. Лише в останньому часі вони вириваються на поверхню із суперсекретних фондів КДБ.

Головною метою празької конференції, в якій брало участь понад сімдесят науковців з різних країн, було виявлення місцезнаходження матеріалів МВБУ. На конференції були зачитані 22 доповіді. Головну – про історію МВБУ – виголосив автор цієї статті. Директор Музею української культури у Свиднику в Сло-

ваччині М. Сополига розповів про експонати МВБУ, які знаходяться в даному музеї. М. Няхай із Пряшева на підставі архівних документів простежила шлях, як ці матеріали у 50-х роках м. ст. потрапили у Пряшів, потім у Меджилабірці, Красний Брід, а незначне торзо з них – у Свидник. Празькі науковці (О. Пеленська, Б. Зілинський, А. Моравкова, А. Копржівова, Р. Махаткова, С. Стефанюк) зосередили увагу на маловідомі матеріали МВБУ, що знаходяться в архівах та бібліотеках Чехії.

Доповідачі з України (Р. Лубківський, Г., О. та Т. Боряки, М. Палієнко, М. Чабан, В. Бойко, Б. Чайковський, О. Івасюк) говорили, в основному, про сучасні місцезнаходження фондів МВБУ в Україні, методику їх каталогізації, популяризації, а теж про окремих співзасновників і постійних співпрацівників Музею.

Солідне заступлення на празькій конференції мали США. Патриція Кеннеді Грімстед із Кембріджа (яка почала займатися розшуками празьких українських та російських архівів ще в період існування Радянського Союзу) познайомила присутніх із результатами своїх найновіших досліджень на цій ділянці. О. Лужницький із Мойлен розповів про боротьбу Злученого Українсько-Американського Комітету за збереження фондів МВБУ. Від імені цієї організації він передав організаторам конференції 500 дол. на видання «Книги пам'яті будівників та жертводавців МВБУ». Є. Парнюк із Нью-Йорка був єдиним учасником конференції, який пам'ятав МВБУ ще до його розбомблення. Він розповів про свої відвідини

Музею 1943 року та особисті зустрічі з його працівниками. З Мюнхена прибув на конференцію Р. Яремко. Його доповідь «Історична пам'ять як елемент національної ідентичності» викликала жваву дискусію.

Складаючою частиною програми конференції була презентація чотирьох книжок, виданих спеціально до конференції. На перше місце слід поставити український переклад англomовної монографії П. Кеннеді-Грімстед. Українське видання «Празькі архіви у Києві та Москві» з пояснювальним підзаголовком «Повоєнні розшуки і вивезення еміграційної архівної україніки» (Київ, 2005, 252 с.), значно поширене й поповнене 157 сторінками архівних документів, головним чином, ксерокопіями окремих сторінок описів та каталогів.

Книжка О. Пеленської «Український портрет на тлі Праги» з підзаголовком «Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехo-Словацьчині» (Нью-Йорк – Прага, 2005, 222 с.) – це спільне видання НТШ в Америці та Слов'янської бібліотеки в Празі. В першій частині авторка розглянула культурно-мистецьке життя в таборах інтернованих українських вояків, діяльність Української студії пластичного мистецтва та образотворчу колекцію МВБУ. В другій частині представлені твори українських митців у збірках чеських і словацьких музеїв та архівів. Третя, найважливіша частина (с. 111-187) присвячена новознайденим творам українського образотворчого мистецтва, які нині є у фондах Слов'янської бібліотеки в Празі. Про кожного з 67 художників новознайденої колекції є тут бібліографічна довідка з переліком новознайдених творів, літературою про художника та кольоровими репродукціями деяких його картин. Книжка поповнена доволі повною бібліографією про даний предмет (с. 191-196), інформаціями про українські пам'ятні місця в ЧР (с. 197-199; 20 позицій), адресами художників, поетів, громадських діячів, українських навчальних закладів і громадських установ,

редакцій та видавництва у міжвоєнній Чехословацьчині (с. 200-203), іменним покажчиком (с. 206-215) та резюме англійською та чеською мовами (с. 216-219). Книжка О. Пеленської (надрукована на крейдяному папері) – це солідний енциклопедичний довідник нововиявлених творів, без якого віднині не обійдеться жоден дослідник українського образотворчого мистецтва.

Третя книжка, видана до празької конференції, це – монографія автора «Музей Визвольної Боротьби України в Празі та доля його фондів» (Київ, 2005, 162 с.). Книжку видав Державний комітет України з передмовою його голови Г. Боряка. Це – перероблене і значно доповнене перевидання монографії такої ж назви, виданої в 1996 р. Університетом ім. Монаша в Мельбурні (Австралія). Скорочену версію київського видання чеською та українською мовами з нагоди конференції випустила Українська ініціатива Чеської Республіки з передмовою спеціаліста з питань національних меншин Марістрату столиці Праги Я. Балвіна: «Muzeum osvobozenéckého boje v Praze a osud jeho fondů» (Praha, 2005, 120 с.). Виценаведені книжки можна придбати на адресі: **Fundácia Karpaty, 08001 Prešov, Gorkého 21, Slovakia.**

На виставці, влаштованій з нагоди конференції в просторах Клементинуму, були представлені рідкісні документи та експонати МВБУ, збережені в празьких архівах, бібліотеках та в приватних колекціях. Серед них було гіпсове погруддя Симона Петлюри (із колекції С. Стефанович) та портрет співзасновника і довгорічного касира МВБУ Євгена Вирового роботи Катрі Антонович (із колекції М. Мушинки).

Конференція до 80-ліття МВБУ в Празі пройшла на високому фаховому рівні. Її загальноукраїнське і загальночеське значення значно зростає, коли буде видано окремим збірником всі доповіді конференції та інші матеріали. А мало б це статися на початку наступного року.

-М-ка-

Заслуги його незаперечні, але...

До 60-річчя Ужгородського університету

Цими днями Ужгородський національний університет, а з ним і все Закарпаття (непрямо також вся Україна, бо випускники цього університету працюють на відповідних посадах різних установ всієї країни) святкує 60 років свого існування. З цієї нагоди 10-12 жовтня відбулася в Університеті Міжнародна наукова конференція на тему «Українська література в загальноєвропейському контексті». Збірник доповідей, виданий до цієї конференції, містить праці 107 авторів з усієї України, а також з Польщі та Словаччини (448 с. великого формату).

Для приблизної хоча б уяви про значення діяльності цього університету досить навести, що на початку він мав чотири факультети (на філологічному в першому році навчалося сорок студентів), а сьогодні на десятках факультетів він виховує тисячі студентів з усіх гуманітарних та багатьох технічних наукових дисциплін для потреб всієї України і тільки на філологічному факультеті навчається – тисяча студентів!

Нелегким був шлях ужгородців та закарпатців до такого стану розвитку свого університету. Досить пригадати недовіру Москви до буржуазного Закарпаття та до сусідніх з ним країн, стан матеріального та культур-

ного життя післявоєнного краю, можливості закарпатців посилати своїх дітей на навчання та ще й радянську марксистську ідеологію, яка сковувала кожну людину на посаді студента, викладача чи адміністративного працівника, щоб усвідомити собі труднощі, які будівничі університету – керівництво, студенти та викладачі – були змушені перебороти протягом пройденого часу.

Культурна громадськість Пряшівщини знає, скільки зусилля було потрібно, щоб запросити працівників того університету, рівно ж і художні колективи Закарпаття на наші наукові та культурно-національні акції, зокрема на наші наукові конференції та на свята пісні і танцю українців Чехословаччини.

Отже, до розвитку Ужгородського університету та поширення його співпраці зі світом спричинилися також ми – чехословацькі українці та працівники Університету імені Шафарика в Пряшеві. Нагадаємо хоча б спільне видання важливої праці «Поети Закарпаття», яке підготували «наша» Олена Рудловчак, яка найбільше зробила в справі налагодження співпраці між Пряшевом та Ужгородом, та Василь Микитась з Ужгорода та участь закарпатців у «наших» міжнародних наукових конференціях про Олександра Духновича, Тараса Шевченка, Івана Франка, чехословацько-українські культурні зв'язки тощо та в дослідженні спадщини закарпатських будителів, зокрема в дослідженні життя і творчості найвидатнішого з них – Олександра Духновича. Були навіть такі періоди у нашому спільному нелегкому житті, коли Пряшів був активнішим та наполегливішим в боротьбі за нормальну співпрацю між двома

частинами того ж самого колишнього закарпатського краю. Було й таке, що ужгородці – змушені чи з власної марксистської ініціативи – не раз додавали немало перцю до наших взаємин. Однак при ювілеях про таке можна не говорити.

Про що, однак, не можемо не сказати, так це рівень сучасної співпраці ніж «нами» і «ними». І сьогодні їздять автобуси і зустрічаються люди, за дозволом приїхати у Пряшів вже не потрібно їздити у Москву; і образливих цензури та роздягання людей на митницях вже давніше немає – знайшлись би і факти конкретної співпраці окремих людей чи колективів, проте навіть під ювілейній настрій і ювілейні звички скоріше похвалити як поганити, не можна не побачити, що навіть між дослідниками тої самої проблематики немає елементарної регулярної та необхідної співпраці, що автори «тут» і «там» не мають книжок чи журналів, в яких про себе взаємно пишуть, часто навіть не знають про існування таких робіт чи рецензій про них...

Тому учасники Міжнародної наукової конференції так схвально зустріли нашу пропозицію на постанову: «Конференція констатує, що Закарпаття, а в ньому Ужгородський національний університет в останньому часі багато робить для всебічного вивчення свого історичного, культурного та зокрема літературного минулого, про що свідчить також наша Міжнародна наукова конференція, присвячена 60-річчю Університету. Тому її учасники звертаються до Державної адміністрації Закарпатської області та до керівництва Університету подбати про те, щоб ва-

гомі результати такого вивчення потрапляли у ширші українстичні кола, зокрема до українських громад сусідніх з Україною держав, оскільки саме територіальне та геополітичне положення Закарпаття з нагромадженим науковим потенціалом призначене для того, щоб активніше представляти Україну та її здобутки в загальноєвропейському та світовому контексті».

Інакше бо в сучасному світі важко зрозуміти, що солідні книжкові видання Закарпаття (та й інших центрів України) не можна побачити серед українців Польщі, Словаччини та інде у світі. Не можна погодитися зі станом, що немає регулярної активної та творчої співпраці між дослідниками тих самих питань історії та культури того самого нашого українського народу навіть між працівниками подібних та найближчих університетів двох сусідніх країн, які в тяжкі роки попередніх режимів знайшли та й дослівно вибороли способи діючої співпраці.

Нині, коли Україна стає самостійною демократичною державою українського народу, коли її на значно вищому рівні ніж дотепер починає визнавати світ (на жаль, «наша» Словаччина чи не найповільнішим темпом з усіх країн), кола вона сама починає усвідомлювати собі загальнонаціональне та загальнодержавне значення допомоги українцям за кордоном (оскільки визнано, що поза Україною проживає біля двадцять мільйонів українців), – такий стан співпраці та взаємодопомоги надалі терпіти **не-мож-ли-во!**

Юрій Бача

До 85-річчя Михайла Шмайди

Його місце і значення в літературі – постійне!

Цими днями минає 85 років від народження своєрідного творця української літератури Чехословаччини **Михайла Шмайди**. Цим нібито нічого не сказано, бо кожен письменник мав би бути своєрідним, тобто оригінальним і неповторним. На жаль, не завжди так буває. Коли взяти у руки кілька художніх творів різних письменників української літератури Чехословаччини 50-х – 60-х років минулого сторіччя, вони будуть настільки подібними до себе, що ми навряд чи правильно визначимо авторів тих творів. Однакове розуміння завдання художньої літератури, однаковий «класовий», тобто схематичний підхід до теми, однакове скоріше політичне, ніж художнє бачення теми та проблеми, однакові чи подібні художні засоби, посередництвом яких автор «зображує» життя тощо.

І серед творів ювіляра – ранніх, але й серед найпізніших – можемо зустріти окремі подібні «шедеври»: то його захопив гострий сюжет («Жандармські помії», наприклад), то соціальне положення головного героя (священника, учительки, студентки-циганки, наприклад), то гострий конфлікт (агроном – інтелігентна, грамотна людина з вищою освітою відвіз на возі свого колегу до поїзда, а звіти везе до села священника, а той поводить себе з інженером як з «кочишом») тощо. До таких творів можна б – врешті-решт – зарахувати з певними винятками навіть цілі «Паразити». В наведених та подібних випадках автор задовольнявся чи на перше місце висував зовнішні ознаки конфлікту, а не використовував належною мірою внутрішні психологічні та інші можливості для накреслення світу чи світогляду своїх героїв.

Слід, однак, пам'ятати, що за такими «художніми» принципами творилася в той час не тільки вся «наша», але й переважна частина чехословацької та майже вся радянська література. «Зі сторінок оповідань та нарисів... виглядали якісь сірі, невиразні постаті, де є тільки прізвище, інколи і гостра, напружена ситуація, але людей, образів, характерів ви не знайдете... Такі твори – суха публіцистика, зайва декларативність, і вони не мають і не можуть мати виховного значення і літературної цінності...» – справедливо оцінював тогочасну «нашу» літературну продукцію Федір Ковач («Дукля», 1957, 2, 97-103).

Однак не такими творами визначається роль і місце Михайла Шмайди в нашій літературі.

Вже перше його оповідання («Смерть старого діда Івана») в першій невеличкій книжечці його творів («В'язка ключів») свідчить про міцний зв'язок автора з проблемами життя. Нехай то навіть не оповідання в прямому розумінні цього слова, все-таки в ньому є такі моменти, які свідчать про задатки таланту автора того твору. А вже оповідання «Малий Штефанко» з цієї ж книжечки можна повністю віднести до класичного типу оповідань. Там все художнє: і сюжет, і колізії, і, головне, внутрішні засоби характеристики персонажів, і ефект від такого твору справжній, художній.

Визначальним при оцінці місця, ролі і значення Михайла Шмайди в українській літературі Чехословаччини мусимо визнати його новаторську роль при подоланні схематизму в тогочасній художній літературі та в становленні нового підходу до зображення життя в ній. Крім того, новаторством свого твору – роману «Трицять криги» – Шмайда змусив весь тогочасний літературний колектив – авторів, критиків, пресу – перейти на нові позиції при оцінці літературної продукції.

Наведемо давніше наше спостереження: «Якщо до 1956 року вихід з друку кожної нової книги літературних творів «місцевих» авторів сприймався автоматично як «дальше», «нове» чи «велике» досягнення у розвитку «місцевої» художньої літератури, а в літературній критиці не

обговорювалося жодне теоретичне питання літератури чи літературознавства, то після появи роману Михайла Шмайди «Тріщать криги» з'являються (перш за все у «Дуклі») літературно-критичні статті, які критично обговорюють різні питання власного літературного процесу. Вихід з друку названого роману викликає критику-полеміку-дискусю (М. Гиряк, Ю. Бача. В. Хома, М. Мольнар та ін.), яка вже не перестає сперечатися про художню вартість окремих літературних творів до приходу радянських танків у Чехословаччину у 1968 році...» («З історії української літератури Закарпаття та Чехословаччини, Пряшів, 1998, с. 199). А з точки зору боротьби за справжню художню літературу той самий роман Михайла Шмайди «Тріщать криги» слід визнати етапним твором. Як ми про нього вже писали, він таки «потрощив устої схематизму, функціонерського розуміння літератури (щоб вона була ілюстрацією політики й пропаганди), впустив на сторінки роману неприкрашене життя з усіма його складнощами, суперечностями, протиріччями. Зрозуміло, такий підхід Шмайди до розуміння літератури поклав на нього величезні завдання художньо опанувати обраний «матеріал». Треба визнати, що переважну більшість художніх чи ідейно-художніх завдань автор вирішив задовільно; окремі з них zostали недотягненими до загального рівня роману» (там же, с. 203), проте цілковите значення роману для української літератури Чехословаччини цим не визначається.

Отже, після виходу з друку першого роману післявоєнної української літератури «Тріщать криги» Михайла Шмайди (Пряшів, 1958 р.) почалася справжня боротьба за реалізацію нових вимог розвитку української літератури Чехословаччини. Саме романом Шмайди «Тріщать криги» починається новий, важливий етап розвитку післявоєнної української літератури Чехословаччини і саме цей роман забезпечує його авторові тривале місце в історії тої літератури...

Немалі амбіції засвідчив Михайло Шмайда також першою книгою нового роману – роману «Лемки». Це мала бути значно ширша і глибша художня картина про життя найбільш західної частини українського народу. Сама тема вказувала на те, що вона не буде вести її автора до політичної публіцистики, а поведе його у глибокого народного життя, його психології, культури, тради-

цій, на що вказували також рецензії на названий твір (В. Жидлицький, «Дукля», 1967, 5, 57-72).

На жаль, саме за його заслуги – за нове слово в українській літературі – Михайла Шмайду було на повних двадцять років виключено не тільки з літературного, але й з усього культурного та суспільного життя. Він був змушений зосередити всі свої фізичні сили та весь свій час на те, щоб заробити на прожиття. Понад шість років він був змушений їздити на роботу з Красного Броду у далекий Требішів, куди лише дорога туди й назад забирала в нього майже шість годин. Крім того, пас корову, збирав кропиву качкам... – отак наше суспільство, але й найближчі «товариші» пошанували видатного письменника української літератури Чехословаччини.

Однак і після «кніжної» революції Шмайді (як також іншим репресованим) не було створено потрібних сприятливих умов. В той час, як іншим, молодшим за нього, вдалося влаштуватися, як правило, на попередні місця роботи, Михайло Шмайда – з-за віку та й з іншим причин – залишився тільки на незначній пенсії. Між тим ускладнювалися та погіршувалися його сімейні умови життя (померла вірна дружина, діти розійшлися по світі), і він у великому незакінченому домі в Красному Броді надалі змушений жити в складних та важких умовах. За роки життя в нього назбиралася величезна кількість книг, газет, журналів, різних виписок, багато розроблених та незакінчених творів – серед них майже закінчений кількасотсторінковий новий роман; – все це чекає рук якогось порядного бібліотекаря та архіваріуса, бо він, в міру можливостей, надалі прагне працювати творчо, – та роки йдуть, а зміни на краще в нього не видно.

В такій ситуації визначний письменник української літератури Чехословаччини Михайло Шмайда зустрів та відмітив своїх 85 років життя. В колі найближчих та найвірніших його вітали друзі та знайомі, він щиро сприймав їхні побажання всього доброго – міцного здоров'я та нових творчих успіхів – проте справжнього відчуття допомоги і зберегти нагромаджене багатство для майбутньої історії нашої літератури та культури не було відчутно; діючого способу допомоги одному з кращих творців нашої літератури – поки що – не знайдено...

Ювілей професора Михайла РОМАНА

Професор д-р Михайло Роман, кандидат філологічних наук, народився 1.11.1930 р. Він автор 20 монографічних робіт, сотні наукових праць та більше ніж двох сотень науково-популярних статей і рецензій. Був понад 30 років викладачем Філософського факультету Університету імені П. Й. Шафарика в Пряшеві, 7 років професором Філологічного факультету Університету імені М. Белла в Банській Бистриці, членом Наукової ради ФФ УПІШ та ФФ УМБ. 8 років завідував Кафедрою української мови і літератури ФФ УПІШ. Друкувався в словацькій, чеській,

російській, польській, мадярській пресі. 15 років виконував посаду секретаря Спілки українських письменників ССП, члена ЦК ССП, члена ЦК СЧСП. Був головою Видавничої ради СПВ-ВУЛ, головою Наукової ради Наукової бібліотеки в Пряшеві, членом Художньої ради Українського національного театру в Пряшеві, членом редколегії «Дукля» та різних загальнодержавних комісій з питань перебудови навчальних планів для вищих учбових закладів та цілого ряду інших комісій і рад загальнодержавного і міжнародного характеру.

Редакція: *Хоч ми перерахували Ваші функції, очевидно, ми не змогли все назвати, тим більше оцінити. Скажіть, будь ласка, про себе більше.*

М. Р.: Я народився в селі Кобильниці, в родині хлібороба Петра Романа, який на хліб заробляв не лише дома, але й в лісах і шахтах – майнах Канади. Повернувся додому, купив шматок землі і трудився, щоб нагодувати п'ятеро дітей. Мріяв хоч одній дитині дати середню освіту. Сам був освіченою людиною, був куратором, кантором, головою сільського комітету (15 років), членом ради окружного національного комітету, великим патріотом. Боровся за збереження кирилиці, східного обряду та мови в церкві. І нам, дітям, прищеплював любов до свого. Мама, яка походила із 10 дітей, із сусіднього села Фіяш, мріяла, щоб я став священиком.

В школу почав я ходити в рідному селі (1937). Була це словацька школа, хоч селяни ще розмовляли діалектом і вважали себе «руснаками». Але школа стала державною (до того часу була церковна) і вона вирішила змінити навчальну мову. Дітям було тяжко засвоювати словацьку

мову, бо дома розмовляли народною українською мовою. Після закінчення словацької горожанки в Гральтвіцях (1946) я поступив у Пряшівську руську учительську семінарію.

Після закінчення вчительської академії (1950) я став учителювати в селі Камійонка, де була горожанка. Звідти мене в жовтні (1950) перевели до Пряшева на посаду директора народної української школи, де я учив всього один рік, бо мене знов перевели на посаду референта та центрального інспектора для українських шкіл в Братиславу. Для мене це була велика школа життя. Оскільки мені загрозувала військова служба, то я вирішив стати студентом Педагогічного факультету Словацького університету, який тільки що перейшов з Кошиць до Пряшева, де я почав вивчати українську і словацьку мови. Але прийшла грошова реформа (1953) і у мене в кишені було всього десь 500 крон, то я вирішив взяти участь у конкурсі на навчання в Радянському Союзі. Разом з мною тоді з Пряшева поїхали вивчати українську мову Юрко Дацко, Федір Ковач та з Праги Микола Штець. Всі ми потрапили у Київський університет

Т. Г. Шевченка, де я особисто пережив чужодові і незабутні юнацькі роки, де зустрів прекрасних людей, добрих друзів, яких я не забув по сьогоднішній день. Це вже втретє міняв навчальну мову. Після закінчення університету став викладачем української літератури Пряшівського філологічного, потім філософського факультету від асистента до професора теорії та історії української літератури. Між тим в Києві я захистив кандидатську дисертацію і став кандидатом філологічних наук. Диплом нострифікував Карлів університет. Такий мій шлях. Нову творчу весну я зазнав завдяки доц. д-р Сергію Макарі, який мене запросив на роботу у щойно заснований Філологічний факультет у Банську Бистрицю.

Редакція: *З Вашої розповіді ми дізналися про Ваш життєвий шлях. Ви не сказали про свою участь у нашому літературному житті. Як Ви зараз дивитесь та оцінюєте тодішній та сучасний стан літературного руху.*

М. Р.: Я був спочатку свідком літературного розвитку після 1945 року, а десь від 1960 року і його учасником.

Коли я очолював спілку українських письменників (1975-1990), то я намагався нашу літературу включити у чехословацький літературний контекст, знайомити словацьких, чеських і мадярських читачів з результатами нашої літератури. Було чим і похвалитися. Адже на столі були твори Ф. Лазорика, І. Мацинського, С. Макари, С. Гостиняка, М. Дробняка, В. Гайного, Й. Збіглія, Ф. Іванчова, Є. Бісс, М. Шмайди В. Дацея, І. Галайди та інших. Що автор, то окрема творча особистість, яка змогла позмагатися з будь-яким словацьким, чеським чи мадярським автором. Правда, непоправна шкода, що в 70-х роках із літературного процесу було дурно усунуто Є. Бісс, М. Шмайду, І. Мацинського, Ю. Бачу, які були саме на вершині творчого злету. Я уже тоді був переконаний, що наша література разом з їх творами досягла б ще більших результатів і де було можливо, то домагався, щоб їх повернути в літературу. Так було в середині 80-х років повернуто в літературу І. Мацинського і Є. Бісс. Ми тоді кожного пів-

року сходилися, взаємно обговорювали наші літературні твори, пробували вести дискусії з метою покращання наступних творів. Для початківців і молодих авторів ми разом з редакцією «Дукля» організували семінари.

Редакція: *Які успіхи досягла українська література, в тому числі й Ви в минулих роках?*

М. Р.: В 70-80-х роках минулого століття щороку виходило 10-12 художніх творів. Правда, якість була різна. В той час кращі твори вийшли словацькою, чеською та мадярськими мовами. Маю на увазі антології «Pod spoločným nebom» (Košice, 1979), «Ukrajinská literatúra v ČSSR» (Bratislava, 1981), «Srdce ako slnce» (Bratislava, 1982), «Ráno nad Karpatami» (Praha, 1983), «Kárpátok éneke» (1988), «Korene» (Bratislava, 1990), індивідуальні вибрані твори С. Гостиняка («Neorámovaný prostor» (Praha, 1982), «Inventarizácia» (Košice, 1987), Й. Збіглія («Len z lásky k človeku» (Bratislava, 1984), Ф. Іванчова («Jantárová cesta» (Košice, 1986), В. Зозуляка («V krvavej hmle», Bratislava, 1977), «Slzy a úsmevy» (Bratislava, 1983), М. Сабадоша («Padáky nad Karpatami» (Košice, 1974), «Otecko, ja som ťa hľadal» (Košice, 1977), С. Ганущина («Vysoké schody» (Košice, 1989) та цілий ряд творів у словацьких і чеських центральних газетах і журналах. До того часу словацькою мовою вийшов лише роман М. Шмайди «Трищать криги» (1959). Я вважаю видання названих книг проривом української літератури в чехословацький контекст. До того часу, ні після, вже не вийшли так масово твори наших авторів іншими мовами. Переконаний, що більшість виданих творів переконала словацьких, чеських та мадярських читачів, що й серед українських письменників є ряд художньо зрілих авторів, які своїм художнім мисленням і зображенням можуть збагатити чехословацьку культуру і літературу. Була це кропітка робота комітету. Ще раз шкода, що до словацького читача не змогла тоді прийти творчість Є. Бісс, І. Мацинського, М. Шмайди та інших. Тоді була б картина повніша та об'єктивніша, але це не залежало від нашого комітету. Видання цих книг вважаю

найбільшим успіхом моєї діяльності на посаді голови спілки. Крім того, наша література пробила собі шлях й в Україні. Після першої збірки «Ластівка з Пряшівщини», яка вийшла 1960 року, вийшли антології «Відкритий дім» (Ужгород, 1982) та «Карпатська замана» (Київ, 1990) та цілий ряд художніх творів і статей про нашу літературу в різних журналах України («Жовтень», «Вітчизна», «Прапор», «Радянське літературознавство», «Слово і час») та газетам.

Я сам в той період теж намагався щось написати. Так вийшли монографії: «Федір Лазорик. Життя і творчість» (1974), «Життя і творчість Федора Іванчова» (1976), «Шляхи літератури українців Чехословаччини після 1945 року» (1978), «Slovenské preklady z ruskej sovietskej literatúry v rokoch 1920-1940» (1970) та далші наукові розвідки. Це були перші мої важливіші спроби осмислити літературний процес та творчість наших літераторів. Зрозуміло, що на них позначилися погляди 70-х років, які сьогодні вже не відповідають сучасним потребам.

Редакція: *Які проблеми бачите в сучасному літературному процесі?*

М. Р.: Найбільша і найважливіша проблема полягає у складі творців нашої літератури. Старша генерація вже «виписалася». Молодої генерації нема, бо нема й українських шкіл, які би готували ґрунт для майбутньої літератури. Є лише середня генерація і та перевалює за 50 років. З них найбільш талановиті Іван Яцканин, Ганна Коцур і Надія Вархол. І все. Це занадто мало! Ще ніколи такого не було, ані в часі молодого О. Духновича, ані в часі С. Сабола (Зореслава) чи Ф. Лазорика. Майбутнє бачу дуже песимістично. Як не буде школи, яка б навчила молодь передати чи зобразити свої почуття, настрої і мрії рідною мовою, не буде і художньої української літератури на наших теренах.

Друга проблема – це матеріальне забезпечення письменників, продаж і мережа магазинів – книгарень. Раніше книги видавало державне видавництво, заплата гонорар авторів і забезпечувало їх розповсюдження. Бібліотеки, читальні та

інші організації регулярно організували читачькі бесіди, конференції, зустрічі, що забезпечувало продаж книг та їх читання. А сьогодні? Автор мусить сам на свої кошти видати книжку, сам її продавати. В наших умовах автор не продає ані стільки примірників, щоб покрити витрати видавництва. Книга стала товаром. Ринок пересичений західною літературою, часто сумнівної якості. Пропагується бракова література, а при цьому виходять дуже цінні твори, хоч би, скажімо, в наших умовах з-під пера І. Яцканина, Н. Вархол чи Г. Коцур. Сучасне матеріальне забезпечення художньої літератури та взагалі мистецтва – біда всіх національних меншостей, не лише в нашій країні.

Важливою проблемою стала національна байдужість. Сучасна генерація чомусь байдуже ставиться до свого кореня, до традицій своїх предків.

Третє питання тісно пов'язане з попередніми та водночас відрізняється від них. Це проблема глобалізації суспільного і культурного життя. В результаті її нашої національній мові і культурі загрожує взагалі процес зникнення.

Редакція: *Саме про це ми хотіли Вас запитати, які перспективи бачите нашої мови і культури, нашого життя. Вживемо?*

М. Р.: Кажуть, що народ не можна знищити, але я сумніваюся, що це правда, практика показала, що лише протягом ХХ століття зникло понад 100 націй і національностей (правда, це число неточне). Знищення народу, нації починається знищенням його мови, менталітету, способу мислення. Як не буде рідної мови, школи, яка б забезпечувала навчання на рідній мові, розвиток культури, національної гордості, такий народ вмирає, зникає. Тому треба робити все можливе, щоб не зникла наша рідна українська мова і школа.

Очевидно, проти глобалізації нічого не зможемо вдіяти, але зможемо уповільнити, пригальмувати її процес, зберегти українську душу, мову ще для кількох генерацій, якщо будемо разом з великим українським народом.

(Р)

До 75-річчя з дня народження

Михайло Мольнар – незаслужено призабутий

З Михайлом Мольнаром ми в жовтні 1956 року в той самий день в тому самому поїзді виїхали з Праги через Москву в наукову аспірантуру у Київ, в Києві ми перші дві ночі спали на підлозі в тій самій кімнаті, поки нам комендант гуртожитку на вулиці Жерте Революції знайшов місце з постіллям, були ми науковими аспірантами тої самої кафедри – Кафедри історії української літератури Київського ордена Леніна Державного університету ім. Тараса Шевченка та обоє ми мали наукового керівника поза кафедрою: я – професора Петра Волинського з Державного педагогічного інституту ім. Горького, а Михайло – академіка Євгена Кирилюка, директора Інституту літератури АН УРСР.

Проте, чесно кажучи, якимось великими друзями ні тоді, ні пізніше ми не були. Різні в нас характери, різні наукові зацікавлення та й по-різному склалися наші долі – людські і професійні.

Михайло Мольнар народився в бідній родині 4 листопада 1930 року в с. Велика Чингава, нині с. Боржавське Виноградівського району Закарпатської області, батьки якого переселилися спочатку у словацькі Михайлівці, а звідти пізніше у чеську Прагу. Про рівень життя його батьків та умови його родини у Празі нехай свідчить хоча б такий момент: коли потрібно було заповнити папірці, щоб отримати «жобраченку» – картку, на яку можна було купити невеличку кількість продуктів для сім'ї, батько Михайла закручував праву руку у якесь полотно, щоб виглядала як поранена і просив когось із грамотних чехів заповнити за нього потрібні папірці, оскільки сам він не знав ні писати, ні читати, а признатися до того в культурній Празі було йому соромно. Та навіть в таких бідних умовах та складних обставинах Михайло здобув вищу освіту і прагнув й надалі працювати в науці.

В Києві, в той час, коли я цілими днями сидів в науковій бібліотеці і був змушений вивчати українську літературу від самого початку (оскільки в себе вдома я закінчив русистику), а тоді продовжувати те вивчення читанням художніх творів і тільки після того по-науковому почати вивчати проблематику самої літератури, Михайло Мольнар, який в себе вдома закінчив україністику в Карловому університеті, частіше крутився в різних відділеннях Інституту літератури та в інших інститутах, в редакціях різних газет та журналів і в скорому часі знався з десятками наукових працівників Києва та України. Тому коли Михайло знайомив мене в Києві зі своїми знайомими, ті інколи сприймали мене як такого, який ніби вчора приїхав з Чехословаччини, а не як такого самого наукового аспіранта, як і Михайло.

Отже, різними були наші шляхи в Києві, різні знайомі і різні методи підготовки для досягнення мети.

Проте про Михайла я знав до подорожи майже все, що він робив у Києві. Як правило, пізніми вечорами, часто десь біля півночі, він заходив до мене в кімнату гуртожитку, часто навіть будив мене зі сну і, курячи наді мною, детально розповідав про свої пригоди. А тих пригод було в нього часто нівроку!

До найбільших та найбільш характерних (чи навіть нахабних) його практик належало використання авторитету трьох головних представників тогочасного літературного та й взагалі суспільно-політичного життя в Києві, а саме: Павла Тичини, Олександра Корнійчука та Максима Рильського.

Про Михайла Мольнара треба знати, що він був типовим єзуїтом в позитивному розумінні слова: коли хтось йому був потрібним, він знав підійти до нього та максимально використати його, а коли той хтось не був йому потрібним, він так само знав ігнорувати його та навіть добре посміятися над ним.

Отже, коли в голові Михайла зродилася якась ідея, яка потребувала загального схвалення на високих місцях, він заходив до одного з трьох названих найвищих представників тогочасного Києва, розповідав йому про свою ідею та так розповідав, ніби ті дальші двоє з трійки уже ознайомлені і погоджуються з тою ідеєю. Зрозуміло, що після такої презентації своєї ідеї той третій, не підозріваючи, що ті двоє ще навіть не чули про ту ідею, як правило, погодився з нею. Тоді Михайло побіг до другого з тої трійки і таким самим способом презентував йому ту саму свою ідею і теж досяг згоди. Тоді заходив до третього і досягав такого самого результату. Таким чином, він в дуже короткому часі знав поладити справу, для нормального оформлення якої було б потрібно виписувати значну кількість паперів та тижнями або й місяцями оббивати пороги важливих установ.

Траплялося, що ми спільно поверталися пізно увечері в гуртожиток, і він несподівано каже: «Ти йди спати, а я ще зайду до...» – і називав прізвище когось з названих трьох або прізвище якогось іншого відомого діяча в Києві. На моє зауваження, що вже занадто пізно заходити на квартиру, він відповідав: «Вони сказали, що я можу заходити до них будь-коли, коли мені буде потрібно». Коли я надалі не радив заходити в такий час на квартиру, кажу: «Вони могли тобі так сказати – з ввічливості, проте ти не смієш зловживати таким до тебе ставленням», – він не завжди послухався моїх порад.

Найважливішою справою, полагодженою Михайлом таким способом, була підготовка першої республіканської наукової конференції славистів України у 1960-му році перед черговим світовим конгресом славистів. Справа в тому, що перед світовими конгресами славистів в кожній славистичній країні та в багатьох інших країнах проходили республіканські конференції славистів. І тільки в Україні такі конференції перед світовими з'їздами до того часу не організувалися. Михайло вирішив змінити цю ситуацію. І зробив це значущим способом. Через кілька днів від виникнення в його голові такої думки він уже організував ту конференцію. Підкреслюючи повсюди, що то думка трьох найвизначніших представників тогочасного культурного та наукового життя, він формував підготовчий комітет, підшукував співорганізаторів, доповідачів, рекомендував теми для доповідей, вів переговори навіть про приміщення й термін такої конференції тощо. І тільки десь пару тижнів перед власною конференцією хтось з керівних працівників Інституту звернув увагу, що в Києві організується республіканська наукова конференція, а керує підготовкою тої конференції чехословацький, як тоді казали, аспірант, і

ніхто з керівних славістів України не бере активної участі в її підготовці. Навіть не знає суті справи. Тільки тоді скликали нараду, дали себе поінформувати про справжній стан справи і лише тоді офіційно призначили головою підготовчого комітету (здається) Григорія Вервеса та ухвалили членів такого комітету – самого Михайла Мольнара, здається, не обрали навіть членом того комітету – і повели дальшу підготовку ним підготовленої конференції. Пригадую, як зайшов до мене у кімнату розхвилюваний Михайло, курив одну сигарету за одною, розповідав мені про все скоєне через хвилювання та сміх і єдиною його турботою було, щоб «новий» підготовчий комітет суттєвим способом не змінив суті та спрямування конференції чи, не дай біг, щоб не відмінив її.

І ще додаток до тої конференції.

За день до її здійснення Михайло зайшов на котресь поштове відділення міста Києва – десь на Подолі – і просив (чи вимагав) від працівниці пошти бланк, на якому надходять міжнародні телеграми. Щоб піднести престиж «його» наукової конференції, він хотів, щоб першу українську республіканську конференцію славістів у Києві поздоровили телеграмами Чеська та Словацька академії наук і такі телеграми він сам, як співробітник тих академій, хотів в Києві написати та «надіслати» конференції. «Дівушка» на пошті не могла порозуміти про що йдеться (а може, й вказівки в неї були такі), вона натисла якусь кнопку, підійшли відповідні працівники (не тільки працівники пошти, але й відповідних спеціальних служб), – просто, Михайло виробив справжній, нехай невеличкий, проте міжнародний скандал.

Проте, як звикли казати, не тим визначається місце і значення Михайла Мольнара в українській літературознавчій науці і не заради таких його

практик вважаю необхідним згадати його з нагоди його визначного життєвого ювілею.

Михайло Мольнар десь від половини 50-х років аж до початку 90-х років минулого століття був одним з найактивніших українців Словаччини, організатором чи бодай співорганізатором чи не кожної скільки-небудь важливої наукової чи культурно-освітньої акції в Чехословаччині та й ініціатором не одної подібної акції в Україні. Йому, як авторові чи бодай як співавторові, ініціаторові чи хоча б видавцеві належать такі видання, як: «Україна в піснях» (1954), «Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками» (1957), «З історії чехословацько-українських зв'язків» (чеською та словацькою мовою у 1957-му році та українською мовою – у 1959-му), «Ластівка з Пряшівщини» (1960), «Тарас Шевченко у чехів та словаків» (1961), «Людвік Куба про Україну» (1963), «Словаки і українці» (1965), «Зустрічі культур» (1980). Окремо слід згадати факт, що саме заслугою Мольнара словаки в 60-х роках м. ст. видали трьохтомне видання вибраних творів Тараса Шевченка в перекладі на словацьку мову. На той час, здається, навіть росіяни не мали такого повного видання творів Шевченка. Саме Мольнар знайшов Юлія Кокавця, заохотив його до такої праці і допомагав йому дотягти ту справу до успішного кінця. Не обійшлося без активної участі Мольнара також при організації відомих тоді в Чехословаччині пряшівських міжнародних наукових конференцій до ювілеїв Тараса Шевченка, Івана Франка, Олександра Духновича, Михайла Коцюбинського та конференцій з нагоди інших визначних українських ювілеїв, рівно ж при видаванні вибраних творів заборонених тоді українських авторів, таких як Олександр Олесь, Богдан Ігор Антонич, Володимир Винниченко, Василь Гренджа-Донський,

Дмитро Фальківський, рівно ж при видаванні вибраних творів Федора Лазорика, Ірини Невицької, при перекладі творів українських авторів на словацьку мову, – таких як Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Олександр Довженко, Юрій Яновський та інші.

Варто згадати ще одну характерну рису Мольнара – дослідника чехословацько-українських зв'язків. З дому – з Праги та Братислави – він релятивно добре знав літературні архіви чеських та словацьких славістів, в яких було багато листів російських та українських вчених. Тому, коли він зайшов у подібні архіви російських та українських славістів у Москві, Ленінграді, Києві, у Львові чи в інших містах Союзу, він релятивно легко знаходив в тих архівах листи словацьких авторів, чим дивував домашніх дослідників, які не знали відповідних архівів в Чехії та Словаччині. Це також значною мірою підносило авторитет Мольнара – дослідника та знавця чехословацько-українських культурних та літературних зв'язків.

Саме за цю багатогранну благородну та заслужену діяльність у 1992-му році Україна нагородила Михайла Мольнара титулом Лауреат премії ім. Івана Франка.

Про Михайла Мольнара потрібно, однак, знати також те, що він зумів втриматися між активними членами партії також в період так званої нормалізації життя в Чехословаччині після приїзду радянських танків в нашу країну. На щастя, немає незаперечних фактів про те, щоб він когось навмисне чи виразно пошкодив, проте вже сама його участь у тогочасному партійному та професійному керівництві впливала на те, що колишні його співпрацівники почало оминати його, в результаті чого почало звужуватися поле його діяльності. У всякому разі про-

тягом останнього десятиріччя чи й трохи довшого періоду його наукова та суспільна діяльність значно підупала, а його участь у словацькому літературознавчому чи суспільному житті майже вивітрилася.

Михайло Мольнар – своєрідна постать також за своїм характером і співпрацювати з ним ніколи легко не було. Зокрема, він був здатним перед закінченням підготовки чи проведення якоїсь важливої акції (конференції, резолюції, постанови, плану праці тощо) прийти з зовсім іншим планом чи уявою про те, як така акція, яка довго готувалася значним колективом людей, яку було підготовлено, обговорено та ухвалено відповідним колективом чи належними органами, мала б закінчитися. З роками з такими пропозиціями Михайло приходив все частіше і тому організатори різних заходів почали оминати його в підготовках та в участі до подібних акцій. Все це, разом з погіршеним станом здоров'я та відходом його на пенсію, спричинилося до того, що сьогодні Михайла Мольнара, одного з найактивніших працівників в галузі чехословацько-українських культурних зв'язків та в чехословацькій україністиці другої половини минулого століття, навіть не згадують.

Таке ставлення до Михайла Мольнара несправедливе; воно свідчить також про те, що ми вміємо шанувати людину лише доти, доки вона при функціях та на посадах, а після того, як вона своє зробила та відійшла на заслужений відпочинок, ми забуваємо про неї – згідно з прислів'ям: «зійшла з очей – зійшла з думок».

Тому я радий нагоді з нагоди його визначного життєвого ювілею бодай коротко пригадати сучасникам, що Михайло Мольнар незаслужено призабутий...

ЮБ

ВЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ, ПУБЛІЦИСТ ТА ПИСЬМЕННИК

До 65-ліття з дня народження
Володимира КАЧКАНА

Проф. Володимир Качкан, доктор філологічних наук та академік Академії наук Вищої школи України, на Пряшівщині відомий, перш за все, як блискучий науковець-україніст (див. «Дукля», 2004, ч. 4, с. 67-69). Він – автор численних книжкових публікацій з літературознавства, журналістики, фольклористики, культурології, педагогіки та інших дисциплін. Його «Українське народознавство в іменах» появилось в двох томах (1994-95), а «Історія української літератури та культури в персоналіях» («Хай святиться ім'я твоє») навіть у сімох томах (1996-2004). Окремі праці він видав про Михайла Павлика, братів Лепких, Антона та Маріо Крушельницьких, Осипа Маковея, Катрю Гриневичеву, Степана Чарнецького, Пантелеймона Куліша, Уласа Самчука, Михайла Галущинського, Миколу Андрусяка, Петра Козланюка та десятків інших. Видав підручники історії та журналістики, хрестоматію українського фольклору, антології раніше замовчуваних письменників, але й цінні праці з мовознавства та етнології. Його праці побудовані на глибокому вивченні першоджерельних матеріалів, кропіткій праці в архівах і книгосховищах. Кожна з них відкриває перед читачем нові невідомі сторінки вітчизнаної історії і культури. Більше того, наукові праці В. Качкана написані неймовірно привабливим стилем, чим вони стають доступними і для неспеціалістів.

Та уродженець Івано-Франківщини Володимир Качкан (якому 12 серпня ц. р. минуло 65), є ще й визначним письменником, автором кількох поетичних збірок, романів, повістей та оповідань. Кілька з них були нагороджені високими преміями та відзнаками.

До його ювілею в Україні появилися дві книжки. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника випустила понад 200-сторінковий бібліографічний покажчик «Володимир Качкан» (укладач і автор передмови М. Романюк; Львів, 2005), який містить його окремі книжки (75 позицій!), публікації у колективних виданнях (208), публікації у періодиці (708), перелік книг, редактованих В. Качканом (33) та матеріали про його багатогранну діяльність (527) – разом 1551 позицію.

М. Романюк у передмові (с. 5-14) подивився на життєвий доробок В. Качкана не лише власними очима, але й очима численних рецензентів його творів. Між іншим, він майже цілу сторінку присвятив дослівній цитаті з рецензії одного з томів довідника В. Качкана «Хай святиться ім'я твоє», опублікованій минулого року в «Дуклі» (с. 10-11). У післямові (с. 160-166) М. Закривецький подав «Штрихи до біографії В. Качкана», з якої довідуємось, що ювіляр походить із заможного селянського роду, закінчив педінститут в Івано-Франківську. Служив в Радянській армії в Німеччині. Працював редактором в обласній пресі та телерадіокомітеті. Закінчив журналістське відділення Вищої партійної школи. В Інституті мис-

театрознавства, фольклору та етнографії АН України захистив кандидатську дисертацію. Працював доцентом факультету журналістики Київського державного університету. Захистивши докторську дисертацію, він став професором, продеканом, завідуючим кафедри журналістської майстерності та головним редактором «Вісника» факультету. Працюючи в Києві, він став членом Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України. Саме там, після проголошення незалежності України, наповно розгорнулася його творча діяльність.

В 1995 році він повернувся на рідне Прикарпаття, коротко працював в Івано-Франківській облдержадміністрації, а з вересня 1996 р. очолює новостворену кафедру українознавства в Івано-Франківському державному медичному університеті.

Друга книжка – це прекрасно ілюстрована (художник Я. Оленюк) збірка поезії В. Качкана та його ліричних і філософських медитацій. Автор назвав її «*Вогонь твоїх очей*». Книжка свідчить про життєдайну силу й енергію автора. В ній немає найменшого сліду ностальгії поета, а, навпаки, з кожного вірша віє молодеча сила й оптимізм.

М. Мушинка

**Станіслава ОБІЦКА,
Ленка ЧОКИНА**

Анонімний переклад казки Й. Цігера-Гронського 1942 року

Йозеф Цігер-Гронський належить до визначних творців словацької міжвоєнної прози. Він народився 23 лютого 1896 року в Зволені, вмер 13 липня 1960 року в Аргентині в місті Луян неподалік від Буенос-Айреса. Його творчість досягла вершин у п'ятдесятих роках. До цього творчого періоду відносяться його соціальні романи *Хліб*, *Йозеф Мак*, комплекти оповідань *Підполяньські казки*, *Сім сердець* та цілий ряд творів для дітей та молоді.

Творчість для дітей та молоді становить визначну частину літературної активності Гронського. Її бібліографія ду-

же багата: *Najmladší Závodský* (1924), *Kremnické povesti* (1925), *Smelý Zajko* (1930), *Smelý Zajko v Afrike*, *Zakopaný meč* (обидві у 1931 р.), *Brondové rozprávky*, *Budkáčik a Dubkáčik*, *Sokoliar Tomáš* (всі три у 1932 р.), *Zlatý dážd'* (1933), *Zlaté hodinky* (1934), *Zlatovlasá sestra* (1937), *Budatínski Forgáčovci* (1939), *Tri múdre kozliatka* (1940), інструкційні книжки дитячих забав *Zábavky strýca Kurkovského* (1932), *Strýcovo vrtielko* (1935) та обробки народних казок *Sedemnást' a sedem múdrostí a iné rozprávky* (1925), *Janko Hráško* (1926), *Tri rozprávky* (1936), *Traja bratia* (1941).

Матеріал для цих книжок Гронський черпав із народної словесності та з свого власного дитинства і наповнював їх вірою в людей та в дійсність, гармонією й гумором та теплими людськими почуттями. У пізніших роботах він наголошував на фантазійному розкладі тем, наприклад на відновленні типу звіриної казки. Гронський у своїх казках пробував виразніше відійти від мотивів та фабули словацької народної казки і виступити з новими або менш відомими сюжетами та з їх філософсько-етичним тлумаченням

Пробував це здійснити в *Брондових казках*. Новим елементом у них є передусім опосередковуюча роль конкретного оповідача, який має декотрі знаки автентичності. Автор його прямо називає – Йозеф Руснак Бронда, старий, лісоруб із Гельпи. Значення певного оригінального творчого кроку Гронського у *Брондових казках* полягає в особливому розумінні та переоцінці народної казки, в зосередженості на її ідейно-етичні цінності.

Якість та значення казок Гронського зрозуміло й багато перекладачів, які пробували його казки перекладати на інші мови. Одною з таких спроб є й переклад казки Гронського *Tri múdre kozliatka* з уже згаданого циклу *Брондових казок*. Цей переклад був надрукований у календарі, що вийшов у Східній Словаччині 1943 року під назвою *Календарь нового времени на 1943 год* (Прешов, 1942, Книгопечатня Св. Николая, ст. 126-128). Переклад – це текст російської мови. При його оцінці ми встановили, що перекладач походив з русько-українського регіону Східної Словаччини, володів російською мовою, але не надто добре, про що свідчить багато принципів помилок. Текст надрукований за старим російським правописом, який вживали в еміграції. Йдеться, зокрема, про вживання літери *ъ* – твердого ера в кінці слів та вживання літери *ять*. Найбільше помилок у тексті зумовлено впливом середовища, з якого походив перекладач. Бачимо в ньому українізми, словакізми та російські архаїзми. Це слова типу *дуже, скоро, укажешь, кругом, чело, ибо, око* та інші, замість яких слід було вжити російські слова *очень, быстро, покажешь, вокруг, потому, что, глаз*. Далі, до цих помилок належить вживання російського слова *иметь* (замість форм *у меня* або *имею* перекладач вживає форму *маю*). В тексті так само знаходимо дослівні переклади, кальки словацьких слів та й цілих речень. Наприклад, у реченні *«Pod', keď chceš, ale kráľovskú dcéru aj tak mať*

nebudeš...» перекладач визначену частину переклав так: *«но дочь иметь не будешь...»* замість російського відповідника: *«но дочери не получишь»*. Далі, як приклад можна навести слова *podchytával a prezradil sa*, що їх автор переклав як *подхватывал и изменился* (перекладач, мабуть, виходив із слова *изменник – zradca*). У випадку слова *podchytával'* перекладач у наступних рядках тексту вживає більш придатний еквівалент *придураться* із значенням *zadrapovat', zapárat'*, але у випадку слова *prezradil'* було б краще вжити російський еквівалент *выдать себя*.

Автор перекладу, очевидно, мав прогалини в російській морфології, про що свідчать помилкові закінчення в прикметниках і займенниках (вже в назві *Трое умны поросят* замість *умных*) та вживання непридатного прийменника *на* (*думаешь на левую – треба о левой, на это не забыл – об этом не забыл*).

Що торкається синтаксичних помилок, перекладач у тексті в порівнянні з оригіналом, можливо, з неухважності, а можливо, й свідомо пропускав декотрі слова, інші додавав та часто скорочував дватри речення або одне довге до одного речення, або дане висловлення передає описово. Наприклад, *mať ho ubila* можна було б перекласти як *«...мать его избил...»*, але перекладач обрав інше рішення – (*...от матери получил несколько ударов...*) та інші

Полишаючи боком друкарські та перекладачеві хиби, слід, однак, підкреслити, що перекладачеві вдалося зрозуміти зміст та форму оригіналу і зробити більш-менш відповідний переклад казки Йозефа Цігера-Гронського.

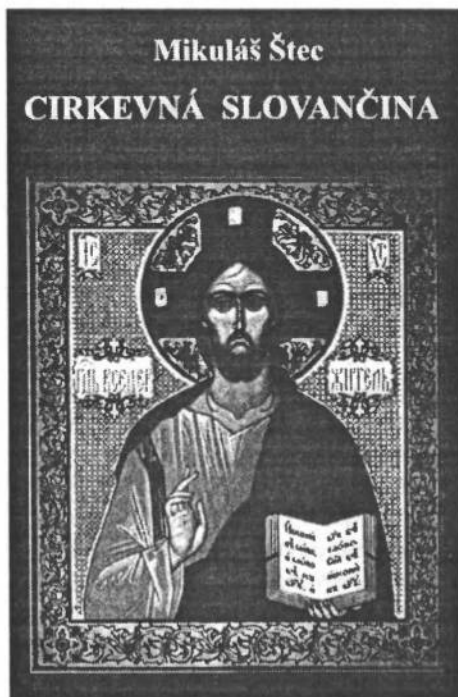
Стаття була написана кілька років тому студентками славістики в рамках семінарських занять у д-ра Й. Шеллепця. Друкуємо її, оскільки вона вносить нові відомості в розвиток словацько-українських літературних і культурних контактів.

Новий вузівський підручник церковно- слов'янської мови

У післявоєнній європейській славистиці досі не існував вузівський підручник церковнослов'янської мови. Відсутність такого посібника гостро відчувалась не тільки в словацьких славистичних колах, але й на обох пражських богословських факультетах, зокрема після 1989 року, коли держава перестала обмежувати їх діяльність.

Очікувалося б, що такий підручник з'явиться в Росії або в Україні, де живе найбільша кількість віруючих східного обряду, які вживають церковнослов'янську мову як богослужбову. Потреба такого посібника була необхідна ще й тому, що в колишньому Радянському Союзі не вийшов жодний підручник церковнослов'янської мови. Російська православна церква в Росії та в Україні вживає у вузах посібник закордонного автора ієромонаха Аліпія (Гамановича) *Грамматика церковнославянскаго языка* (Jordanville, 1964, 2 видання 1984, 267 с., з якого в 1991 році в Москві було здійснено два репринтні видання), а для самонавчання та для середніх шкіл було видано кілька популярних посібників церковнослов'янської мови.

Використовувати згаданий підручник Аліпія на пражських богословських факультетах було неможливо через відмінні навчальні програми курсу *церковнослов'янська мова* та існуючі мовні бар'єри. Тому свого часу проф. М. Штець підготував підручник *Úvod do staroslovienčiny a cirkev-*

nej slovančiny (1994, 2 видання 1997), який на протязі останніх десяти років уживався на пражських богословських факультетах. Сьогодні вживання цього підручника наражається на значні проблеми, оскільки він був укладений з урахуванням того, що тодішні випускники середніх шкіл мали певні відомості з російської мови (теперішні випускники середніх шкіл уже не вивчали російської мови). Виходячи із згаданої ситуації, проф. М. Штець вирішив написати новий вузівський підручник церковнослов'янської мови, який би повністю відповідав навчальній програмі курсу *церковнослов'янська мова* на Пражському православному богословському факультеті.

У кінці вересня вийшов підручник згаданого автора *Cirkevná slovančina* (Prešov, Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity, 465 с.), який, хоча й написаний словацькою мовою (виходячи із сучасного націо-

нального складу студентів обох богословських факультетів), є значним успіхом пражської україністики. На відміну від згаданої граматики Аліпія, посібник М. Штеця базується на українській орфоєпії православних і греко-католицьких віруючих Словаччини, як однієї з характерних особливостей місцевої церковнослов'янської мови (що становить карпатський варіант української редакції церковнослов'янської мови).

Підручник М. Штеця – це оригінальна праця, яка відрізняється від дотеперішніх посібників (в яких наводяться тільки основні відомості з морфології та зрідка й синтаксису) тим, що в ній розглядається церковнослов'янська мова з ширших інтерлінгвістичних аспектів. Окремі рівні церковнослов'янської мови (фонетика й фонологія, орфографічні особливості, лексичний склад, орфоепічні особливості), як і сам процес становлення й розвитку церковнослов'янської мови, досі не були предметом глибшого вивчення славістів, тому їх автор опрацював в окремих розділах. Монографічне опрацювання окремих розділів дає можливість читачеві здобути вичерпні відомості про цю мову, яка довгий час залишалась поза увагою славістичних досліджень.

Існує чимало праць, які присвячені питанням виникнення старослов'янської писемності, опису окремих рівнів старослов'янської мови. Однак трансформація старослов'янської мови у церковнослов'янську мову досі недостатньо досліджена. Автор рецензованого посібника досліджує причини занепаду старослов'янської мови, аналізує східнослов'янську редакцію церковнослов'янської мови, для якої виділяє чотири етапи розвитку, вказує на значення третього (київського) центру слов'янської писемності та його роль і міс-

це у становленні української редакції церковнослов'янської мови, в рамках якої виділяє її карпатський варіант.

Необхідно зазначити, що фонологічна система церковнослов'янської мови досі не була предметом окремого дослідження. Проф. М. Штець спробував описати цю систему. В його підручнику, крім іншого, зазначається, що в російській редакції церковнослов'янської мови нараховується шість голосних фонем (и, е, ѣ, у, о, а), подібно як і в українській редакції (з тією різницею, що в окремих позиціях у живому українському мовленні колишні ѣ и сплинули до однієї фонемі и, звідки ця вимова перенеслася і в орфоєпію української редакції церковнослов'янської мови), однак у карпатському варіанті церковнослов'янської мови досі збереглося сім колишніх церковнослов'янських голосних фонем (и, ѣ, е, ъ, о, а, і). Як зазначає автор, визначення церковнослов'янських фонем ускладнюється тим, що для позначення однієї фонемі використовується кілька графем (для семи фонем уживається 13 літер), отже, у різних позиціях різні графеми висловлюються однаково. Набагато складніше визначити церковнослов'янські приголосні фонемі, зокрема м'які передньоязикові консонанти.

Автор рецензованого підручника доклав максимум зусилля для того, щоб якомога докладніше описати місцеву вимову церковнослов'янської мови. Адже православні віруючі Росії, України, Словаччини та інших країн уживають однакові церковнослов'янські богослужбові тексти, тільки читають їх неоднаково. На окремі моменти місцевої вимови церковнослов'янських графем свого часу вказував уже А. Коцак. Проф. М. Штець у своєму підручнику присвятив окремий розділ церковнослов'янській орфоєпії у Східній Словаччині, в якому докладно описав ви-

мову голосних і приголосних звуків в окремих позиціях. Поряд з ізольованою вимовою поодиноких голосних і приголосних звуків, автор описав і складні моменти взаємовпливу голосних і приголосних звуків (т. зв. модифікацію звуків) як одну з характерних ознак карпатського варіанта церковнослов'янської мови. Описаний характер модифікації звуків наводить читача на думку, що церковнослов'янська орфографія Східної Словаччини сильно позначена колишньою «карпаторуською» вимовою, що була властива т. зв. язичію. Щоправда, потрібно було б дослідити напрямок цього впливу: чи «карпаторуська» вимова впливала на церковнослов'янську, або навпаки. З-поміж позитивних якостей рецензованого підручника слід згадати дуже докладно опрацьований розділ про церковнослов'янські дієприслівники, які при перекладі на словацьку мову для менш досвідченого перекладача стануть значні труднощі.

З технічного боку посібник церковнослов'янської мови М. Штеця належить до дуже складних. Крім основного фонту Times New Roman (для словацького тексту, прикладів з української, російської, польської, грецької та ін. мов), було використано й інші фонти – старослов'янський, NewWGL4Font, які необхідно було доповнити багатьма діакритичними знаками (порівняй, напр., надрядкові знаки для літери я: $\overset{\cdot}{\text{я}}$, $\overset{\cdot}{\text{я}}$, $\overset{\cdot}{\text{я}}$, $\overset{\cdot}{\text{я}}$, $\overset{\cdot}{\text{я}}$, $\overset{\cdot}{\text{я}}$), потрібно було виробити близько 20 спеціальних літер (знаків) для старого позначення великих чисел, розділових знаків, для специфічних літер глаголиці, грецького та старослов'янського алфавіту. В рецензованому посібнику наявна велика кількість парадигм відмінювання й дієвідмінювання. Особливістю цієї праці є те, що автор (виходячи із своєї довгорічної педагогічної практики) не роз-

риває парадигми, а послідовно наводить їх на одній сторінці, а новий розділ праці завжди починає від правої сторінки. Порожні місця, що виникли внаслідок такого розміщення тексту, заповнені ілюстраціями з богослужбових рукописних книг XI –XVI ст., що з'явилися на території сучасної України.

З дидактичного погляду матеріал посібника доречно розподілений до восьми розділів: перші розділи присвячені інтерлінгвістичним аспектам церковнослов'янської мови, подальші – її інтралінгвістичним аспектам. До більшості розділів додано відповідні вправи. У списку використаної літератури наведено найбільш важливі підручники та словники церковнослов'янської мови (які друкувалися в окремих країнах, де церковнослов'янська мова вживалась як богослужбова, починаючи з 1568 року), а також інша критична література, яку використав автор при укладанні праці. У додатках наведено дуже інтересні матеріали, напр., зразки кириличного письма, титульні сторінки перших церковнослов'янських граматики та словників, зразки граматики аналізу тексту та ін.

Рецензований посібник становить перший докладний опис системи церковнослов'янської мови (передусім її карпатського варіанта) не тільки в словацькій, але й у європейській славистиці. Його розраховано на студентів богословських факультетів, докторантів, викладачів церковнослов'янської мови й славістики та всіх, хто цікавиться церковнослов'янською мовою, літературою і культурою. Без сумніву, ця праця заповнить білі місця у дотеперішній славистиці.

Д-р Ірина Матцова

ГЕЙ, ХТО В СВІТІ, ОЗОВИСЯ!

Лідія ПОВХ

Дощі і стіни

Українська поетеса **Лідія Петрівна Повх** (Ходанич) народилася 25 квітня 1961 року в селі Кушниця Іршавського району Закарпатської області України.

У 1983 році закінчила філологічний факультет Ужгородського державного університету.

Вчитель-методист (1983-1996), відмінник освіти України, лауреат Всеукраїнських конкурсів «Вчитель року» в номінації української мови і літератури (1994, 1997), кандидат педагогічних наук.

Працювала вчителем української мови та літератури в школах м. Ужгорода, викладала в Ужгородському природничо-гуманітарному коледжі (1996-1997), на цей час – завідувач кафедри суспільних дисциплін і української мови в Ужгородському державному інституті інформатики, економіки і права.

Автор книжок для дітей: «Йшла ворона по перону», «Цар Іван – з кукурудзи качан», «Нумо гратися усі», «Дражнили», «Політ на кулі»; збірки поезії «Гілка глоду».

Нова збірка поезії «Дощі і стіни», яка вийшла цього року в ужгородському видавництві «Карпатська вежа», пройнята колоритом рідного краю.

Дощі й трава

По Україні шабаш сірих туч
І вимоклих полів печальна проща.
Вже змито все... Здавалося б, чого ще?
Старий Дажбог невидимо могутч!

У хмарах путі, ріки, городи –
Модерни плахт, мальовані недбало.
І краплі душ – стікання хто куди,
Сподіванки, одчаї по вокзалах.

У хмарах очі, душі і серця –
Містерія води, землі і світла.
Чиясь любов – окрадена, розквітла –
Нема цьому ні краю, ні кінця!

Все цідяться та й цідяться дощі.
По Україні – мряки і тумани.
Із юрського періоду хвощі –
На Юр'я, на Миколи, на Івана...

На Незалежність. Геть аж до Різдва.
Вони по душах хльоскають пекуче!
...На Стрітєння з'являється трава –
Блідими купками. Залякана. Живуча.

* * *

Вже тихо відсвятковано Шевченка
У затінку застілля Дня жінок.
І до весни по-справжньому лиш крок
(Якийсь чиновник каже:
«Пересменка...»).

Впливають риби в сутінь вечорів,
У внутрішню зелену прохолоду.
...Яку ти ждеш у дідька нагороду,
Як подіум для цього вже згорів?

Ідеш на виставку ментального Панейка –
Збираєш роси у глибоких снах.
Вмиваєшся, радіючи: весна!
І витягаєш душу з «телогрейки».

Така вона покручена, душа –
Естетика крихкого постмодерну.
Слов'янську волю – згірклу, не мізерну –
Втискаєш в неслов'янського вірша.

Кричиш комусь по-нашому: «То – нігда!»
І входиш у правічну мудрість книг.
Ростеш уперто поміж сірих криг.
Ідеш кудись. Попереду – Великдень.

* * *

*Іди, іди, дощик,
Зварю тобі борщик...*

Надбіг веселий дощик, ніби хлопчик,
Прозорий внук сердитої грози.
Стрибає, і хлюпочеться, й полоще,
І грається намистом зі сльози.

І кличе по-дитячи, як уміє:
– Ходіть в поля!.. Ну вийдіть у двори!..
Дивак такий! Хіба він розуміє,
Що в нас в руках – важезні прапори!

Що в нас в руках писала і доспіхи,
І рала, й пужална, тютюн у гаплику...
Куди вже нам, серйозним, до потіхи!
Стрибай собі без нас ти, до-щи-ку!

А так...

Покинути б усе, їй-Богу!
Зняти б модельні штучки із ноги
І вибігти до хмари на дорогу
Обтрушувати з вітром шелюги!

Носитися над річкою! Зарінком!
Виспівувати простого вірша! ..
Але куди? Здуріла, скажуть, жінка...
І я сиджу... Лиш бігає душа.

Ті, що розсіяні по світах

Два чисті потоки
Біжать за їхніми долями.

Конвалії в цих лісах зацвітають
І дзвонять за ними.

А поля не впізнають чужих ніг
І заростають.

Межові камені і дорога
Вже заходять у землю.

А дичка ховає у собі
Німе кіно
І скидує чорне листя –
Квитки.

Знов ніхто не прийшов,
Щоб побачити
Свою ж пам'ять!

Зозуля ще з того роду
Кує комусь довгі літа.

І тільки хмари, як баби з клунками,
Клячуть на пожовклому Прислопі –
Збирають розсипаний дощ.

II. Пам'яті Верхола¹

Гей, над осіннім озером журби,
Понад карпатським овидом понурим
У Енді Варгола за пазухою – дулі²,
А за плечима – дідові горби³.
Гей, над осіннім озером журби.

Гей, над зеленим озером весни,
Та й під квітневим буйним біловіттям
У Енді Варгола на грудях плачуть діти –
В чужих краях не визріли вони.
Гей, над зеленим озером весни.

Гей, над червневим озером суниць,
Там у краю, де стежка серед м'яти,
Явився Варгол – у траві, в Карпатах,
Як янгол, з дітьми, в небо – горілиць.
Гей, над червневим озером суниць.

Ліг білий сніг, як тінь від спориша.
Русиніє! Чужіють твої діти!
І хто тебе на старість буде гріти,
Хто вкрає тобі з духу м'якиша?
...А в Енді Варгола – Андрієва душа!

Так, в Енді Варгола Андрієва душа!
У Межилаборцях її зітхання й нині,
Не кока-коли дух – криничні сині,
Органний гул тонкого комиша...
Тсс... В Енді Варгола Андрієва душа!

¹ Верхол Андрій, або Енді Варгол – відомий американський митець, зачинатель поп-арту, словацький лемко.

² Груші (лемк.).

³ Поля, земля (лемк.).

Ми, східні

Залізний герой у сквері.
Річки дорога – в млу...
По уламках імперій
Ходимо, мов по склу.

Очі в старій печалі.
Серед важких образ
Два часи, мов скрижалі,
Перемелюють нас.

Ворон байдуже кряче.
Калина в слідах черід.
...Оглядаючись, бачимо
Холонучий Схід.

У вітражах, у ґратах
Ховаємось за *колись*...
Хочемо обирати –
Не вміємо берегтись.

Молимося і плачемо.
Нитка надії: мо'...
Світ ковтками гарячими
Собою роздаємо!

Карпатика

*Вівці мої, вівці,
Вівці та отари!
Хто вас буде пасти,
Як мене не стане?*

Притиснути Марю під плотом,
Стулити їй грубо ротика
Від часнику і поту...
Так, це карпатська еротика,
Жива, як усе тут достоту!

Забитися в огудину
Опівночі та й упасти...
Робити хапцем дитину –
Щастя?!

Гладити по голівці –
Білій, пахучій квітці...
Вівці ж ви мої, вівці,
Гей, духу забракло, вівці...

Вітер з-над полонини.
Воля понад пляями.
З високої верховини
Долини – плями.

Добре, коли на свято
В склянці вино червоне.
Крізь келих спостерігати,
Як сонце в тумані тоне!

Ей, не в тумані, в слові...
Боже наш милостивий!
Даровані у любові
Не можуть бути злостиві.

Язичники – гей! – від поля!
Невігласи – гей! – від лісу!
Випадковості – доля?!
Не думати! Пиймо, к бісу!

* * *

Дощі і стіни. Господи, прости
За те, що не завжди ми пізнавали
Тобою писані розтяжливі хорали,
Від тебе слані нам із висоти!

Дощі у нас – Дажбожі посланці,
Дощі змивають бруд дахів і вулиць...
А ми за стінами не знали, ми не чули,
Які у них початки і кінці.

Ти припадаєш лобом до вікна,
І очі прагнуть світу, що умився.
А дощ такий! Він вже колись нам снився,
Ти пам'ятаєш...

І далеко на
Кінці крайнеба, в сірій далині,
Себе ти бачиш, в краплях оповитим...
...За стінами твій день іще не вміто,
І ти прокльони шлеш своїй стіні.

Юрій ЗАГОРСЬКИЙ

Виклик зими

Юрій Загорський (Залета Юрій Іванович) народився 1939 р. в селі Колбівці Стропківського району у Східній Словаччині в селянській родині. У 1947 році малим хлопцем разом з батьками у числі десятків тисяч словацьких українців переїхав на Рівненщину. Навчався в середній школі м. Млинова. Свого часу закінчив відділ слов'янської філології Львівського державного університету ім. Івана Франка та Горлівський педінститут іноземних мов. Працював у засобах масової інформації, перекладачем, вчителював в Донецькій, Рівненській та Житомирській областях.

За спробу створити в Житомирі у 1980 році Комітет національного порятунку перебував у в'язниці.

Його перу належать прозова книжка (Ю. Залета «Хто витримує спеку»), поетичні збірки «Липнева ніч», «Не обзиваються громи». Поетична збірка «Виклик зими» вийшла у 2003 році в Рівному.

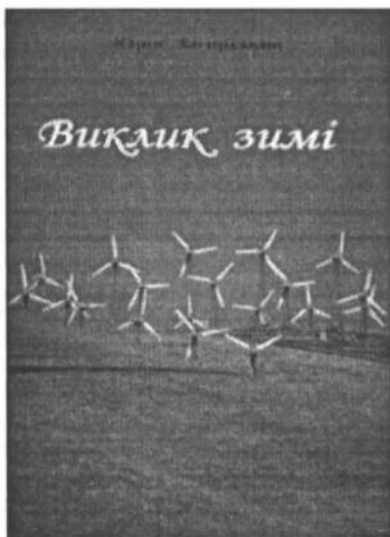
Зрізано тополі в місті
Диво. Справжній шок.
В мене черевики чисті.
Вибився шнурок.

Вийшов згорблений з-за рогу
З-під крислатих слив,
На пеньок узуту ногу
Впевнено вмовиств.

Протекло хвилини зо три.
Все гаразд. У путь!
Ось старий будинок, котрий
Теж колись знесуть.

Пахне м'ятою, нектаром...
Аж пашить лице!
Тут посадять незабаром
Юне деревце.

Розростеться. Віття вкриє
Пишна омела.
Загуркоче, знов завис
Бісова пила.

Може статись, що й поляже
В повинь, буревій.
Хтось шнурок на нім зав'яже,
Мо' праправнук мій?

*Україно, Україно із-за далечі доріг
Щире серце твого сина я кладу
тобі до ніг.
(з пісні)*

Таке питання: а чи справді син?
Хто ім'я це й коли йому присвоїв?
У пору розбудови нелегкої
Скільки в підмуток він поклав цеглин?

Коли стогнала мати у ярмі
Він серце їй забув пропонувати.
Як ті, кому судились нари, грати,
Що добували «сіль» на Колимі.

Коли взяв гору кодекс і закон,
Коли не ходять назирці сексоти,
Тоді він записався в патріоти
І взяв у хорі найгучніший тон.

Тепер він знов по течії пливе
І серце пропонує їй охоче.
Тільки матуся вже не дуже хоче.
Може, без нього якимось проживе.

Лісова балада

За нетрями, балками, ріками –
Круте перехрестя доріг
Тут сіно лягло в оберіг.
Узлісся рясніє осиками.
За степом, байраками, ріками.

А ще – різнотрав'я некошене:
Медунки, ромен, чистотіл...
Невтомних заманює бджіл,
Удосвіта щедро зарошене.
Знялось різнотрав'я некошене.

Осики зімкнулись підковою.
У центрі – самотня, одна
Берізка біліє сумна,
Поставою вабить чудовою.
Осики довкола підковою.

Тут грався колись насіниною.
Рвучкий, шелесткий вітровій.
Зронив її в грі запальній,
Кудись прошумів над рівниною.
Він бавився тут насіниною.

Тендітну, розлучену з сестрами,
Усі тут жаліють її.
Вівсянки, дрозди, солов'ї
Берізку частують оркестрами
Ще юну, розлучену з сестрами.

Листочки осик – ніби клавіші.
То вітер торкається їх.
Він грає натхненно на них,
Берізку свободи позбавивши.
Сріблясті листки ніби клавіші.

* * *

Весна в старовинному Дубні.
І цвітом заповнені вщерть
Ці вулиці крайні безлюдні,
Валів непохитних твердь.

Висока мурована брама.
До Луцька дорога веде.
Воріт і дверцят панорама...
Десть тут відчиняється. Де?

Занепаду й тліні ознаки.
Історії древня пеня.
Лежали тут три собаки.
Старі і мале цуценя.

Напружено думали думу,
Серйозну, видать, нележку.
Посеред травневого буму
Хотів я вгадати, яку.

В очах прочитав у них тугу
Тривожить ця думка і нас:
«Яку ж бо жорстоку наругу
Вчиняє над нами час!»

Табула пелазга

Василь Старун – український поет. Член НСПУ та АУП. Живе в селі Данилівні Біловодського району Луганської області. Працює кореспондентом газети. Друком вийшли книги «Абетка світла», «Сміх ополонок», «Столітній знак», «Голос і наголос».

Любов Процюк у статті «Дещо про погляди, огляди та недогляди» у «Літературній Україні» (14 квітня 2005 р.) про поета Василя Старуна пише: «...*Старун написав безліч віршів і поем. Його книги подібні й різні. Найбільше поетового доробку не видруковано. Не ставлю за мету аналізувати чарівливі фантоми, народжені поетовою рукою. Але він швидше є предтечею нової поетичної традиції, ніж продовжувачем, підтримувачем чи тягловим волом попередніх поетичних практик. Адже про жодні дослідження особливостей старунівської поезики в Україні поки що навіть і не йшлося...*»

*

що найгірше
у світі?

коли у
старого метелика
немає грошей
на паперові крильця –
коли забувається
запах воску –
вітру –
землі

*

чекати
срібні
пігулки
роси

у самоті
приб'ється
човен з
низу

хоча –
ну – де
той листо-
пад

*

коротке
світунів
причастя:
ледь книгу
дочитав
до рабського
клейна...

на́опаш
двері
мовчазного
люду в
долоні посе́й –
вічного хреста

*

з дитинства
острів під-

миває час –
і він стоїть
в порожніх
водах –
суєті човнів –
ледь чутних
сплесках не
твоїх долонь
вуж – кажуть –
окошився там
без пари

*

світає на
годинника
полях –
помітний
фосфор в
маєві просвір
невідвратно
води видима

вир тягне дим
до пам'яті
трави

*

вітраж
листям городини –
битим склом
спекотного дня
гримне дверима –
перо скрипить –
очі шукають
літописного
птаха

*

розчинена
змія наопах

сніг варварів
вершки співає
сиві

зміята зім'яті –
вже не відкриті
очі вербу не
схилять в
крила океану

*

колодники
холодних
візерунків

вікно до
інсталяції
не належне –
темне
зачинене
мізерне

і сліпий
побаче
подих вітру
янгольських
вуст

*

межа
зібраної
квітки
по всьому
тілу

тремтіння
передає.
землі. тому
й кінь
спотикає

*

ланцями
містерій
короновані
плечі гір
та па-
горбів

трохи болю
не завадить
нікому

*

марно
оминати
море
слів

все 'дно
далі дна
не піде
мовчання
рибин –
погук
дзвону
твого

*

порожні
східці
вирушають
до людей

і про-
голошена
пієта –
мовби –
вбитий грак:
хто й під-
бере...

*

кишеньковий
злодій
кишеньковий
ніж ви-
добув з мушлі:

мерехтить
вода –
вулиці одна
одну пере-
ганяють

*

у краї твоєму
давно дивина:
з бусленятами
колесо плине
униз

догори –
дим казана-сироти.
догори ж –
полум'я –
оком рибини

*

день у день
життя косинцем
носовичка вимахує

іноді –
метеликом

*

лікарі в
білих шатах –
янголи втрат

білі хмари –
ні радості
ні печалі

човник
каже «прощай»
білій пристані

*

мо'
хмара
в кучерях
заплуталася
вогко...

*

поверне
сонячний
годинник
через ніч
з порожнім
часом

*

жало летить –
шукає тіло в
кілька смужок –
вдихнути хоче
в кольори
відмінність –
зламати
білий Одеон
над світом

печальний
конформізм
на бойовищі

*

ніколи не по-
вернеться свічадо
в темний гай:
там світить Пан
зеленою габою –
різком співочим

забавляє – ирїй.

зима не дійде дому –
як не хоче

*

ганебне світло
впало – поза –
дзвоном

зелений коник
синтоїзму
солон'яного воза
тягне в небо –
мальовані колеса
мають шурхіт...

*

корпускула письма
за ґратами
торішній мед –
день кавуна –
ночі довгих ножів –
свічка для читання.
як пахне буквар
пам'ятає голова
кульбаби –
і ти.

*

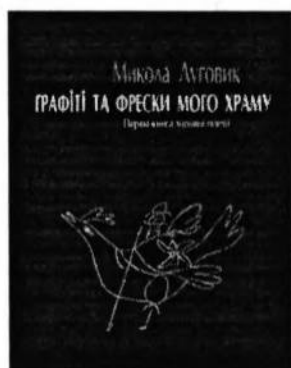
кримінальні мухи
мітять крам долі:
білу хустину –
кисет ви-
шитий хрестиком –
кленовий листок
на крашанці...
краще було б не
ходити в чисте поле
що крем'яшки

Микола ЛУГОВИК

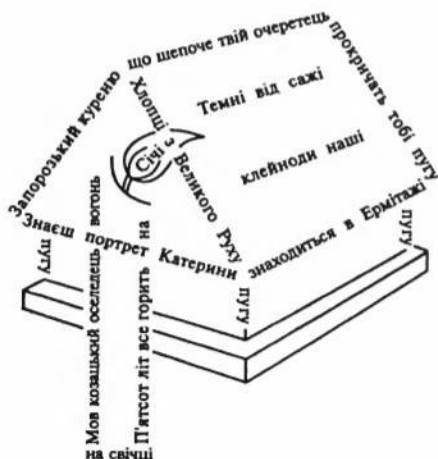
Графіті та фрески мого храму

Книга «Графіті та фрески мого храму» (в-во «Каменяр», Львів, 2003) – повне видання зорових віршів відомого українського поета **М. Луговика**. Ще у його попередній книжці «Скрипка для Орфея» було вміщено кілька творів подібно-

го жанру. До книги «Графіті та фрески мого храму» ввійшли твори – як нові, так і ті, що друкувалися в багатьох часописах, виставлялися на виставках поезіомалярства як в Україні, так і поза її межами, зокрема в Канаді, США, Мексиці, Аргентині, Угорщині, Великобританії тощо. Декілька творів цього поета перебувають в експозиції Музею візуальної поезії Мальвіна і Рут Сак Нерів, розташованого в Маямі-Біч. Зорова творчість автора знаходиться в русі, в пошуках нових фігур. «Графіті та фрески мого храму» М. Луговика мають глибоке мистецьке підґрунтя – від славетного українського бароко до наймодерніших сучасних течій.

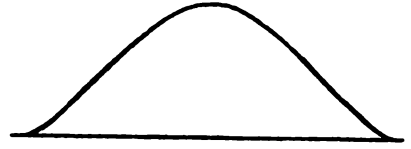
На спомин з дня 500-ліття Січ

ЦЕРКВЮ ЖИВО ВІЯГНУТИ В РІЧКУ

немов налигачем у
колгосп телячку
з кремля всміхавсь
вусач може прислать
тягач на шию прив'я-
зали камінець пудів
на двісті ось тобі
кінець отут на місці

кум підійшов хлебеснув з гранчака
вхопив і потягнув налигача
не тільки ходить по воді Христос
поклигав по воді один барбос
і церкву чоботярою притис
був то один колгоспний блюдолиз
він через десять років у поліції
ходить буде при німецькій амуніції
дядька мого висліджувать у глинищі
дядько боявся його він церкву винищив
церквища тільки булькнула на дно
вода так і накрила мов рядно
та факт один запам'ятайте вакурат
десь Бог дістав для себе акваланг
і грішників набралось їх до ста
перестріляв без жалю із хреста
а згодом а пройшов не рік а цілий вік
добрецький в цих краях знайшовся чоловік
церкву дістав з води в музей привіз
ікони що колись покрали в церкву зніс
о знаймо чоловік той не заморський
МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ СІКОРСЬКИЙ

Козацька церква в Переяславі

КОЗАЦЬКА
МОГИЛА
З ОБОХ
СТОРИН
ПОХИЛА
МІЛІЦІЙНИЙ
СЮРОК
РОЗГАНЯЄ
СОРОК

ТА ДОСИТЬ МАНИФЕСТУВАТЬ ЦІП'Я МОГИЛУ
КОПАТЬ ЗА СТУПІ В КІСТІ В ГРУНТІ

Розрита могила

Еротичний етюд

КУАКРИ в оРДРА /
и у ПАРНІ
ко Оно з Ленноном
Терорист сховався в гітлеру Асуу
ПОЛА МАКАРТНІ
Вакантні Вакантні для позбавлення
на голові В англійському хорді
Місяці

Пам'яті Джона Леннона

Тадей КАРАБОВИЧ (Польща)

Довга розлука

І ти забудеш слів зміст

і ти забудеш слів зміст
коли на березі наготовою соромишся мене
а річка пливе в моїх споминах наче кров
і каплі води змиває вітер та нас береже
висока трава як схованка від світу
кличе нас з чистої течії навмання
ікона самотня в кутку забутому
береже крило молитви і залишки дня

ТАДЕЙ КАРАБОВИЧ
ДОВГА РОЗЛУКА

Хмари

я кохав хмари біліючі серпневі
називав їх в серці моїми
хоча знав що вони в долоні вічності
мандрують безкрайньо самотніми

Ми ще будемо

ми ще будемо накриватися ковдрою
засоромлені що світанок багрянє
що через вікно заглядає день
безгрішний

Вони ще будуть

вони ще будуть як берези
вибілені над колір білий
до них прийде Господь
і визволить їх з самотності
дасть їм благодать безмежну
з чаші спасіння
з молитви дасть радість для них
як ніколи

Ліс

В дитинстві я зростав у краєвиді, де не було лісу, тільки за нашою садибою росла густа вільшина, що відгороджувала село від Бубнова, – тобто від урочища, яке тягнулося кілометрами, зрідка поросле березами та лозиною.

Чи цю вільшину слід називати лісом, коли не можна було пройти через неї, бо навколо простягалося болото, росли кропиви, а зимою не замерзало, бо з-під землі сочилися джерела?

Довгий час на краю вільшинового лісу була наша криниця, з якої відром бралось воду, почерпаючи її з цямриння, обудованого кількома брусами. З криниці біла підземна вода, а надмір її плив струмком у далечінь, між вільшинами і творив трясовиння та непроходимі плеса.

Журавлі

Вони летіли ключами через безхмарне осіннє небо моєї Холмщини і виспівували пісню тужливого прощання.

Призахідне сонце освітлювало їхні крила, витончені шиї, і ключі віддалялися та зникали за обрієм. Тоді наступала глибока тиша, яка довго бриніла у моїх вухах та западалася за північ.

Де цей вирій, у який полетіли мандрівні ключі журавлів – думалося мені.

Почав писати

Почав писати про ліс, а закінчив криницею, і хтось міг би навіть запитати, чому така параболічна зміна теми.

Вільшиновий ліс і криниця існували поруч в моєму дитинстві, творячи єдність, якої я не називав по імені. З криниці носилося воду додому, її пилося та милося нею. В намуленому дні та між щілинами брусів сиділи жаби, які мене не дивували, а навпаки, я думав, що так має бути. Осінню вони збиралися тут зимувати, а весною залишали її, видно, вода була літом надто холодна.

І коли ранньою весною пригрівало сонце, жаби прокидалися зі сну та намагалися вийти поза цямрину з брусів. Тоді батько або мати, черпаючи воду, викидали їх назовні, і жаби непорядно порпалися у струмку.

Кладовище

Ходячи з Богданом Бойчуком по Музею народної архітектури в Пирогові під Києвом, я захотів мешкати в правічній хаті, щоб бачити з вікон поруйновану церкву з Кисорич та рятувати її молитвою від пустки. Слухаючи мене, Богдан сказав:

– Краще сиди в Голі, де теж маєш свою церкву, якою не те що хочеш, а мусиш опікуватися.

– Богдане, – сказав я, – ця церква має прекрасне обличчя жінки з Полісся.

Ми дивилися на силует церкви, обходячи її довкола як на храм, несли в своїх серцях хрести, хоругви та наспівували внутрішню молитву її самотності.

Я почав відчувати себе як на цвинтарі, де поруйнована пам'ять життя доносить до свідомости клаптики уяви, що ось у тих хатах неподалік церкви жили люди, а це їхній побут, а ось садок в якому цвіли їхні вишні, були яблуні та сливи. І мимоволі захотілось спробувати, який смак мають малини, шовковиці, вишні та недоспілі ще наскрізь зелені яблука у їхніх садках...

Прокіп КОЛІСНИК

Поташнянський барбізон

Колись на початку села росли три велетенських дуби, як у казці. Але все, все минає – залишився лише один. Та не час і не якась лиха година положила тих велетнів, але якась ненаситна людська така рука. Тепер росте лише один. Хто знає, скільки літ йому, хтозна-яка зима чекає його. Ще могутній, ще міцний. Очевидно, не ровесник селу, адже про село вже нині згадують триста перший раз. Та то лише про першу писемну згадку, власне кажучи, із записів, із друкованого слова, яке було надруковане десь аж в кінці 18-го століття, дізнаємося, що десь тут, в темному лісі, тодішні підприємливі пани вирішили налагодити виробництво поташу, але поселення там, напевне, були і раніше, про що свідчать знахідки знарядь праці. А от найновіша знахідка: закам'яніла костомаха мамонта. Ну, якщо не мамонта, то явно не свійської тварини. Одним словом, є що досліджувати на ниві археології, а що говорити про душу?

Отже, колись, три століття тому, виникло на Поділлі в Україні новодобе поселення, котре стали називати за промислом – Поташня. Знаходиться вона набагато даліше від обласного центру, ніж Барбізон від Парижа. Та й добратися до неї, навіть зараз, мабуть, не легше, ніж було з Парижа до Барбізона, ще в половині 19-го століття. Всі дотеперішні керівники району і села так і не спромоглися на те, щоб зробити до села добру сучасну дорогу. Тому коли ви вирішите все-таки відвідати ту Поташню, майте на увазі, що навіть в дощ і слякоть ви можете спокійно доїхати до того дивного села по твердій, кам'яній

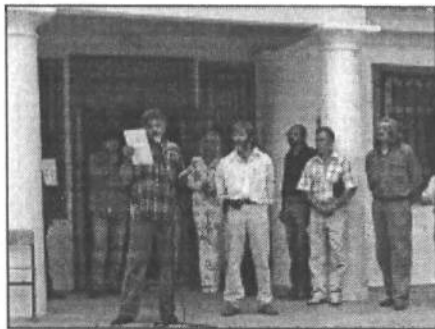

*Прокіп Колісник –
живописець-педагог*

бруківці, яку тут називають соша. А якщо, про своє бажання, відвідати той оазис, ви повідомите по телефоні, (сигнал там є, інколи з перебоями, як все в житті), то за вами виїдуть навіть до району, або ж до області і навіть до столиці, але... але Поташню треба любити... за неї Господа молити. Бодай поважати, незважаючи на всі незручності. Зрозуміло, що неможливо не побачити районний смітник, який вже майже виліз на дорогу до села... занедбані будівлі в селі, що чорніють вирваними вікнами... біля храму, але, слава Богу, вже не в церкві. А були ж часи, коли занедбані були храми. Отже, коли незважаючи на все, ви опинитися в тому благодатному краї, в тій, як каже Валерій Фалігєєв, маленькій Швейцарії, ви обов'язково відчуєте його красу. Проте, не буду зараз описувати чудовий клімат в тім краю, тому що то від Природи, а мова наразі про людей, про духовний клімат. Поташня не прославилася своїми «шаманами», «фюрерами», «отцями народів» чи «нострадамусами», хоча, звичайно, все це було і там, тому що в кожній людині сидить і біс, і ангел, але... у великій мірі все залежить і від обставин, і від можливостей. Споконвіку, особливо в українському селі, тих можливостей було дуже мало, маю на увазі можливостей розвитку. І якщо колись село мало свою культуру, властиво, було підмурівком культури нації, народу, то в сучасному глобалізованому світі воно втратило цю властивість. І якщо сучасному селу не надавати належного вигляду, то воно перетвориться у смітник. В той же час мова не йде про те, щоб село перетворити у законсервований музей, йдеться про те, щоб кожний член суспільства почував себе гідно і тілесно і духовно, незалежно від того, де він живе, в селі чи в місті. Поташня не прославилася і новими медальними суперстарами... однак і Поташні, саме Поташні, судилося ста-

ти, бодай на мить, епіцентром духовної культури краю.

Вже вкотре в селі збираються самовіддані митці, щоб вклонитися природі і людям, щоб почути дзвін Душі. Після минулорічного святкування дня села з нагоди 300-ї його річниці, урочистого відкриття Музею культури села та Галереї Прокопа Колісника, тут відбулося вже декілька культурних заходів: виставок, концертів, зустрічей з митцями і просто цікавими і творчими людьми. Це свідчить про те, що створений осередок культури живе відповідно задуму. От і цього літа там був проведений мистецький пленер, який завершився вернісажем красивої виставки, концертом і святковою гостинією (автор проекту Прокіп Колісник).

Зрозуміло що зважаючи на умови села, такі заходи зручніше робити влітку, але, як вже було сказано, новостворений осередок, храм культури живе і взимку. Багаточисельні екскурсії школярів і всіх бажаючих там проводяться постійно.

3 лютого 2005 в галереї була відкрита виставка під назвою: «**Жовтогарячий колір преображення**» – **Прокіп Колісник** – дні нової ери, **фотографії з Майдану**. На вернісажі звучала жива, Тарасова Силенка, бандура та поезія з уст Світлани Зіновської. Живописець Левко Воєдило подарував поташнянам збірку писанок та книжечку про них. У святі культури взяли участь механізатори з усієї України, тобто учасники семінару з питань розвитку сільськогосподарської техніки (60 чоловік), який був організований і проведений в той час у Поташні та Бершаді.

9 травня в Музеї було відкрито виставку до 60-річчя закінчення Другої світової війни (виставку підготувала *Воробйова Ніна Феодосіївна*).

11 травня 2005 в галереї було відкрито виставку творів Левка Воєдила (куратор *П. Колісник*).

(Окрім того, виставки «Жовтогарячий колір преображення» – Прокіп Колісник... та Левко Воєдило – «Поташнянські пасторалі» були показані і в Бершадському державному районному краєзнавчому музеї.

До того ж і цього року виникла необхідність знову підремонтувати будівлю, в якій розміщується музей та галерея. Треба сказати, що соціальна ситуація на місці змінилася, і що не завжди у добру сторону, все ж, і це головне, добре, що є люди, які розуміють, що культуру треба робити. Бо без нормальної співпраці між митцями і підприємливими людьми культури не буде. Ніякі пустопорожні промови політиків без конкретного фінансування культури не допоможуть. Тому ми раді, що нашу справу надалі підтримують – невтомний Валерій Борисович Фалілеєв, нині Голова райдержадміністрації на Миколаївщині, ВАТ «Явір-Агросервіс» з сучасним його керівником Данильченком Василем Андрійовичем, а також фірми, як, наприклад, п. п. «Спайк», аптека «Комаріда» та інші... і самовіддані митці, які здатні проникнутися проблемою культури і села настільки, щоб знайти і час і бажання і приїхати в Поташню.

Саме про таких людей, на мою думку, а не про скандали політиків, мало б перш за все говоритися у засобах масової інформації, але сучасні ЗМІ все більше реагують на всілякі політично-статеві-патологічні шоу, тому не дивно, що культурно-мистецька подія в селі не являється поживою для бульварної преси..., але ми впевнені, що вона буде почута і побачена тими, хто хоче чути і хоче бачити, а головне – хоче робити культуру. Наша щира подяка належить всім, хто і цього року був причетний до цієї справи: працівникам дитячого садочка «Сонечко», школи та ВАТ «Явір-Агросервіс», що в селі, а також районній партійній організації «Наша Україна» та працівникам районних фірм, які підтримали нас і фінансово, особливо аптеки «Комаріда»).

І от 3 серпня 2005 ми з групою митців знову зупинилися на початку села біля гранітного монументу з гербом із скромним, але виразним написом – Поташня. Минулого року ми поставили цей знак при в'їзді, неподалік від дуба, вже лише одного, але ще могутнього і красивого. Поставили, щоб кожен, хто завітає в ці краї, що і тут є цивілізація, що і тут є культура, яку треба не тільки споживати, але й робити, тому що і тут є люди

Валерій Фалілеєв – голова Березнегуватської райдержадміністрації

Володимир Гарбуз – графік

Олесь Соловей – живописець

*Микола Боднар -
декоратор*

*Олександр Харват -
фотохудожник*

*Василь Пиндик -
бандурист*

із своїми долями. Зійшлися, щоб знову розпочати діалог, поспілкуватися з духом цього неповторного краю, провести другий, цього року вже міжнародний, пленер: «Поташня – чарунка Поділля». Розмова і цього разу вийшла хороша, непогана, не патетична, не гучна... тиха розмова з природою краю і людьми мовою кольорів, поезії і музики, поташнянсько-барбізонська розмова.

Майже два тижні художники: **Левко Воєдило**, **Лесь Соловей**, **Володимир Гарбуз** (з Києва), **Микола Боднар** (з Кошиць, Словаччина) та **Прокіп Колісник** (Україна-Словаччина) творили живописний образ цього мальовничого куточка Поділля. До них приєднався і фотохудожник **Олександр Харват** (з Луцька), щоб зафіксувати неповторні краєвиди Поташні. Попри цьому, як і ведеться в таких випадках, творчі діалоги при свічці, ну і, звичайно, – пісня.

Мистецький пленер приїхали підтримати і наповнити своєю творчістю: поети **Василь Герасим'юк**, **Ігор Римарук** (з Києва, обоє лауреати Національної премії ім. Тараса Шевченка), **Мірослав Лазарук** (з Чернівців) та поетеса **Світлана Зіновська** (з Миколаївщини). А поет-пісняр **Олександр Смик** (окрім іншого, і сам куратор таких мистецьких заходів у Кременці) своє поетичне слово, звичайно, проспівав під звуки своєї гітари. На вернісажі виставки звучала також бандура і поезія у майстерному виконанні бандуриста **Василя Пиндика** (з Чернівців).

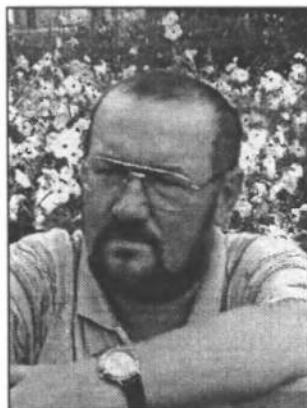
Якщо поташнянський барбізон називати проектом, то філософія цього проекту дуже проста – **творчість**, пробудження митця в кожному. Творчість, яка проявляється в кольорі, слові, пісні, музиці, мелодії-гармонії, у гармонії з природою і людьми.

Тому всякий прояв бажання творити, інтерес до творчості з боку селян, а особливо школярів, тішить художників, але поки що, на аль, це не набрало такого рівня, щоб можна було говорити про літню академію майбутніх митців, або ж про студію чи хоча б про пленер разом з професійними митцями. Проте, безпосереднє спілкування з митцем обов'язково посіє зерно творчості в душі бодай одного школярика, а решті дає можливість подумати і про те, що «не хлібом єдиним сита людина...»

Щодо теми творчості учасників цьогорічного пленеру, то вона також вільна – кожний художник малює те, що йому подобається. Але цього разу

була, так би мовити, необов'язкова програма для всіх – кожний художник, окрім іншого, намалював і – Музей. Так в Поташні називають будинок, в якому розміщується експозиція музею та галереї.

І от одного вечора, коли я також знайшов час і почав малювати свій Музей, почув за спиною розмову молодих глядачів: «Наш Музей малюють». Мушу признатись, що таке невимушене зауваження-визнання з уст дитини мене дуже порадувало. Знаючи сучасне ставлення до культури і митця, зокрема до образотворчої культури, зокрема в селі, інколи здається, що вже важко знайти людину, яка вміла б робити щось своїми руками – лише споживачі продукції чужої мас-сур-культури. Але якщо сьгоднішні учні усвідомлять, що треба і чужому навчатися, але треба мати і свою культуру, і свою гідність, то значить – ще є надія, значить «...буде син і буде мати і будуть люди на землі».

*Левко Вовдило -
живописець-педагог*

Поташнянські пасторалі Левка Воєдила

Живописець і педагог Левко Воєдило одним із перших однозначно і беззастигнено підтримав проект «Поташня...», як вже було сказано, взяв активну участь у пленері і реалізації експозиції музею культури села та виставки учасників пленеру в галереї Прокопа Колісника.

На мою думку, Левко Воєдило, окрім того, що він хороший живописець, являється таким митцем, як ті, що не на словах, а на ділі творять культуру, і роблять її скрізь, навіть в селі, а не тільки в столиці. Скільки є таких «урапатріотів», що б'ють себе в груди і вихваляються, як вони за народ, народну культуру, але коли мова йде про те, щоб щось конкретне зробити в селі, то – «что я буду с етаго іметь?» Зрозуміло, без коштів неможливо нічого зробити, і праця кожної людини, і художника також, мала б бути оцінена. Але тим більше нічого не можна зробити без бажання.

Тож не дивно, що виставка саме його творів як друга персональна була представлена у згаданій галереї.

Пастораліями частину його творів ми назвали тому, що в них митець наполегливо веде діалог між природою, собою і глядачем, намагається знайти і зобразити красу в найпростішому, навіть у похиленому стовпчику. І робить це майстерно, мовою живописця. Напевне, точніше було б сказати – «сільські пасторалі», тому що майстер показав на виставці не лише краєвиди Поташні, та хіба бувають «міські пасторалі»? Звичайно, і в місті можна знайти ідилічний куточок, особливо для того, хто в місті народився. Воно і зрозуміло, адже у кожного в душі своя «поташня», своя ідилія. І час від часу кожний шукає те місце на землі, де може відчутти співзвучність душі природи і своєї душі.

Наразі говоримо про звуки кольорів в живопису Левка Воєдила, зокрема в тих його творах, які були надихнуті музикою села, мелодією верби, «поезією похиленого стовпчика», до речі, ще й таку підназву мала згадана виставка. Виставку відкрили 11 травня 2005 в галереї Прокопа Колісника, що на Поділлі, в селі Поташня Бершадського району Вінницької області.

Майстер виставив краєвиди, які він написав в Поташні під час першого пленеру «Поташня – чарунка Поділля», що відбувся в тому селі минулого року в рамках проекту «Поташня – рядно таїни» (автор проекту Прокіп Колісник), а також краєвиди з рідної Чернігівщини. Те, що кожний поташнянин може впізнати місце, закуточок, зображений на полотні, звичайно приємно для тубільця, але твори Левка Воєдила далекі від сентиментального натуралізму і навіть ідилічної пасторальності. Це повнокровний валерний живопис. Ми знаємо, до речі, і його фігуральні композиції, зокрема цикл творів «Гомери України», також натюрморти і твори культового характеру, але цього разу він представляє краєвиди, що, на мою думку, являється найбільш виразною мовою цього живописця.

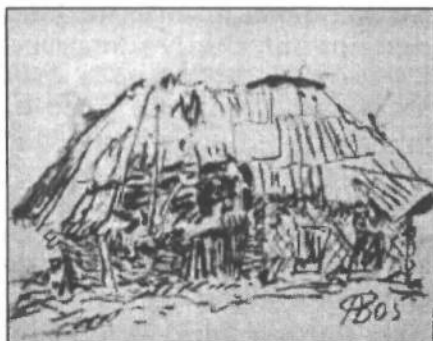
Якщо складні багатофігурні композиції на соціальні чи релігійні теми вимагають і від майстра і від глядача і часу, і простору, і відповідної підготовки,

ну, і, власне, замовника, то етюди краєвидів часто бувають лише спалахом, враженням, настроєм. Певна річ, і краєвиди можна писати як багатожарові твори з філософічним, містичним чи соціальним підтекстом, але в даному випадку йдеться саме про імпресії, навіяні мелодією краєвидів села. Тож і живописна мова таких творів відповідна стану душі. Якщо шукати якісь стилістичні аналогії, то вони очевидні – це імпресіонізм, але у воєдилівській інтерпретації. Власне кажучи, Воєдило не намагається інтерпретувати саму манеру письма імпресіоністів, він використовує, в якійсь мірі, таку мову, але лише в такій мірі, в якій це відповідає і необхідно його мові. Якщо в своїх фігуральних композиціях він намагається віднаходити іншу стилізацію, підпорядковану задуманій структурі, то в пейзажах він «не мудрствує лукаво», щиро і просто ліпить кольором зображення і настрої. Якраз ця мистецька і людська простота, як на мене, є найбільш виразною і діючою рисою образотворчого мистецтва, зокрема в мистецтва живопису. Якби ми намагалися аналізувати виставку творів Левка Воєдила з якихось «партійних», «національних», «релігійних»... позицій чи якихось модних «...ізмів», то обов'язково знайшли б щось там, та не таке. Але правда творів майстра Воєдила в щирості та простоті, показаної в кольорі. Він не намагається зобразити ілюзію верби, але кольором показує її поезію, мелодію та красу. На виставці також звучить мелодія лінії в чисельних рисунках художника, які гармонійно доповнюють живопис і показують ще одну грань творчості митця. Окрім добротно пропрацьованих малюнків, можна милуватися нашвидкуруч зробленими начерками, які завжди самодостатні, в котрих якраз така недомовленість, в якій сказано стільки, скільки треба.

Вже майже традиційно Левко приїжджає в Поташню з якимось подарунком. І цього разу митець приїхав не з порожніми руками, окрім того що привіз свої твори на виставку, подарував одну картину галереї. Майстер взяв активну участь і в другому пленері «Поташня – чарунка Поділля», що відбувся в селі влітку 2005.

Поташняни вже по праву вважають Левка Воєдила своїм почесним громадянином.

Прокіп Колісник

Спогади Михайла Сірика

Меджилабірський художник Михайло Сірик (на фото) свій життєвий ювілей – 80-річчя від дня народження, крім іншого, відзначив й влаштуванням персональної виставки. Виставку митця під назвою «Спогади» було відкрито 17 червня 2005 р. у виставочному залі СНМ – Музею українсько-руської культури у Свиднику в рамках 51-го Свята культури русинів-українців Словаччини. Відвідувачі могли її побачити до 21 серпня 2005 р.

М. Сірик – найвиразніший представник інситу мистецтва русинів-українців Словаччини. Народився 28 серпня 1925 р. в селі Стерківці Меджилабірського округу. В рідному селі пройшло майже все його дитинство та юність. Дитячі роки М. Сірика не були зовсім простими та радісними. На четвертому році життя помирає батько. Будучи учнем 4-5-го класу початкової школи, був змушений один рік служити у газди Михайла Лукача в селі Вельполе. Ставши повнолітнім, починає працювати помічником водія в Меджилабірському підприємстві В.Г.І. Під час Другої світової війни добровільно вступає в ряди 1-го Чехословацького армійського корпусу. Після війни та військової служби оптує до СРСР і поселяється в українському селі Квасилів Рівненської області. В 1955 р. художник переселяється до Ужгорода, де працює водієм Закарпатського державного українського театру. До рідного краю повертається в 1966 році. Його подальше життя пов'язане з містом Меджилабірці, в якому живе і творчо працює до сьогодні.

Михайло Сірик: «Проца в монастирі», 1988 р., олія, солеліт, 30,3x40,8 см.

Потяг до образотворчого мистецтва у М. Сірика проявився уже в дитинстві. Мистецтвом художник починає глибше займатися під час праці в Закарпатському державному українському театрі в Ужгороді. Перші художні спроби митець здійснив у результаті спостережень за творчістю театрального художника Івана Коломзіна. Проте М. Сірик почав систематично займатися мистецтвом тільки після виходу на пенсію в 1985 р.

У тому ж році митець почав також виставляти свої твори. Картини художника стали складовою частиною окружних, крайових та загальнословацьких групових виставок непрофесійної творчості, організованих у Гуменному, Попрадї, Дубниці над Вагом, Горному Смоковці, Тренчинї та Братиславі. На виставках-змаганнях, влаштованих у Гуменному, Попрадї та Горному Смоковці у 1986-88-му рр., митець зайняв перше місце. В 1994 р. М. Сірик своєю творчістю брав участь у виставці під назвою «Існитні митці світу», а в 1997 р. у загальнословацькій виставці, влаштованій в Братиславі, де йому був вручений приз Національного центру культури.

Крім колективних, М. Сірик підготував й 7 персональних виставок. Першу з них було розгорнуто в 1987 р. в Малій галереї Клубу приятелів образотворчого мистецтва, що діє при Міському осередку культури в Меджилабірцях. Свидницька виставка під назвою «Спогади» була восьмою персональною виставкою митця та першою у виставочних просторах МУРК у Свиднику. Виставка складалась із 60-ти олійних картин, створених на пролязі 1985-2004-го рр., тобто йшлося про вибране з дотеперішньої 20-річної художньої творчості М. Сірика.

До складу виставки, яка за кількістю виставлених творів була дотепер найбільшою виставкою митця, входили картини із збіркових фондів МУРК у Свиднику, Словацької національної галереї в Братиславі, Вигорлатського музею в Гуменному, Музею модерного мистецтва ім. Енді Варгола в Меджилабірцях та приватної колекції автора виставки.

Власниками картин М. Сірика, крім наведених державних інституцій, є й приватні колекціонери Словаччини, США, Німеччини, Австрії, Бельгії, Польщі та Ізраїлю.

Натхнення до художньої праці М. Сірик знаходить в спогадах про свої юні роки, прожиті на селі у міжвоєнному періоді, в якому продовжував існувати довговічний традиційний спосіб життя. Митець детально обізнаний із сюжетами своїх майбутніх творів. Йому добре відомі архітектура старих дерев'яних хатин, обладнання сільських кімнат та церков, робоче знаряддя та народне вбрання. Художнику назавжди врилися в пам'ять картини сільськогосподарських робіт, збирання лісових плодів, атмосфера ярмарків, розважання на сільських забавах, весільні обряди, святкування церковних свят та цілий ряд народних традицій та звичаїв.

Мистецький прояв М. Сірика характерний автентичністю, спонтанністю, щирістю та життєрадісністю. Типовим для горизонтально побудованих жанрових сцен митця являється максимальне використання картинної площі, динамічна багатофігурність та різнобарвна кольорова гама.

Художня творчість М. Сірика являє собою живописне втілення особистих спогадів про дитинство та юність і є своєрідним художнім документом традиційного способу життя русько-української етнічної спільноти в другій чверті ХХ-го століття.

Ладислав Пушкар

Конкурс на кращі нові літературні твори

Результати конкурсу

За відомим японським прислів'ям кожна людина протягом свого життя повинна виконати три завдання: посадити дерево, побудувати дім та виховати своїх наступників. І якщо дерева за нас можуть посадити працівники лісового господарства, побудувати дім можуть будівельні фірми, то виховати своїх наступників за батьків та за письменників ніхто інший не може.

Тому, щоб заохотити нових авторів до літературної творчості та допомогти їм надрукувати їхні твори Спілка українських письменників Словаччини та редакція ж. «Дукля» оголосили Конкурс на кращі нові літературні твори починаючих авторів, які не друкували свої твори окремою книжкою або добіркою творів у збірниках.

Організатори конкурсу обіцяли нагородити переможців сумою 3000 Ск – за перше місце, 2000 Ск – за друге місце, 1000 Ск – за третє місце та речовими нагородами.

Комітет СУПС становив комісію по оцінці надісланих на конкурс творів у складі: професор ФФ Юрій Бача – голова комісії, головний редактор «НЖ» Мирослав Ілюк та голова СУПС Іван Яцканин – члени комісії.

Комісія розглянула надіслані твори та запропонувала нагородити грошовими та речовими преміями, які подарувала Ліга українських меценатів з України, таких авторів:

Валерію ЧЕРНАК,

студентку ФФ Пряшівського університету,
першою премією – 3000 Ск та годинником.

Маріанну ШОЛТЕС,

викладача консерваторії м. Кошиці,
другою премією – 2000 Ск та годинником.

Вероніку КУРУЦ,

студентку Гімназії ім. Тараса Шевченка, Пряшів,
третьою премією – 1000 Ск та колекцією книжок.

Комісія по оцінці творів визнала доцільним оголошення конкурсу для молодих авторів. Тому запропонувала комітетові СУПС розглянути можливість виписати подібний конкурс також на наступний рік та розглянути можливість прийняти переможця конкурсу Валерію Чернак у члени СУПС.

Нижче друкуємо зразки нагороджених творів.

Валерія ЧЕРНАК

Мій учитель

Тоді,
коли ще час минав не так, як зараз,
коли здавався світ увесь звабливим,
я пам'ятаю, як добрий мій учитель
ходив зі мною кроком неквапливим...

То він казав, що у тополях бачить
не лиш тополі, а й мрії, й волю;
свободу навіть бачить у тополях.
То він казав, що липа чи шипшина –
то й ліки, і здоров'я, то золото природи,
яка людей частує дарами для їх вроди.
Той вчитель бачив у кронах дуба
ведмедя, вовка; в корені верби – горбатого верблюда...
Казково було для дитини пізнавати світ.

Він брав мене у сад, у ліс, на річку,
де кожен камінець здавався, нібито розсипалось намисто,
прозорою водою вмилось й на сонці гріється,
де лука чиста зеленіє, де квітів запашних вінець...
Хіба не рай це на Землі, де добре мріється?

Ми по гриби ходили й просто так ходили,
і розмовляли з квіткою, від неї набирались сили...

Та час минав..., з дітей ми виростили
і разом з тим ми мудрість забували,
нібито нам її уже не треба.
Тепер й часу нема, щоб квітці усміхнутись,
прижмуритись під ясним сонцем, чистим небом,
ковтнути вітерцю та тихо позіхнути.

Все швидше й швидше минає час:
то день, а то вже ніч. Усього досить в нас,
а от часу нема..!

Та я ще й досі пам'ятаю
про зайця, мишку, хитрую лисичку.

Я згадую картини ті з дитинства
і хочу, щоб знали всі: хто він такий, –
учитель мій, учитель розуму і світла.

А вчитель мій, – то мій дідусь,
якому присвятити
поему можна б не одну...

Маріанна ШОЛТЕС

Вечір над Ужем

Над мрійливим Ужем
вечір чепуриться,
на березі троянди притихли.
Тихий літній вітрик
п'ярко метушиться,
а ніжний шелест лип
їм визнанням шумить.

Мовчить бліденький місяць в небі
між німими зірками.
Місто спить нечутним тихим сном...
А я пильную ніч, –
то згадую, то позіхаю, –
й замріяно дивлюсь у ніч
дивлюся, немовби її вивчаю.

Вероніка КУРУЦ

Без тебе

Сотні днів і сто ночей
Без твоїх живу очей.
Прилинь хоча би на хвилину,
Інакше – певне, я загину.

Серце болить, не можу я заснути,
Хочу до серця тебе пригорнути,
Тебе одного хочу обіймати
Й ніколи більш не відпускати.

Без тебе вся душа в тривозі,
Помру – як квітка на морозі;
Життю без тебе нема ціни, –
Тому прилинь і пригорни!

В твоїх руках я мов дитина,
З тобою й море по коліна.
Без тебе я лиш півлюдини,
Не проживу ні півхвилини!

Тепер від мене ти далеко,
Тому мені так тяжко, так нелегко;
Не можу їсти, пити, спати...
Я хочу мліти... й цілувати.

Життя мені нема помимо тебе.
Мені, крім тебе, нікого більш не треба.
Чому? Все це – я дуже добре знаю –
Тому, що я тебе кохаю!

На 1-ій і 4-тій сторінках обкладинки твори українських художників з пленеру «Поташня – чарунка Поділля»: Левка Воєдила, Прокопа Колісника, Володимира Гарбуза, Олеся Солов'я; на 2-ій сторінці твір Ігора Юр'єва; на 3-ій сторінці твори Валерія Бондара та Івана Салевича.

Ціна 20 Ск

Індекс 49092

